

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
KARİYER GELİŞİMLERİ İLE KARAR VERME STİLLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşe YAYLA

Ankara
Nisan, 2011

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİK DANIŞMA VE REHBERLİK BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN
KARİYER GELİŞİMLERİ İLE KARAR VERME STİLLERİ
ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Ayşe YAYLA

Danışman: Doç. Dr. Feride BACANLI

Ankara
Nisan, 2011

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAY SAYFASI

Ayşe YAYLA'nın "İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Kariyer Gelişimleri İle Karar Verme Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" başlıklı tezi 15.04.2011 tarihinde, jürimiz tarafından Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı):

Üye :

Üye :

Üye :

ÖNSÖZ

Öncelikle bu çalışmanın yapılmasına karar verme aşamasından başlayarak, çalışmanın bitimine kadar benden her türlü desteğini ve kıymetli zamanını esirgemeyen, sabrı, anlayışı, güler yüzü ve titizliğiyle bana yardımcı olan tez danışmanım, sayın hocam Doç. Dr. Feride BACANLI' ya sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Bu çalışmanın yapılmasında bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen Sayın Arş. Gör. Mustafa SÜRÜCÜ'ye ve Arş. Gör. Hasan EŞİCİ'ye, manevi desteğinin yanında değerli fikirleriyle beni yönlendiren Sayın Yrd. Doç. Dr. Nejla YÜRÜK'e teşekkür ederim.

Maddi ve manevi desteklerini ve sevgilerini her zaman hissettiğim, çalışmam boyunca sabrı ve anlayışıyla bana destek olan anneme, babama ve kardeşlerime teşekkür ediyorum.

Bu araştırmanın yapılmasına destek veren, araştırmanın yürütüldüğü ilköğretim okullarında görevli meslektaşlarıma tüm yardımlarından dolayı minnettarım.

Bilim, teknoloji ve yenilik yoluyla, paylaşımcı, yönlendirici ve katılımcı yaklaşımlarla, toplumumuzun ekonomik, sosyal ve çevresel yaşam kalitesinin çağdaş uygarlık düzeyine kavuşmasına hizmet eden TÜBİTAK'a Yurtiçi Yüksek Lisans Bursu ile sağladığı maddi desteğinden dolayı teşekkür ederim.

Ayşe YAYLA

ÖZET

İLKÖĞRETİM 8. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN KARIYER GELİŞİMLERİ İLE KARAR VERME STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİLERİN İNCELENMESİ

YAYLA, Ayşe

Yüksek Lisans, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Feride BACANLI

Nisan-2011, 102 sayfa

Bu araştırmanın amacı ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme stillerinin kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Ayrıca bu çalışmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin cinsiyete, yaşa, algılanan sosyo-ekonomik düzeye, algılanan akademik başarıya, anne ve babanın öğrenim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek de amaçlanmıştır.

Araştırma grubuna Kırıkkale ilindeki 7 resmi ilköğretim okulundan 400 (213 kız ve 187 erkek) 8. sınıf öğrencisi katılmıştır. Verileri toplamak için Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ), Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği (ÇKGÖ) ve Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Verileri çözümlemek için Çoklu Doğrusal Regresyon Analizi, tek yönlü varyans analizi ve t testi kullanılmıştır.

1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin EKVÖ'nin karar vermede özsayı ile ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik, sorumluluktan kaçma alt ölçekleri puanları birlikte ÇKGÖ puanlarına ilişkin toplam varyansın %23'ünü açıklamıştır. İhtiyatlı seçicilik kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olup bunu sırasıyla karar vermede özsayı ve panik izlemiştir.
2. Öğrencilerin kariyer gelişimi puanları cinsiyete, anne ve babanın öğrenim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmamıştır.
3. Öğrencilerin yaşları, sosyo ekonomik düzeyleri ve algılanan akademik başarı düzeyleri yükseldikçe kariyer gelişimi düzeylerinin de anlamlı olarak yükseldiği bulunmuştur. Bu bulgu yaşın, sosyo ekonomik düzeyin ve

akademik başarının kariyer gelişiminde etkili değişkenler olduklarını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuklukta kariyer gelişimi, karar verme stilleri.

ABSTRACT

AN EXAMINATION OF THE RELATIONSHIPS BETWEEN CAREER DEVELOPMENT AND DECISION MAKING STYLES OF ELEMENTARY SCHOOL 8TH GRADE STUDENTS

YAYLA, Ayşe

Master Degree, Psychological Counseling and Guidance

Thesis Advisor: Associate Professor Feride BACANLI

April-2011, 102 pages

The purpose of this study is to examine whether decision making styles of elementary school 8th grade students predict their career development. In addition, the purpose of this study is to examine whether career development of elementary school 8th grade students according to gender, age, perceived social economic status, academic achievement, education levels of mother and father.

400 (213 female and 187 male) students from 7 formal elementary schools from Kırıkkale city participated to this study. Adolescent Decision Making questionnaire (ADMQ), Childhood Career Development Scale (CCDS) and Personal Information Form are used to collect data. Simultaneous Multiple Regression Analyze, one way ANOVA and t test are used to analyze data. According to the results of this study;

1. The self-esteem in decision making, vigilance, panic, complacency and cop-out subscales scores together accounted for a significant proportion of the variance (%23) of the career development scores. The vigilance, decisional self esteem and panic are very power predictors of the career development.

2. There are no significant differences in career development scores of the students according to gender, the education levels of mother and father.

3. When age, social economic status and academic achievement levels of the students are increased the career development levels of there are increased. These

finding indicated that age, social economic status and academic achievement affected to career development.

Keywords: Childhood career development, decision making styles/ strategies.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI.....	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER	viii
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Amacı.....	4
1.2. Problemler	5
1.3. Araştırmanın Önemi.....	5
1.4. Varsayımlar	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar	8

BÖLÜM 2

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Kariyer Gelişimi Kuramları ve Modelleri.....	9
2.1.1. Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'nın Kariyer Gelişimi Kuramı	9
2.1.2. Super'ın Benlik Kavramı Kuramı	11
2.1.3. Super'ın Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli.....	15
2.2. Karar Verme Kuramları ve Modelleri.....	29
2.2.1. Janis ve Mann'ın Çatışma Modeli.....	29
2.2.2. Karar Stilleri/Stratejileri	37

2.3. Kariyer Gelişimi ve Karar Verme Stil/Stratejileri ile İlgili Betimsel Araştırmalar	40
2.3.1. Kariyer Gelişimi ve Karar Verme Stil/Stratejileri ile İlgili Yurtdışında Yapılan Betimsel Çalışmalar	40
2.3.2. Kariyer Gelişimi ve Karar Verme Stil/Stratejileri ile İlgili Yurtiçinde Yapılan Betimsel Çalışmalar	46

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli	53
3.2. Araştırma Grubu	53
3.3. Verilerin Toplanması	54
3.4. Veri Toplama Araçları	55
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	55
3.4.2. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği.....	55
3.4.3. Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği.....	56
3.5. Verilerin Analizi	57

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin EKVÖ'nin Özsaygı, İhtiyatlı Seçicilik, Umursamazlık, Panik ve Sorumluluktan Kaçma alt ölçeklerinden aldıkları puanlar ÇKGÖ'nden alınan toplam puanları yordamakta mıdır? Alt problemine ilişkin bulgular.....	58
4.2.a. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulgular.....	60
4.2.b. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar yaşa göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulgular.....	61

4.2.c. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulgular	62
4.2.d. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar algılanan akademik başarıya göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulgular	64
4.2.e. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulgular	67
4.2.f. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulgular	68

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

5.1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin EKVÖ'nden aldıkları puanların ÇKGÖ'nden aldıkları puanları yordamasına ilişkin bulguların tartışması ve yorumu	71
5.2.a. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?" alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu.....	74
5.2.b. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar yaşa göre anlamlı bir fark göstermekte midir?" alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu.....	75
5.2.c. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu.....	75
5.2.d. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar algılanan akademik başarıya göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu.....	76
5.2.e. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir? alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu.....	77
5.2.f. ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlar annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?" alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu.....	77

BÖLÜM VI

Sayfa

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1. Sonuç..... 79

6.2. Öneriler..... 80

KAYNAKÇA..... 84

EKLER..... 102

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Denge Yaklaşımı.....	34
Tablo 2. Karar Verme Stilllerinin Ortaya Çıktığı Durumlar	37
Tablo 3. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı ve Yüzdeleri.....	54
Tablo 4. ÇKGÖ'nin Tümü ve EKVÖ'nin Alt Ölçeklerinden Alınan Ortalamalar, Standart Sapmalar ve EKVÖ Alt Ölçekleri ile ÇKGÖ Toplam Puanı Arasındaki Korelasyonlar	58
Tablo 5. EKVÖ'nin Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların ÇKGÖ'nin Tümünden Alınan Puanları Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları	59
Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları	60
Tablo 7. Öğrencilerin Yaşlarına Göre Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonucu	61
Tablo 8. Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre (Düşük, Orta, Yüksek) Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri	62
Tablo 9. Algılanan Sosyo Ekonomik Düzeye Göre (Düşük, Orta, Yüksek) Öğrencilerin Kariyer Gelişimi Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları	63
Tablo 10. Algılanan Sosyo Ekonomik Düzeye Göre (Düşük, Orta, Yüksek) Öğrencilerin Kariyer Gelişimine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları.....	63
Tablo 11. Öğrencilerin Algılanan Akademik Başarılarına Göre (Çok iyi, İyi, Kötü) Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri	64
Tablo 12. Algılanan Akademik Başarıya Göre (Çok iyi, İyi, Kötü) Öğrencilerin Kariyer Gelişimi Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	65
Tablo 13. Algılanan Akademik Başarıya Göre (Çok İyi, İyi, Kötü) Öğrencilerin Kariyer Gelişimine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları	66
Tablo 14. Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri	67
Tablo 15. Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Kariyer Gelişimi Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	68

Tablo 16. Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Kariyer Gelişimi	
Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri.....	69
Tablo 17. Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Kariyer Gelişimi	
Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları.....	70

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Birey-çevre etkileşimli kariyer olgunluğu temelleri modeli.....	16
Şekil 2. Kariyer belirleyici etkenler kemeri.....	27

BÖLÜM I

1. GİRİŞ

Ülkemizde ilköğretim 8. sınıf, öğrencilerin hangi ortaöğretim kurumuna devam etmek istediklerine ya da hangi mesleği seçeceklerine ilişkin kararlarını vermeleri gereken kritik bir zaman olarak değerlendirilebilir. Meslek seçimi, öğrencilerin yalnızca nasıl bir işte çalışmak istediği ile ilgili olmayıp aynı zamanda nasıl bir hayat standardı içinde yaşamak istediklerini de etkileyen bir karar olduğu için çok önemlidir. Bu önemli kararların verildiği bu dönemde, öğrencilerin etkili ve doğru kararlar vermeleri geleceklerini büyük ölçüde etkilemektedir. Bu durum eğitim programlarının yanı sıra her kademedeki eğitim kurumlarında kişisel-sosyal, eğitsel ve mesleki rehberlik hizmetlerinin çağdaş yaklaşım ve yöntemlerle sunulmasını da zorunlu kılmaktadır. Bu öğrencilerin orta öğretim kurumu seçme ya da iş yaşamına girme kararlarını sağlıklı bir şekilde verebilmeleri için her şeyden önce kendilerinden beklenen mesleki gelişim (mesleki olgunluk) düzeyine ulaşabilmiş olmaları gerekmektedir (Bacanlı, 1995). Bunun yanı sıra bu öğrencilerin kendilerinden beklenen mesleki gelişim görevleri arasında yer alan sağlıklı karar verme bilgi ve becerilerine sahip olmaları gerekmektedir (Bacanlı, 2006; Dinklage, 1967; Lewis, 1981). Dolayısıyla ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin okul, iş, ders ve benzeri seçimlerini yaparken sağlıklı karar verebilmelerinin onların kariyer gelişimi düzeyleri ile ilişkili olabileceği düşünülebilir. Çünkü bazı araştırmacılar kariyer olgunluğu yüksek ergen öğrencilerin düşüklere göre daha isabetli mesleki kararlar verdiklerini ve bu ergen öğrencilerin kararlarını verirken mantıklı karar verme stilini kullandıklarını bulmuşlardır (Blustein, 1987; Harren, Tinsley ve Moreland, 1978).

Kariyer gelişimi sadece bireyin fiziksel gelişimini değil zihinsel ve duygusal gelişimini de içeren yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Çocuk çok erken yaşlardan itibaren anne-babasının farklı roller ve sorumluluklarının olduğunu kavramaya başlar. Hatta büyüdükçe onların emeklilik planlarını ve boş zamanlarını nasıl değerlendirdiklerini de giderek daha geniş kapsamlı bir şekilde fark eder (Seligman, 1980). Diğer bir tanıma göre ise, kariyer gelişimi, bireyin akılcı ve gerçekçi meslek

seçimi için gerekli bilgi ve beceriyi kazanmasıdır (Levinson, Ohler, Caswell ve Kiewra, 1998). Super mesleki olgunluğu, bireyin yaşına uygun karar vermeye ve mesleki gelişim görevleri ile başa çıkmaya hazır olması olarak tanımlamaktadır. Bireylerin sağlıklı kariyer gelişimleri için karar verme bilgi ve becerisi kazanmaları gerekmektedir. Ancak, bireyin sağlıklı kararlar verebilmesi için uygun/istendik karar verme stiline de sahip olması gerekmektedir (Bacanlı, 2008; Kuzgun, 2006a).

Kariyer gelişimi uzun ve karmaşık bir süreçtir. Bireyin psiko-fizik dinamikleri kısmen de çevrenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısı gibi etmenler kariyer gelişimini etkiler (Yeşilyaprak, 2000). Kariyer gelişiminde ilgiler, yetenekler ve değerler de önemlidir. Ancak karar verme kariyer gelişiminin en önemli ögesidir denilebilir. Çünkü kariyer gelişiminin gerçekleşebilmesi için bireyin özellikle bazı konularda karara varması gerekmektedir. Bu kararlar eğer etkili verilebiliyorsa kariyer gelişimi de olumlu yönde etkilenecektir (Kuzgun, 2006b).

Super (1963)'e göre kariyer gelişimi bireyin mesleki davranışlarını etkiler. Bu durumda içinde bulundukları gelişim dönemine ilişkin olarak kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşamamış gençlerin gerçekçi bir mesleki benlik kavramı yanında, sağlam bir çevresel olgu bilgisine ve yerinde kararlar verebilme gücüne sahip olmalarını beklemek de mümkün görünmemektedir. Nitekim Crites (1969) mesleki rehberlik bakımından içinde bulunduğu gelişim döneminde kendisinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine ulaşamamış bireylerin mesleki kararlarında istenmeyen faktörlerin daha çok rol oynayacağını belirtmektedir. Bu nedenle ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin kendi özelliklerine uygun ortaöğretim okulu veya meslek seçebilmelerine yönelik mesleki rehberlik hizmetlerinin odağında her şeyden önce onların kariyer gelişimlerini geliştirebilmelerine yardım bulunmaktadır (Bacanlı, 2005).

Ginzberg, Ginsburg, Alexrad ve Herma(1951), Gottfredson(2002) ve Super'a göre (1953,1990) kariyer gelişimi çocuklukta başlayan ve sonraki gelişim dönemlerine kadar uzanan yani yaşam boyu devam eden dinamik bir süreçtir. Bu açıdan bakıldığında ilköğretim yılları, bireyleri kariyer kararı ile ilgili tutum, davranışları kazandıkları, kendi karar verme stillerini belirledikleri zamanlardır.

Karar verme, bir ihtiyacı gidereceği düşünülen bir nesne, kişi ya da duruma götürecek en azından iki ya da daha fazla yol olduğu zaman yaşanan sıkıntıyı gidermek için atılan bir adım, bir davranış olarak tanımlanabilir. Karar verme durumunda birey bir güçlkle karşı karşıyadır. Karar vermeyi gerektiren sorun önemsiz ve karardan vazgeçme olasılığı fazla olduğu zaman yaşanan kaygı da az olacağından böyle durumlarda çoğu zaman karar verici karar vermiş olduğunun farkında olmayabilir. Nitekim günlük yaşamımızda birçok faaliyeti yapmak için çeşitli kararlar verdiğimiz halde, çoğu zaman karar verdiğimiz farkında değildir. Fakat okul, meslek, iş, arkadaş seçmek veya kazancımız için en uygun yatırım alanını seçmek gibi kararlar yaşamımızı önemli derecede etkileyecek kararlardır. Bu nedenle bu tür kararları vermek daha detaylı düşünmeyi, çok uğraş göstermeyi, araştırma yapmayı gerektirmekte ve çoğunlukla yoğun kaygı içermektedir. Eğer verilen karar çok risk içeriyor veya geri dönülmez nitelikte ise, kararın sonuçlarını önceden tasarlamak ve en uygun seçeneği belirlemek daha çok önem kazanmaktadır. Örneğin; ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin hangi tür liseye gitmek istediklerine ilişkin kararları etrafı düşünmeyi, kendilerini ve lise türlerini daha detaylı araştırmalarını gerektirmektedir (Bacanlı, 2008).

Okul psikolojik danışmanları mesleki rehberlik etkinliklerinde, kariyer gelişimi programı düzenleme, kariyer kararı verme aşamasındaki öğrencilere bilgi toplama, seçenekleri araştırma ve gözden geçirme açısından yardımcı olmada önemli bir rol oynamaktadırlar (Noeth, Engen ve Noeth,1984; Akt: Özyürek ve Atıcı, 2002). Psikolojik danışmanlar, öğrencilerin mesleki gelişim evrelerinden hangisinde olduğunu ve mesleki olgunluk düzeylerini belirleyerek gerekli rehberlik programlarını hazırlamaları ve uygulamaları, öğrencilerin meslek seçiminde zorlanmamaları ve doğru kararlar vermeleri açısından çok yararlı olacaktır (Çoban,2005).

Kariyer gelişimiyle ilgilenen kariyer psikologlarına göre ergenliğe hazırlanan ya da ergenliğin başında olan öğrencilerin kendilerine uygun okul/meslek seçebilmeleri için onların bu dönemde kendilerinden beklenen kariyer gelişimine yani kariyer olgunluğuna ulaşmaları gerekmektedir (Super, 1963). Bir başka ifadeyle bu çocukların kendilerinden beklenen kariyer gelişimi görevlerini kazanmaları gerekir. Bu görevlerden en önemlisinin karar verme, problem çözme bilgi ve becerilerine sahip olmak gerektiği ileri sürülmektedir (Phillips, Paziensa ve Ferrin, 1984). Çünkü karar

verme bir gereksinimi giderecek çeşitli nesneler olduğu ya da gereksinimi gidereceği düşünülen belli bir nesneye götürecek birden fazla yol olduğu zaman yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliş olarak tanımlanmaktadır. Ancak karar verme problemiyle karşılaşan bireylerin birbirlerinden farklı stiller veya stratejiler kullandıkları görülmüştür. Karar stilleri bireyin belli bir karar verme durumunda probleme/soruna genel yaklaşımını belirleyen kişisel davranışlarıdır. Karar verme durumunda kullanılan tarzlar daha önceden planlanarak kullanıldığı gibi, karar verme durumuyla karşılaşıldığında da belirlenebilmektedir. Bireyin karar verme tarzı karar verme sürecini ve sonuçlarını etkileyen önemli bir faktördür (Gati ve Asher, 2001). Karar verme ile ilgili kuramsal görüşlerde ve araştırmalarda bireylerin etkili karar vermelerinin kendilerinin ve diğerlerinin yaşamlarını daha doyumlu hale getireceği ve etkili karar verme yöntemlerinin öğretilebileceği ileri sürülmektedir.

Bu araştırmada ilköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeyleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi önemli görülmüş ve bu araştırmanın problemini oluşturmuştur.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar vermede özsaygı ve ihtiyatlı seçicilik, umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma karar verme stillerinin birlikte kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemektir. Bunun yanı sıra bu araştırmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin cinsiyete, yaşa, algılanan sosyo-ekonomik düzeye, algılanan akademik başarıya, annenin ve babanın öğrenim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek de amaçlanmıştır.

Yukarıda ifade edilen iki amaca ulaşabilmek için aşağıdaki problemlere cevap aranmıştır.

1.2. Problemler

1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nin *Özsaygı, İhtiyatlı Seçicilik, Panik, Sorumluluktan Kaçma, Umursamazlık* alt ölçeklerinden alınan puanlar Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği'nden alınan toplam puanları yordamakta mıdır?
2. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puanları;
 - a) Cinsiyete,
 - b) Yaşa,
 - c) Algılanan sosyo-ekonomik düzeye,
 - d) Algılanan akademik başarıya,
 - e) Babanın öğrenim düzeyine,
 - f) Annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Son yarım asırdır kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği alanındaki araştırmaların bulguları, yaşam boyu süren mesleki gelişim sürecinde ve meslek seçiminde çocukluk döneminin önemli bir yeri olduğunu göstermektedir (Beale, 2000; Johnson, 2000; Phipps, 1995). Ancak çocukların kariyer gelişimlerini inceleyen araştırmaların daha çok son yıllarda yapıldığı ve az olduğu görülmektedir (Gysbergs, 1996; Hartung, Porfeli ve Vondracek, 2005; Tracey, 2001; Wahl ve Blackohurst, 2000).

Ülkemizde ilköğretimdeki eğitim sistemine göre ilköğretim 8. sınıf sonunda öğrenci gitmek istediği ortaöğretim kurumunu seçmek zorundadır ya da ortaöğretime devam etmek istemiyorsa hangi mesleği öğreneceğine karar verme durumu ile karşı karşıyadır. Orta öğretime devam etmek isteyen öğrenciler meslek liseleri, askeri liseler, genel liseler, anadolu liseleri, fen liseleri ya da sosyal bilimler liselerini seçebilirler. Dolayısıyla ilköğretim 8. sınıf henüz ergenliğe hazırlanan ya da ergenliğin başında olan öğrencilerden meslek liselerini seçmek isteyenler için bir mesleki karar aşamasıdır.

Genel liseleri seçmek isteyen öğrenciler için ise yüksek öğretime hazırlayan ortaöğretim kurumunu seçme aşamasıdır. Kısacası ilköğretim 8.sınıf öğrencilerin bir bakıma gelecekte girmek istedikleri meslek seçimine karar verdikleri yıldır. Bu dönemde verilen kararlar öğrencilerin kariyer gelişim düzeyleriyle ilişkilidir. Çünkü kariyer gelişimi kuramcılarına göre bu çocukların kendilerine uygun okul/meslek seçebilmeleri onların bu dönemde kendilerinden beklenen kariyer gelişimi (kariyer olgunluğu) düzeyine ulaşmaları gerekmektedir (Super, 1963). Bir başka ifadeyle bu çocukların kendilerinden beklenen kariyer gelişimi görevlerini kazanmaları gerekir. Bu görevlerden en önemlisinin karar verme, problem çözme bilgi ve becerilerine sahip olmak gerektiği ileri sürülmektedir (Phillips, Paziensa ve Ferrin, 1984). Ancak bireyler karar verirken çeşitli stratejiler/stiller kullanırlar. Bu durumda öğrencilerin kendi özelliklerine uygun ortaöğretim türü ya da meslek seçebilmeleri için sağlıklı kariyer gelişimi geliştirebilmelerine ve karar verme stillerini öğrenmelerine yardıma yönelik meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerine ihtiyaçları vardır.

Doğru ve sağlıklı karar verebilmek sağlıklı bir kişilik gelişiminin en önemli göstergesidir. Karar verme bir dizi işlevi; bilgiyi araştırma ve değerlendirme faaliyetlerini, yargılamayı, öğrenmeyi ve belleği kapsamaktadır. Karar vermeyle ilgilenen bilim adamları bireylerin karar verirken çeşitli stiller/stratejiler kullandıklarını belirlemişlerdir. Bunlardan en yaygın olarak kullanılanları mantıklı (sistemati), içtepsel, bağımlı, aceleci, kaderci, erteleyici ve kararsızlık gibi sıralamak mümkündür. Janis ve Mann (1977) ise karar verirken bireylerin çatışmasız bağlılık, çatışmasız değişim, savunucu kaçınma, aşırı uyarılmışlık ve ihtiyatlı seçicilik tepkileri gösterdiklerini belirtmişlerdir. Bireylerin karar verirken kullandıkları stratejilerin bilinmesi, onlara götürülecek hizmetlerin planlanması açısından gereklidir (Kuzgun, 2005).

Bu araştırmada çocukların kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiler ve kariyer gelişimlerinin çeşitli demografik değişkenlere göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Araştırmanın ilköğretim öğrencilerine götürülecek kariyer psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin planlanmasına katkı getireceği beklenilmektedir. Çünkü ilgili literatürde kızların mesleki olgunlukları ya da kariyer gelişimlerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Benzer şekilde algılanan akademik başarı ve sosyoekonomik düzey yükseldikçe, anne ve

babanın eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin ve çocukların kariyer gelişimi düzeylerinin de yükseldiği görülmektedir (Evren,1999; Uzer,1987; Çakar, 1997; Bayındır, 1999; Sekmenli, 2000; Isaac, 2001; Herr ve Erderlein, 1976; Akay, 1983; Akbalık, 1996; Akbıyık, 1991; Kracke, 1997; Yazar, 1997; Zeren, 1999; Sahranç, 2000; Şahin,2007; Bal, 1998; Powell ve Luzzo, 1998; Patton ve Creed, 2001). Ayrıca dünyada olduğu gibi ülkemizde de çocukların kariyer gelişimiyle ilgili araştırmaların az olduğu dikkate alındığında, bu araştırma ülkemizde ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile karar verme stilleri arasındaki ilişkiyi inceleyen ilk çalışma olması nedeniyle de önemlidir. Çünkü bu araştırmanın sonuçlarının çocukların kariyer gelişimiyle ilgili literatüre katkı getireceği düşünülmektedir.

1.4. Varsayımlar

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kendilerine uygulanan Ergenlerde Karar Verme Ölçeği-EKVÖ (Çolakkadıoğlu, 2003) ve Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği-ÇKGÖ (Bacanlı, Sürücü, Özer, 2007)'ni samimi bir şekilde doldurdıkları varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

1. Araştırma verileri Kırıkkale ilinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi yedi ilköğretim okulunun 8.sınıflarında öğrenim gören öğrenciler üzerinden toplanmıştır. Dolayısıyla araştırma sonuçları benzer özelliklere sahip öğrencilere genellenebilir.
2. Araştırmada karar verme stilleri Ergenlerde Karar Verme Ölçeği-EKVÖ ile ölçülmüştür (Çolakkadıoğlu, 2003). Bu nedenle karar verme stilleri söz konusu ölçeğin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
3. Araştırmada öğrencilerin kariyer gelişimini ölçmek için Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği-ÇKGÖ kullanılmıştır (Bacanlı, Sürücü, Özer, 2007). Bu nedenle kariyer gelişimi söz konusu ölçeğin ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.

1.6. Tanımlar

Karar Verme: Bir gereksinimi giderecek çeşitli nesneler olduğu ya da gereksinimi gidereceği düşünülen belli bir nesneye götürecek birden fazla yol olduğu zaman yaşanan sıkıntıyı giderici bir yöneliş (Kuzgun, 2005).

Karar Verme Stili: Bireyin karar vermeyle ilgili görevlerine tepkisi ve tipik yorumu olarak tanımlanabilir (Harren, 1979).

Kariyer Gelişimi: Bir ömür boyu yaşanan olaylar dizisi, mesleklerin ve diğer yaşam rollerinin birbirini izlemesi sonucu oluşan genel örüntü ve gelişim çizgisinde, özellikle meslek rollerinde ilerleme, duraklama ve gerilemeleri ifade eden bir kavramdır (Kuzgun, 2006).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde önce kariyer gelişimi kuramları, bu araştırmanın teorik temelini dayandırdığı Super'ın Çocuklukta Kariyer Gelişimi modeli ve karar verme modelleri hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca karar verme stratejileri/stilleri hakkında bilgi verilmiştir.

Kariyer Gelişimi Kuramları ve Modelleri

1950'li yıllara kadar ABD'de meslek seçimine yardım hizmetleri görgül (amprik) bir yöntemle yürütülüyordu ve çalışmalara temel olabilecek bir kuramsal çerçeve henüz geliştirilmemişti. Daha sonra meslek seçme sorununa ekonomik, sosyolojik ve psikolojik açılardan açıklamalar getiren kuramlar ortaya atılmaya başlanmıştır. Bunlardan özellik-faktör yaklaşımı meslek seçimini yaşamın belli bir anında verilen bir karar, kaza kuramcıları (Miller,1977) ise meslek seçiminin savaş, ekonomik bunalım, bir mirasa konma, aileden birini kaybetme gibi beklenmedik olayların etkisine göre biçimlenen bir olgu olarak görüyorlardı. Bu yaklaşımlara bir tepki olarak 1951 yılında meslek seçimi sorununu gelişim açısından açıklama girişiminin ilk temsilcileri Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma adlarındaki ekonomist ve sosyologlar olmuştur.

2.1.1. Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma (1951)'nın Kariyer Gelişimi Kuramı

Ginzberg ve diğerlerine (1951) göre meslek seçimi kararı belli bir ana özgü bir olay olmayıp, yaşamın ilk 20 yılında gelişen bir süreçtir. Kariyer gelişimi tersine çevrilemez, geri dönülemez bir süreç olup, esas olarak bireyin istekleri ile ona sağlanan olanakların bir uzlaşmasıdır. Araştırmacılar kariyer gelişimi sürecini aşağıdaki özetlenen dönemlere ve basamaklara ayırarak incelemişlerdir (Kuzgun, 2006).

Hayal dönemi (Fantasy Stage) (7-11 yaşlar).--- Bu dönem genel gelişimin çocukluk dönemine rastlar. Bu dönemin en önemli gelişim görevi çocuk oyunlarını

yavaş yavaş terk edip işe yönelmektir. Ginzberg ve diğerlerine göre çocuklar oldukça küçük yaşlarda açık ve belirgin meslek tercihleri ifade ederler. Ancak çocukların bu tercihlerinde zevk ilkesi önemli rol oynar. Çocuklar hoşlandıkları mesleklere girmek istediklerini söylerler. Bu dönemdeki çocuk bir faaliyeti sadece hoşlandığı için yapar. Ancak hayal evresinin sonuna doğru anne-babanın onayı ya da buna benzer başka ihtiyaçların doyumu dikkate alınmaya başlanır.

Çocuklukta, çocuğun mesleki tercihlerini belirleyen bir diğer etmen de özdeşimdir. Çocuk, yetişkinlerin iş etkinliklerini oyunlarında temsil eder. Bu yolla yetişkinlerle özdeşleştiğine inanır.

Hayal evresinde verilen mesleki kararların gerçekle ilişkisi yoktur. Çocuğun zaman perspektifi henüz gelişmemiştir. Oyun faaliyetleri çocuğu daha sonraki aşamada meslek seçimi denemelerine hazırlar.

Deneme dönemi (Tentative Stage) (11-18 yaşlar).--- Bu dönemde çocuk güçlü ve zayıf yanlarını, mesleklerin gerektirdiği nitelikleri ve sağladığı olanakları tanır. Çocukta zaman perspektifi gelişmiştir. Şimdiki eylemlerinin geleceğini etkileyeceğinin farkına varmaya başlamıştır. Bu dönem dört alt basamağa ayrılır:

İlgi basamağı (11-12 yaşlar).--- Artık ergenlik dönemine girmeye hazırlanan çocuk hoşlandığı ve hoşlanmadığı etkinlikleri ayırt etmeye, meslek seçiminde ilgilerin önemini anlamaya ve tercihlerini ilgilerine dayandırmaya başlar.

Yetenek basamağı (12-14 yaşlar).--- Bu basamakta ise çocuklar yetenekleri üzerinde düşünmeye ve meslek seçiminde yeteneklerin rolünü kavramaya başlar.

Değer basamağı (15-16 yaşlar).--- Bu dönemde çocuklar artık bir mesleğin sağlayabileceği başka doyum olanaklarının farkına varmaya, tercihlerini belirlerken işin özü yanında diğer yönlerine de önem vermeye, farklı mesleklerin farklı yaşam biçimleri sağladığını görmeye başlar.

Geçiş basamağı (17-18 yaşlar).--- Bu aşamada genç somut ve gerçekçi seçimler yapması gerektiğinin farkındadır; giderek bağımsızlığını kazanmaktadır.

Gerçekçi dönem (Reality Stage) (18-22 yaşlar).--- Bu dönemin zaman süreci diğerlerinden daha fazla farklılaşma gösterir. Çünkü mesleklerin gerektirdiği eğitim düzeyleri ve bireylerin iş yaşamına atılma yaşları farklıdır. Deneme döneminde fiziksel bakımdan olgunlaşma genel gelişim açısından önemli rol oynarken bu dönemde bu elementlerin etkisi iyice azalmıştır. Gerçekçi dönem şu alt basamaklara ayrılmıştır:

Araştırma (exploration) basamağı.--- Üniversiteye girişle başlar, hedeflerin giderek daralması ile sonlanır. Üniversite çevresinde genç daha özgürdür ama belirsizliği ve kararsızlığı da yoğunlukla yaşar.

Billurlaşma (crystallisation) basamağı.--- Bu aşamada delikanlı ana dalını seçme sorunu ile çok yakından ilgilenir. Kararları giderek kesinlik kazanır.

Belirleme (specification) basamağı.--- Bu bireyin özgül bir iş tutarak seçimini daha da pekiştirdiği bir gelişim aşamasıdır (Kuzgun,2006)

2.1.2 Super'ın Benlik Kavramı Kuramı

Super'a (1957,1963) göre meslek seçimi bireyin o ana kadar geliştirmiş olduğu benlik kavramını mesleki terimlerle uygulamaya koymasındır. Ancak benlik kavramı gelişim evreleri içinde oluşan, gelişen bir kavramdır. Bu nedenle Super'ın Benlik Kavramı kuramı kariyer psikolojisinde kariyer gelişimi kuramları içinde yer almaktadır.

Super, Ginzberg ve arkadaşlarından (1951) farklı olarak mesleki gelişim sürecinin yaşamın 20 yılı ile sınırlı olmadığını belirtmiş doğumdan ölüme kadar uzanan bir sürece yaymıştır. Daha sonraları Super bu kuramı Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi Kuramı olarak adlandırmıştır. Super (1953) kariyer gelişimini beş evreye ve bu evreleri de basamaklarına ayırarak incelemiştir.

1. Büyüme Evresi (Growth Stage) (Doğumdan 14. Yaşa kadar).--- Bilincin oluşmaya başladığı 4. yaşta başlayan ve genellikle çocukluk adını verdiğimiz bu evre fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişim evresidir. Çocuk yalnız bedence değil, aynı zamanda bilişsel kapasite, heyecansal denge, sosyal beceri ve uyum yönünden de gelişir. Çok çeşitli kimselerle etkileşimde bulunur. Okula başlayınca çalışmayı öğrenir, yeteneklerini geliştirir. Neler yapabileceği konusunda bir fikir geliştirir ve ne olmak istediğini düşünür. Benlik kavramı biçimlenmeye başlar. Mesleki bakımdan, birçok

mesleğe ait kavramlar kazanır. Anne-babasının ve diğer yetişkinlerin gösterdikleri mesleki etkinlikler hakkında bazı fikirler edinir.

Çocuk doğumdan itibaren çevre ile etkileşimi sonunda kendi hakkında da kavramlar geliştirir. Edindiği benlik kavramı ile mesleki kavramlar arasında ilişki kurmaya başlar. Bazı mesleklerin kadınlar, bazılarının erkekler için ve bazılarının ise her iki cins için de uygun olabileceğini görür.

Çocuk kendini çeşitli rollerde hayal eder, oyunlarında yetişkinlerin iş etkinliklerini deneyerek bazı ihtiyaçlarını karşılar. Çocukluk birinci derecede bir “hayal”(fantezi) evresidir. Bu evrenin alt basamakları şunlardır:

- a. **Hayal Basamağı (Fantasy Period) (4-10 yaşlar).---** Bu basamakta davranışlarda heves, arzu ve ihtiyaçların etkisi yoğundur. Hayal kurma ve rol denemeleri egemen etkinliklerdir.
- b. **İlgi Basamağı (Interest Period) (11-12 yaşlar).---** Hoşlanma ve beğenme, meslek emel ve etkinliklerinin en önemli belirleyicileridir.
- c. **Yetenek Basamağı (Ability Period) (12-13 yaşlar).---** Yeteneklere büyük önem verilir. İşin gerektirdiği nitelikler (bir işe hazırlayan eğitim sürecini de içerir) dikkate alınır.

2. Araştırma Evresi (Exploration Stage) (14-24 yaşlar).--- Bu evre ergenlik dönemine rastlar. Ergenlik dönemi daha yoğun bir araştırma ve inceleme dönemidir. Bu dönemde ergen kendisi hakkında daha da bilinçlenir ve kendini yetişkin rollerinde daha da bilinçli olarak dener. Bu deneme başlangıçta çok acemicedir. Çünkü büyümekte olan çocuk daha kendi yetenek ve ilgilerini yeterince tanımamaktadır. Yetişkinlerin rollerini denemesine rağmen onların işyerlerine, etkinliklerine ait yeterli bilgiye sahip değildir.

Ergen bunun yanı sıra hangi etkinliklerin ilgisini çektiğini ve bunlarda ne ölçüde başarılı olduğunu daha çok düşünmeye başlar. Meslek seçiminde yeteneklerin ilgiler kadar önemli olduğunun farkına varır. Toplumun önem verdiği değerler konusunda bilgi edinir ve zaman perspektifi gelişir. Bu evrenin başlangıcında bir iş bulma veya evlenme uzak bir gelecekte yapılacak işler olarak görülürken 18. yaşa doğru geleceğe ilişkin projeler daha gerçekçi biçimde ele alınmaya başlanır. Ergen, ilgi, yetenek, değer ve

zaman algısının yeterli olmadığını anlar. İyi bir eğitim görme ya da sermaye sahibi olma gibi imkanların da önemli olduğunu görmeye başlar.

Meslek seçimi kararları verilirken kişisel ve sosyal yanlara ağırlık verilir. Bununla birlikte verilen kararlar deneme niteliğindedir. Ancak zamanla üzerlerinde daha kesin bir karara varılabilir. Eğer verilen kararlar olumsuz bir yaşantı ile karşılaşmazsa bu kararlara bağlanma artar.

Özetle araştırma evresi, kendini tanıma, rol denemeleri, meslek incelemeleri gibi etkinliklerin sürdürüldüğü bir dönemdir. Araştırma evresi şu basamaklara ayrılır:

- a. **Deneme Basamağı (Tentative Period) (14-17 yaşlar).---** İlgi, ihtiyaç, değer ve fırsatların göz önüne alındığı, iğreti seçimlerin yapıldığı fantezi, tartışma, ders ve iş yaşantılarında bu seçimlerin geçerliliğinin denendiği dönemdir.
- b. **Geçiş Basamağı (Transition Period) (18-21 yaşlar).---** Genç, iş yaşamına girdiğinde ya da kendini seçtiği mesleğe götürecek olan eğitime başladığında gerçeği daha çok göz önünde tutmaya başlar. Artık genç benlik kavramını uygulamaya koyma çabasıdır.
- c. **İzleme Basamağı (Follow Trail Period) (22-24 yaşlar).---** Bu dönemde artık birey kendine uygun bir meslek alanı bulunmuştur. Başlangıç olarak bir iş bulunmuş ve yaşamı kazanmak amacı ile yürütülmeye başlanmıştır. Benlik kavramı ile işin gerektirdiği roller arasında bir uyum sağlanmaya çalışılır.

3.Yerleşme (Establishment Stage) Evresi (25-44 yaşlar). --- Bu evre gelişimin genç yetişkinlik ve olgunluk dönemlerine rastlar. Bu evrede bir işe girme, bir yuva kurma ve kararlı, devamlı bir yaşam biçimine karar verme eğilimi sıklıkla görülür. Bu evre, gerek iş, gerekse aile hayatı kurma, bir işe yerleşme dönemidir. Yerleşme dönemi, uygun bir alanın ve o alanda kararlı bir işin bulunması ile karakterize edilir. Evrenin başında deneme ve belki iş değiştirme görülebilir; fakat deneme yanılma olmadan da yerleşme gerçekleşebilir. Yerleşme evresinin alt basamakları şunlardır:

- a. **Sınama Basamağı (Trial Period) (25-30 yaşlar):** Bireyin kendisi için uygun gördüğü çalışma alanı, kendisine doyum sağlamayabilir. Bunun

sonucunda birey yaşamının gerçek işini bulana kadar birkaç iş değişikliği yapabilir.

- b. Sağlamaştırma Basamağı (Settlement Period) (31-44 yaşlar):** Bireyin tüm çabaları, çalışma yaşamında güvenli bir yer edinmeye yönelir. Birçok kişi için bu yıllar yaratıcı yıllardır.

4. Sürdürme Evresi (Maintenance Stage) (45-64 yaşlar): Birey çalışma yaşamında bir yer edindikten sonra bütün çabaları bu işi elde tutma ve geliştirmeye yöneliktir.

5. Çöküntü Evresi (Declining Stage) (65 yaş ve sonrası): Bu evrede fiziksel ve zihinsel güçlerin azalması nedeniyle çalışma etkinlikleri değişime uğrar. Bu evrede birey beden gücünden çok geçmiş deneyimlerinden ve bilgisinden yararlanma yolunu seçer ve bunları kullanabileceği alanlara yöneltir. Bu evrenin alt basamakları şunlardır:

- a. Yavaşlama Basamağı (Decelination Period) (65-70 yaşlar):** Emeklilik ya da Sürdürme Evresi'nin sonunda iş temposu yavaşlar. Görevler daha az güç isteyen başka alanlara kaydırılır. Birçok kişi bu evrede iş değiştirip bütün gün yerine yarım zamanlı işlere geçerler.
- b. Emeklilik Basamağı (Retirement Period) (71 yaş ve sonrası):** Meslekten ayrılma veya işi tümüyle bırakma gereği duyulur.

Bütün evrelerde verilen yaş sınırları insanlar arasında farklılıklar gösterir. Ancak, herkes için eninde sonunda bir işten ayrılma yaşı vardır. Bazı insanlar emekliliği kolayca kabul ederler. Bazıları için bu çok güç olur ve hayal kırıklığı yaşatır. Bazıları için ise emeklilik ölümle gelir (Super ve Bohn,1970; Akt: Bacanlı, 1995).

Super (1963) "Career Pattern Study" (Kariyer Örüntüsü Çalışması)'nın sonuçlarına dayanarak yaklaşık 14-35 yaşlar arasına denk gelen kariyer gelişim evrelerinin her biri için kariyer gelişim görevleri belirlemiştir (Akt. Bacanlı, 1995). Bu kariyer gelişim görevleri şunlardır:

- Bir mesleki tercihini billurlaştırma,
- Bir mesleki tercihi sınırlandırarak belirtme,
- Bir mesleki tercihi uygulamaya koyma,
- Bir meslekte yerleşme,
- Mesleki durumu sağlamlaştırarak ilerleme (Akt: Bacanlı, 1995).

2.1.3. Super'ın (1990) Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli

Bu araştırmanın teorik temeli Super'ın (1990) Büyüme Evresi (0-14)'ndeki çocuklar için geliştirdiği Çocuklukta Kariyer Gelişimi Olgunluğu Modeli'ne dayandırılmıştır. Bu model hakkında aşağıda bilgi verilmiştir.

Super'ın (1963) ilk çalışmalarını daha çok ergenler, üniversite öğrencileri ve yetişkinler üzerinde yaptığı ve benlik kavramı kuramını da bu örneklemeler üzerinde test ettiği görülmektedir. Benzer şekilde kariyer gelişimi görevlerini de yine bu örneklemeler için belirlediği dikkati çekmektedir (Super ve Overstreet, 1960). Ancak Super (1990) çocukların da kariyer gelişiminin incelenmesinin gereği ve önemini belirtmiştir. Super benlik kavramı kuramında da belirttiği gibi 0-14 yaşlar arasını büyüme evresi olarak adlandırmıştır. Bu evreyi çocuğun başarıyla geçebilmesi için beklenen gelişim görevleri: çevre ile ilgilenmek, kendi kişisel yaşamını kontrol edebilmek, okulda ve iş yaşamında başarılı olmanın önemini fark etmeyi geliştirmek ve okula ve iş dünyasına karşı olumlu tutumlar ve alışkanlıklar kazanmaktır. Super büyüme evresini fantezi (4-10 yaşlar), ilgi (11-12 yaşlar) ve yetenek (13-14 yaşlar) olmak üzere 3 alt basamakta incelemiştir. Fantezi basamağında çocukların rol oynama yani çevresindekilerin yaptığı işleri, davranışları taklit etmek hem ihtiyaç hem de önemlidir. İlgi basamağı; bu basamakta çocuğun yapmaktan hoşlandığı etkinlikleri/aktiviteleri ve umularını/beklentilerini belirlemesi önemlidir. Yetenek basamağı; çocuğun alan, okul, meslek seçiminde yeteneklerini, eğitimi, iş gerekliliklerini dikkate alması gereken evredir.

Super (1990) kariyer psikolojisinde büyüme evresindeki çocuklar için kariyer olgunluğuna dayalı ilk teorik modeli geliştirmiştir. Super çocuklukta kariyer gelişiminin boyutlarını belirlerken Berlyne'in (1960) ve Jordaan'ın (1963) çocukların merak ve araştırma davranışlarını inceledikleri çalışmalarından yararlanmıştır. Super'ın (1990, 1994; Saviskas,2002) bu modeli Şekil-1'de gösterildiği gibi şekillendirerek de anlatmaktadır (Şekil-1'deki model "R.S.Sharf (2006) Applying Career Development Theory to Counseling Career Development in Childhood" syf 145-155'ten çevrilerek anlatılmıştır).

araştırarak doyururlar. Araştırma ile ilgili aktiviteler bilgi kazanmaya yol açar. Çocukların bilgiyi nasıl kazandıklarıyla ilgili çeşitli görüşler vardır. Super'a göre çocuk için en önemli bilgi kaynağı anahtar figürlerdir. Anahtar figürler çocuğun taklit ettiği yani rollerini oynadığı çevresindeki önemli kişilerdir. Bunlar anne-babası olmak üzere, diğer yakınları, akranları ve öğretmenleridir de. İlgiler, çevresini taklit ederken oynadığı roller ve araştırma aktivitelerinden oluşan bilgiler kullanılarak gelişir. Olgunlaşma sürecinde çocuk çevresindekileri dinleme, onların davranışlarını taklit ederek kendine özgü davranışlar oluşturarak gelişir. Çocukların kariyer kararlarını verebilmeleri için zaman perspektifi yani gelecek duygusunu geliştirmeye gereksinimleri vardır. Zaman perspektifinin gelişimi ve benlik kavramının gelişimi birlikte çocuğun kariyer karar verme planı yapabilmesine yol açar. Super'ın Yaşam Boyu Kariyer Gelişimi teorisinin en önemli parçasını benlik kavramının gelişimi oluşturur. Super çocukların kariyer gelişimi modelini oluştururken de benlik kavramının gelişimini bu modelin temeline oturtmuştur. Bir başka ifadeyle Super'a göre çocuğun benlik kavramı araştırma davranışına, meslekler hakkında bilgi kazanmaya, çevresindeki rol modellerini taklit etmeye, ilgilerini geliştirmeye yol açan tek kavramdır.

Aşağıda Super'ın Şekil-1'de gösterilen 9 boyutlu Çocuklukta Kariyer Gelişimi Modeli'nin boyutları açıklanmıştır.

Bu model; merak, araştırma, bilgi, anahtar figürler, ilgiler, denetim odağı, zaman perspektifi, benlik kavramı ve planlılık adları verilen dokuz boyuttan oluşmaktadır. Super (1990)'a göre çocukların bu dokuz boyuttaki davranışları başarılı bir şekilde kazanmaları onların etkili problem çözme ve karar verme davranışlarını öğrenmelerine yol açar. Super, bu dokuz boyutta belirlediği davranışların sadece çalışma ve iş yaşamıyla ilişkili davranışlarla sınırlı olmadığını, özellikle merak ve araştırma boyutlarındaki davranışları çocukların okulda ve oyunlarında kazandıklarını ileri sürmektedir. Super'ın çocuklukta kariyer gelişimi modelinin içeriği, doğrudan kariyer seçimiyle ilişkili olmayan fakat çocukların okulda ve oyunlarında kazandıkları kariyer gelişimlerine katkıda bulunan davranışlardan oluşmaktadır.

Super'ın çocuklukta kariyer gelişimi modeli cinsiyetle ilgili konuları oldukça genel bir biçimde ele alır. Gottfredson'un (1981, 2002) teorisi çocuklukta cinsiyet rolü gelişimiyle ilgilenir ve cinsiyet rolü gelişimiyle kariyer seçimi arasındaki ilişkiyle ilgili hipotezler kurar. Kültürel olarak farklı temelleri olan çocuklarla ilgili araştırma

cinsiyetle ve çocuklarla ilgili konular üzerindeki araştırmalardan daha sınırlıdır fakat farklı kültürel temellerden gelen çocukların kariyer konularını kavramsallaştırmada danışmanlara yardımcı olabilecek bilgiler vardır. Araştırmalar mesleki konular üzerinde çocuklarla çalışan danışmanlara bilgi sağlar.

Genellikle çocuklara yapılan danışmanlığın odak noktası kariyer gelişimi değildir. Danışmanlıkta çocuklarla ilgili temel kariyer çalışması bir mesleki bilgi programı düzenlemektir. Danışmanların çocukların gelecekteki kariyer gelişimini büyük ölçüde etkileme olanakları vardır. Fakat danışmanların uygulamaları aradan yıllar geçmeden fark edilemeyebilir. Super'ın kariyer gelişimi teorisinin çocuklara mesleki bilgi verme konusundaki ifadeleri önerilerle ele alınıyor.

Ayrıca Super'ın teorisi danışmanların kendilerine başvuranlarla olan ilişkilerinde dikkat ettikleri yöntemlerle ilgili çıkarımlar içerir. İş, değerlendirme ve danışmanlık konularıyla alakalı gelişimsel yaklaşımlar kullanarak danışmanlar gençlerde kullanabilecekleri tutarlı bir yapı oluşturabilirler.

Çocuklardaki temel güdülerden biri meraktır. Çoğunlukla merak, hiçbir zaman bitmeyen önemli bir kariyer gelişim etkinliği olan keşfetme yoluyla tatmin edilir. Bu araştırma etkinliği bilgi edinmeyi sağlar.

Önemli bilgi kaynaklarından biri temel figürdür. Temel figür çocuğun taklit edebileceği bir kişidir. İlgiler keşfetme etkinliklerinden ve rol modellerin etkilerinden doğan bilgiyi kullanarak geliştirilir. Olgunlaşma sürecinde çocuklar kendilerini ve başkalarını dinleyerek kendi davranışlarını kontrol etme yolları geliştirirler.

Kariyerle ilgili karar almak için çocukların zamanla ilgili bir bakış açısı, yani bir gelecek algısı, geliştirmeleri gerekir. Bu, öz-kavramla birlikte kariyere ilişkin planlı kararlar vermeye yönlendirecektir. Öz-kavram geliştirme Super'ın yaşam-boyu kuramının oldukça önemli bir parçasıdır. Öz-kavram kişileri taklit ederek ve ilgiler geliştirerek mesleki bilgi edinmeyi sağlayan keşfetme davranışından doğar.

Merak

Merak tüm ihtiyaçların ve dürtülerin temelidir; çocukların yanı sıra hayvanlarda da görülür. Keşfetme davranışı konusundaki tartışmasının başlangıç noktası olarak Berlyne'nin çalışmasını kullanan Jordaen (1963) çocuklarda merak ve keşfetme

kavramlarını anlamaya yardımcı olacak kullanışlı bir yaklaşım sağlar. Jordaan'a göre kişinin hayatındaki fiziksel ya da sosyal ihtiyaçlarda değişiklikler olduğunda merak gelişebilir.

Bir çocuk için merak açlık, susuzluk, yalnızlık ve diğer farklı uyarıcılar tarafından harekete geçirilebilir. Çocuk bir şeylerden emin değilse ya da kafası karışıkça bu karmaşıklığı gidermeye karar verebilir. Ayrıca, sıkılma, eğlenme isteği, teşvik olma isteği merak doğurabilir. Jordaan merakla mesleki gelişimi ilişkilendirirken Berlyne (1960)'in hayvan ve bebek davranışlarını incelediği çalışmasındakinden daha karmaşık bir uyarıcıyı vurgulamıştır. Yeni nesnelerle, yeni insanlarla ya da yeni kavramlarla karşılaşan küçük çocuklarda merak gözlenebilir.

Kafa karıştırıcı yeni uyarıcıyla karşılaşan çocuk bunu anlamaya çalışmak ya da yeni davranışlarda bulunmak zorunda kalır. Örneğin oyun parkında oyuncak bir at gören çocuk gerçek bir at sürdüğünü hayal ederek ona binmeye çalışabilir. Başka bir çocuk bir çubuk alıp onun bir beyzbol sopası, kendisinin de profesyonel bir oyuncu olduğunu hayal edebilir. Merak yoluyla hayalci düşünce gelişebilir. Hayal Ginzberg, Ginsburg, Axelrad ve Herma'nın (1951) kariyer gelişimi teorisinin ilk basamağıdır. Hem Jordaan hem de Ginzberg ve meslektaşları küçük çocuklardaki merak ve hayalin önemli olduğu ve özellikle ilkokulun ilk yıllarında desteklenmesi gerektiği konusunda hem fikirdirler.

İlkokuldaki psikolojik danışmanların küçük çocuklarda kabul edilebilir bir kariyer gelişimi amacı olarak merakı teşvik etmeleri uygun olsa da bunu yapmak genelde kolay değildir. Psikolojik danışmanlar sıklıkla, öğretmenlerinin dediği şeyleri yapmadıkları için çocuklarla görüşürler. Ancak öğretmen konuşurken başka bir çocukla konuşan ya da okuması gerekirken resim yapan bir çocuk merakını ifade ediyor olabilir. Diğer bir değişle meraklı olmak sıklıkla karışıklığa sebebiyet verebilir.

Karışıklığa sebep olan davranışın önüne geçerken merakı teşvik etmek zor olabilir. Çocuğu, merakını olumlu yönde ifade etmeye teşvik etmek, yıkıcı davranışla baş etme yollarından biri olarak cezaya alternatif olabilir. Merak sonraki yıllarda mesleki keşfe yönlendirebilir; erken yaşlarda merakın bir kariyer unsuru olması önemli değildir.

Keşif/Araştırma

Çocuklarda merak çevrelerini, evlerini, okullarını, arkadaşlık ve aile ilişkilerini araştırmalarına yol açabilir. Merak yeni ya da alışılmadık bir şey ya da bilgi isteğidir; keşif ise araştırma ya da inceleme işidir. Merak bir ihtiyaç; keşif ise bir davranıştır. Çocuklar için oyun etkinlikleri keşif davranışının ifade edilmesidir ve merak ihtiyacını gidermeye yardım eder. Jordaen (1963) keşfetme davranışının on boyutunu listelemiştir.

Davranış kasıtlı ve sistematik ya da tesadüfi olabilir. Örneğin, çocuklar dikkatlice parçalara ayırarak daha sonra da tekrar bir araya getirerek (kasıtlı) bir saatin nasıl çalıştığını bulmaya çalışabilirler ya da kırık bir saat bulup onunla oynamaya başlayabilirler (tesadüfi). Keşfetme davranışı başkaları çocuktan bunu istediği için ya da çocuk kendi araştırdığı için oluşabilir. Bazen öğretmen çocuktan bir yapbozu tamamlamasını ister ya da çocuk kendi bunu yapmak ister. Çocuk keşfederken güncel tecrübeleri ya da geçmişteki tecrübeleri kullanabilir. 3 hafta önce bir yapbozla oynamış olan bir çocuk o an benzer bir şeyle oynamaya karar verebilir.

Bazı keşfetme davranışları çocuğa fayda sağlayabilir, öğrenmesine yardımcı olabilir. İsmi tersten yazma gibi diğer davranışlar sadece eğlenmek için yapılabilir. İstenen bazı keşfetme davranışları daha sonra eğlenceli olabilir. Örneğin birilerinin okumanızı istemesi okumanın her zaman zevksiz bir iş olacağı anlamına gelmez. Çocuklar bu beceriden kısmen uzmanlaştıklarında kendi istekleriyle de okuyacaklardır. Tüm bu oyun davranışları mesleki anlamda dolaylı olarak ilişkilidir. Ama yine de davranışlar karmaşıktıkça çeşitli mesleklerin gerektirdiği görevlerle daha büyük bir ilişki içinde olacaktır.

Keşfetme engellendiğinde çocuk çatışma yaşayabilir ve okul arkadaşları, yetişkinler ve okul konularıyla daha az ilgilenebilir. Chak (2002) çocukların keşfetme davranışlarının ebeveynler tarafından nasıl engellenebildiğini açıklar. Keşfetme engellendiğinde çocuk çalışma motivasyonunu kaybedecektir. Çalışmaları daha az yaratıcı olabilir. Çocuğun öğretmenin sorularına cevap verme ya da sadece dışsal unsurlarla bilgi edinerek sınıftaki etkinlikleri başlatma ihtimali daha az olacaktır.

Tam anlamıyla içine kapanan çocuk mesleki olgunluk geliştirmekte zorluk çekecektir çünkü kariyerle ilgili etkinlikler konusundaki ilgiler ve bilgi kaybolur. Doğal olarak, çoğu çocuk keşfetme- içine kapanda sürecinin bir ya da diğer köşesinde değildir. Bunun yerine, bazı etkinlikleri keşfetmeyi seçerken bazılarını seçmezler.

Keşfetme davranışı diğer keşfetme davranışlarının üzerine kurulur. Herhangi bir türdeki keşfetme davranışını (kendine ya da başkalarına zarar vermeyen bir davranışı) desteklemek kariyer gelişimi anlamında olumlu sonuçlar doğurabilir. Zorlamadan keşfetme sürecine güvenmek danışmanlar ve öğretmenler için faydalı bir amaç olabilir. Örneğin, üçüncü sınıftaki bir öğrenci genel anlamda bir telefonun nasıl çalıştığını öğrenebilir. Böyle bir öğrenme öğretmenin isteği sonucunda belki de sonraki yıllarda öğrencinin kendi isteği sonucunda ayrıntılı bir biçimde gelişecektir. Beşinci sınıftaki bir çocuk telefonun çalışmasıyla ilgili detayları öğrendikçe telefonla ilgili geçmiş yaşantılarını sürdürür.

Danışmanlar çocuklarla okuldaki ya da evdeki problemleri konusunda konuştuğunda keşfetme davranışı küçük bir rol oynayabilir. Ama yine de bu etkinliğin teşvik edilmesinin yararlı olduğu zamanlar da vardır. Örneğin evli olmayan annesinin yeni erkek arkadaşı konusunda mutsuz olan küçük bir kız evde hikaye okurken öğrendiği yeni şeyler hakkında konuşabildiğinde hayatında tatmin ve hoşnutluk hissedebilir.

Keşfetme davranışı aile ve okul problemlerine tam anlamıyla deva değildir. Sonunda başarılı mesleki planlama yapmayı sağlayan daha fazla keşfetme davranışı üreten bir etkinliktir. Keşfetme etkinliği sürecinde çocuk çevreyle ilgili çok fazla bilgi toplar.

Bilgi

Bilgi öğrenimi çocuğun gelişimi ve bir genç ve yetişkin olarak başarısı için gereklidir. Jean Piaget'in çalışmasında tekrar tekrar ifade edilen nokta çocukların sadece bilgisiz yetişkinler olmadığı; çocukların gelişimleri boyunca bilgi işleme yollarında farklılıklar olduğudur. Piaget ve Erikson'un çalışmasının özeti birbirini takip eder; bu nedenle ilkökul çocuklarında bilgi edinimi yaklaşımları karşılaştırılabilir.

Piaget (1977) dört temel dönemde bilişsel gelişimi tanımlar: sensori-motor, işlem öncesi, somut işlemler, soyut işlemler. Sensori-motor dönem bebeklerin çevrelerindeki nesne ve olaylara dikkat ettikleri ve bunlara tepki verdikleri 0-2 yaşları arasındaki dönemdir. Dikkatini verme, bakma, koklama, dokunma gibi duyuşsal davranışları kasteder. Tepki verme ise ısırma, vurma, çığlık atma gibi motor hareketlerini kapsar.

İşlem öncesi dönem yaklaşık olarak 2 ila 7 yaşları arasındaki dönemdir. Bu dönemde çocuk toplama, çıkarmayı ve benzer faaliyetleri gerçekleştirmeyi öğrenir. 7 yaşından küçük çocuklar benmerkezcidirler. Öğretmen önemli bir görev yerine getirmek için sınıftan birinin seçileceğini ilan ederse her çocuk kendisinin seçileceğini düşünecektir. Dahası küçük çocuklar için hayali gerçekten ayırmak zordur.

Akşam haberlerinde savaş görüntüleri gösterildiğinde küçük çocuklar bu olayın evlerinden ne kadar uzakta olduğunu anlamaları zor olabilir. Küçük çocukların benmerkezciliğine başka bir örnek ise ne yapıyor olduklarını kendi kendilerine sesli olarak anlattıklarında görülen “hareketin içselleştirilmesidir”.

Bilişsel gelişimin üçüncü aşaması ve bu bölümle en ilişkili olan aşama somut işlemlerdir. 7-11 yaş arasındaki bu dönemde çocuklar somut olarak düşünürler. Bir nesneyi kullandıklarını hayal etmeleri için onu görmeleri gerekmez fakat öyle bir nesnenin var olduğunun farkında olmaları gerekir. Üç file beş fil eklediklerini hayal edebilirler fakat 3y’ye 5y ekleyemezler. Soyut düşünme becerisi 12 yaşında başlayan soyut işlemler olarak adlandırılan bölümde ortaya çıkar.

7- 11 yaşları arasındaki çocuklar için bir dişçinin ne yaptığını – aletleri nasıl kullanır, dişleri nasıl kontrol eder vb – anlamak 8 yıllık lise sonrası eğitimin ne kadar uzun olduğunu ya da 75.000 dolarlık gelirin ne demek olduğunu anlamaktan kolaydır. Örneğin 8 yaşında bir çocuk için sosyal yardım uzmanının yaptığı gibi “başkalarına yardım et, kendini daha iyi hisset”in ne demek olduğunu kavraması zordur. Bu düşünce gençler tarafından daha iyi anlaşılır.

Benzer sonuçlara sahip başka bir görüş de Erik Erikson’a (1963) aittir. Erikson 8 psikolojik gelişim evresinde çalışkanlık ve aşağılığı dördüncü aşama olarak sıralamıştır. Bu 6-11 yaşları arasında görülür. Bu yaştaki çocukların bir şeyler yapma ve onları düzenleme özgürlüğü vardır. Bu eğer başarılı oldularsa çalışkanlık hissi; başarısız oldularsa aşağılık duygusu verir. Bu aşamada çocuklar bilgiyi düzenleyerek, geliştirerek ve uygulayarak başarı hissi geliştirirler ya da bu becerileri geliştiremezlerse bir başarısızlık hissi gelişir.

Mesleki bilgi bakış açısıyla bakıldığında ilkökul çocuklarının bir meslek için işaretler ya da çizimler yapma ya da bazı araçlar kullanma fırsatları varsa başarı hissi yaşayabilirler. Bir etkinliğin somut bir biçimde bitirilmesi değer görecektir. Somutluk konusundaki vurgu Piaget’nin üçüncü öğrenme basamağındakinden farklıdır.

Anahtar Figür

Yetişkinler çalışma dünyasını öğrenme ve öz-kavram geliştirme konusunda çocuklar için önemli rol modellerdir. Ebeveynler, öğretmenler, atletler ve televizyondaki kişiler gibi kamu figürleri, polis ve postacı gibi kendi çevrelerinde temas içinde oldukları insanlar çocuklar için anahtar figürlerdir. Ebeveynlerin çocukların mesleki bakış açıları üzerindeki etkisi Trice ve Tillapaugh (1991) tarafından açıklanmıştır.

Araştırmalarda çocukların ebeveynlerinin mesleklerine olan isteklerinin ebeveynlerinin kendi işlerinden ne kadar memnun oldukları algısından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır. 7. ve 8. sınıftaki kızlar için anneler önemli anahtar figürler olabilir. Annelerin kadınlar konusundaki tutumları kızların kariyer düzenlemelerini önemli ölçüde etkiler (Rainey & Borders, 1997). Ailevi etkinin önemini vurgulayan bulgular Bandura'nın (1997) çocukların öğrenme yöntemlerinden birinin taklit olduğu yönündeki görüşüyle tutarlıdır. Rich'in (1979) çalışması çocukların en iyi kendi çevrelerindeki meslekleri bildiklerini gösterir.

Trice, Hughes, Odom, Woods ve McClellan (1995) bu sonucu destekler. Erkekler arasında anaokulundaki öğrencilerin %42'si, ikinci sınıftakilerin %40'ı, dördüncü sınıftakilerin %47'si ve altıncı sınıftakilerin %36'sı güncel kariyer seçimlerine benzer bir işe sahip olan birini tanıyordu. Nüfus yoğunluğundan dolayı kırsal bölgelerde yaşayan çocuklar şehirde yaşayan çocuklara kıyasla daha az meslekle karşılaşır. Çocuklar önemli birilerini taklit ettikçe kendilerine uygun gibi görünen bireyin özelliklerini benimseyebilirler. Bu süreç çocuğun öz-kavramının gelişiminin bir özelliğidir.

Super'in çocukların öz-kavramlarının gelişmesinde anahtar figürlerin rolü konusundaki vurgusu bir çocuğun rol modelleri gözlemleyerek ne öğrendiğini dikkatlice dinlemeleri için danışmanlar açısından faydalı bir hatırlatma olabilir. Gibson (2004) rol modellerin çocuğun ihtiyaç, istek ve hırslarını ifade ettiğinin düşünülebileceğini ileri sürer. Örneğin babası uzun mesafe kamyon sürücüsü olan bir çocuk babasının böyle büyük bir araçtaki ustalığından, uzak yerlere gitmesinden ya da ağır nesneleri taşıyabilmesinden etkilenebilir. Bu düşünceler çocuğun ihtiyaçlarını ve hırslarını yansıtabilir.

Ebeveyn-çocuk etkileşimine bağlı olarak bu etkilerin herhangi biri çocuk üzerinde etkili olabilir. Kamyon şoförü modeli olan kişi çocuğun babası değil de amcası ya da bir komşuysa danışmanlar diğer anahtar figürlerin davranışlarını ya da yanlış algılanmış anahtar figürlerin farklı davranışlarını betimleme fırsatından yararlanabilirler. Çocuklar başkalarını daha iyi gözlemledikçe ve kendi davranışları üzerinde daha büyük miktarlarda kontrol geliştirdikçe anahtar figürler çocuk üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olabilir.

İçsel - Dışsal Kontrol

Çocuklar zamanla kendi çevreleri üzerinde kontrol sahibi olmaya başlarlar. Miller (1977) çalışmasında çoğu çocuğun kendisini davranışı konusunda sorumlu hissetmediğini belirtir. Çocuklar genellikle öğretmenlerinin ve ebeveynlerinin yap dediği şeyleri yaparlar. Kurallar uyulmak içindir. İlkokul çocuklarının oynadığı oyunlarda bile kurallar çok önemlidir.

Çocuklar görev ve projeleri tamamlama konusunda başarılı oldukça özerklik hissi ve gelecekteki olayların kontrolünün elinde olduğuna dair bir his geliştirirler. Danışmanlar için çocukların “kontROLSÜZ davranışı” sıklıkla karşılaşılan bir kaygı sebebidir. Oto-kontrolün kişinin kendi kavramı ve kariyer kararları verebilme becerisi üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olduğu düşüncesi ilginç bir düşüncedir. Sınıfta başka bir öğrenciye vurmuş ya da öğretmenine karşılık vermiş bir çocukla ilgilenen danışman durumu kontrol altına alma kaygısındadır.

Oto-kontrol ve dışsal kontrol arasında bir denge geliştirmeye yardımcı olmak bir danışmanlık amacı olabilir. Bu amacı kariyer olgunluğuyla ilişkilendirmek danışmanın düşünceleri arasında asla yer almayabilir.

Ama yine de oto-kontrolün kariyer planlama üzerinde bir etkiye sahip olduğu düşüncesi, bir çocukla çalışırken danışmanın bilinçli bir biçimde düşündüğü unsurlardan biri olsun ya da olmasın, önemli bir düşüncedir. Davranışlarını kontrol edebilme çocukların kendi sevdikleri ve sevmedikleri şeyler konusundaki farkındalığını artırmaya yardım edebilir.

İlgilerin Gelişimi

Zamanla çocukların meslek hayalleri dünya bilgisi tarafından etkilenir ve bu hayaller ilgilere dönüşür. Profesyonel bir atlet olmak isteyen bir çocuk top oynama, jimnastik gibi etkinliklerden hoşlanıyor olabilir; kendini, sadece, izleyenlerin takdirini alırken hayal etmiyor olabilir. İlgi gelişiminde çocuğun gerçekten bir atlet olabilme kapasitesi önemsizdir. Küçük çocuklar sıklıkla gelecekte yapmak istedikleri şeylerde hiçbir engel görmezler.

Tracey (2001) çocuklardaki ilgilerin yapısını incelemiştir. Beş ve altıncı sınıftaki öğrencilerle yapılan bir çalışmada Tracey (2002) ilgilerin yeterlilik hissi gelişimine yönlendirdiği gibi öz yeterlilik gelişiminin de ilgileri güçlendirdiğini belirtir. Çocuklar büyüdükçe ilgi ve yeterlilik oranlarında aşamalı bir düşüş gözlenmiştir. Birkaç istisna dışında bu düşüşler tüm türlerde görülmüştür. Bu bulgu çocukların kendileriyle ilgili bakış açılarının (öz-kavram) yaşla birlikte kendilerini çevreleriyle ilişkili olarak nasıl gördüklerinden etkilenir. Çocuk yeni davranışlar deneyince bazıları etkileşim içine girer bazıları girmez. Okul içindeki ve dışındaki etkinliklerde ilgi gelişimi gençlikte karar vermenin önemli bir boyutu olur.

Çocuklarda ortaya çıkan ilgileri desteklemek kariyer olgunluklarının gelişimine yardımcı olur. Hayatlarının heyecan verici yönleri hakkında konuşma kariyer planlamada faydalı olabilir. İlkokuldaki çocuklarla çalışan danışmanlar kariyer konularıyla nadiren ilgilendiği için ilgiler üzerinde odaklanmak önemsiz görünebilir. Ayrıca, danışmanların ve diğer önemli anahtar figürlerin çocuklar üzerinde sahip olduğu etki uzun yıllar görülmeyebilir.

Bir çocukla beyzbol ilgisi, yaralı bir hayvana yardım etme ya da son yapılan hayvanat bahçesi ziyaretinden alınan keyif konusunda konuşmak çocuğun kendini daha önemli hissetmesine yardımcı olabilir. Bu önem duygusu, nasıl biri olduğunu ve diğerlerinden ne kadar farklı olduğunu anlama becerisine katkıda bulunabilir. Öz-kavram gelişimi gelecekteki kariyer seçimi süreci için gereklidir.

Zaman Algısı

Zaman algısı geliştirmek gelecek düşüncesi geliştirmektir; 6 ayın 6 yıldan farklı olduğunun gerçekten anlaşılmasıdır. 9 yaşından küçük çocuklar için bu imkânsız değilse bile zordur. Örneğin “Bir kaptan olmak istiyorum, öyleyse şimdi bir gemi

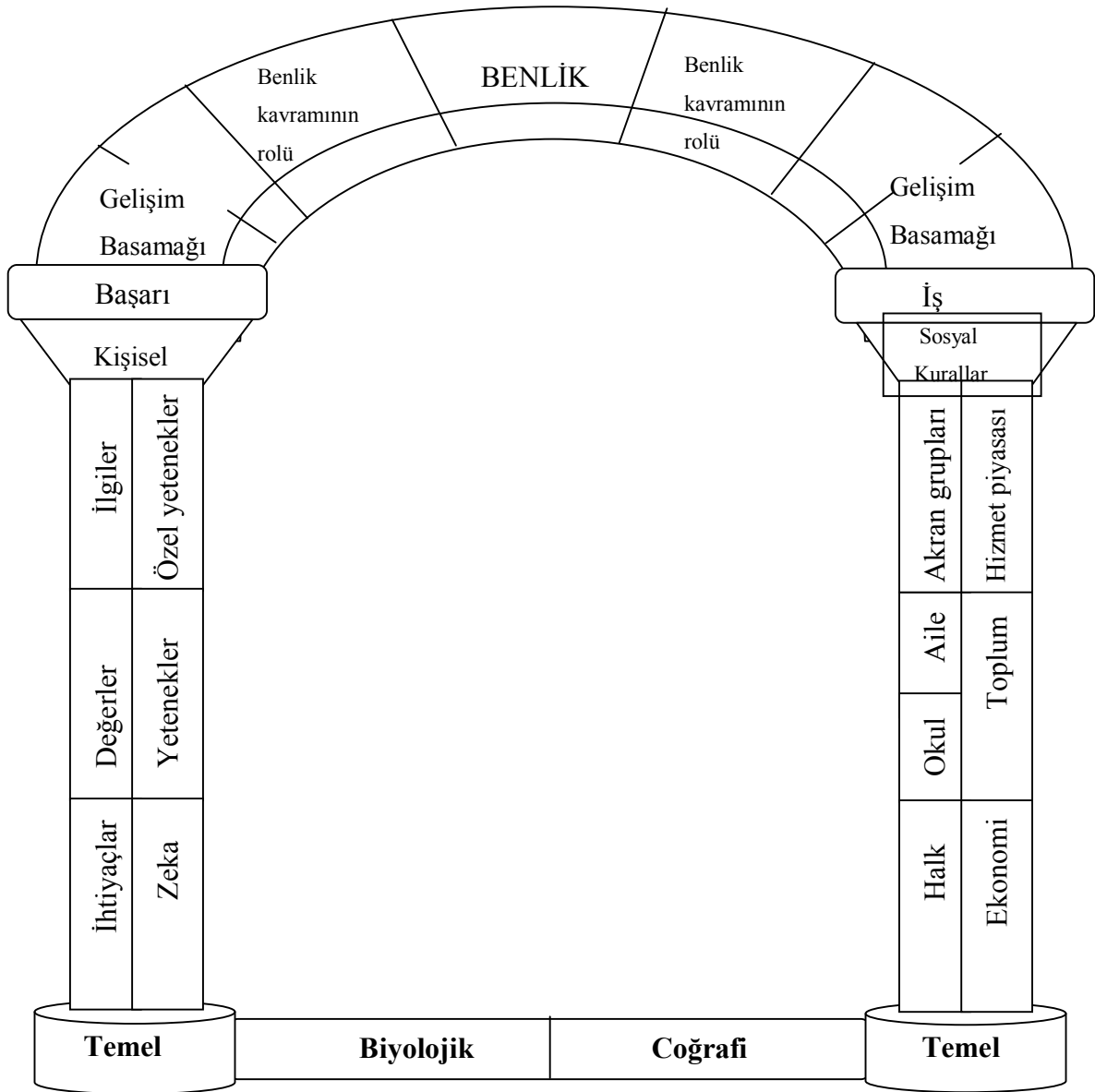
kullanabilirim” diyen bir çocuk sadece ‘şimdi algısına’ sahiptir. Ne kadar zaman “sonra” olduğu fikri zamanla gelişir (Ginzberg ve ark., 1951).

Friedman’ın (2002) 4-8 yaşlarındaki 92 çocukla yaptığı çalışma çocukların gelecek olaylar algısının olayların onlara anlatılış biçimine bağlı olduğunu gösterir. Danışmanlık için zaman algısı şöyledir: küçük çocuklardan, özellikle dördüncü sınıftan daha küçük olan çocuklardan, gelecekteki mesleğini ya da üniversite eğitimini planlamalarını beklemek gerçekçi değildir. Bunun yerine, ilgi geliştirmeye başlamak ve keşfetme davranışını güçlendirmek için meslekleri ve görevleri incelemek daha önemlidir.

Gelecek algısı geliştikçe çocuklar, ileride kariyer seçimleri üzerinde etkili olacak eğitimle ilgili kararlar almaya başlamalarını sağlayacak plan yapma fikrini geliştireceklerdir. Zaman algısı geliştirme gençler içinde önemli olan bir konudur. 15-17 yaşlarındaki gençlerde ve yetişkinlerde gelecek düzenlemesi geliştirmek için tasarlanmış bir rehberlik programı gelecek konusunda iyimserlik ve geçmişle gelecek arasında bir süreklilik hissi geliştirme açısından etkilidir (Makro & Savickas, 1998).

Benlik Kavramı ve Planlılık

Benlik kavramı Super’in gelişim kuramının merkezindedir. Super (1953) mesleki gelişimi bir benlik kavramı geliştirme ve uygulama süreci olarak tanımlar. Benlik kavramı biyolojik özelliklerin, bireylerin oynadıkları sosyal rollerin ve diğer bireylerin kişiye verdiği tepkilerin değerlendirmesinin birleşimi olarak görür. Benlik kavramı bireylerin kendilerini ve durumlarını nasıl gördüklerini ifade eder. Şekil 2 Super’ın parçasal kuramını anlatan kemerini gösterir.

Şekil 2. Kariyer belirleyici etkenler kemeri

Kemerin başındaki benlik Super'in modelinin merkezi ve temel taşıdır. Bireylerin kendilerini nasıl algıladıkları ve etkileşim kurdukları kişiliğin, ihtiyaçların ve ilgilerin yansımasıdır (Şekil 2., sol taraf). Bu algılar zamanla değişir. Benlik kavramı kuramı (Super, Starishevsky, Matlin & Jordaan, 1963) öz-kavramın gelişen yapısı özel bir öneme sahiptir. Super ve ark. (1963) benlik kavramı gelişimini sağlayan keşif, canlandırma, gerçeklik kontrolü gibi süreçleri açıklar.

Toplumla etkileşim (Şekil 2., sağ taraf) birey aile, okul, arkadaş ve meslektaşlarla etkileşim içine girdikçe-benlik kavramı gelişimini destekler. Benlik kavramı bireylerin kendileriyle ve toplumla ilgili bakış açılarını ifade eder ve

subjektiftir. Bu, benliğin dış ölçütleri ya da amaçları vurgulayan özellik ve faktör teorisine ters düşer. Super'in benlik kavramı üzerinde odaklanması hayatın farklı aşamalarında önemli olan roller ve değerler üzerinde odaklanan keşif gelişiminde görülebilir.

Benlik kavramı çocukluğun sonunda ya da gençliğin başında ortaya çıkmaya başlar. Çevreyi daha fazla keşfetme, çevredeki nesneleri ve insanları araştırma ihtiyacını takip ederek çocuk benlik kavramının gelişimine bir temel olabilecek bilgiler öğrenir. Çocuk diğerlerinden ne kadar farklı olduğunu ya da onlara ne kadar benzediğini öğrenir.

Dahası, çocuklar hayatlarındaki önemli insanları gözlemleyerek mesleki ve diğer rolleri öğrenir. Ayrıca, keşfetme davranışı çocuğun bazı etkinliklere karşı ilgisizlik bazılarına karşı da ilgi geliştirmesine yardımcı olacak anahtar figürlerle birlikte deneyim ve bilgi sağlayacaktır. Çocuk kendini diğerlerinden ayıran ilgi ve deneyimler açısından belirgin bir profile sahip olacaktır.

Benlik kavramı geliştikçe drama ve etkinlik heyecanı daha az önemli olur ve amaçların tamamlanması daha önemli hale gelir. Çocuklar plan yapıp karar verebilecekleri bir konuma gelirler. Doğal olarak, her çocuk aynı tecrübelerle sahip değildir hepsi güçlü bir benlik algısı ve plan yapma becerisi geliştiremez.

Plan yapmak için çocukların yeterli bilgiye, ilgiler ve etkinlikler açısından motivasyona, kendi gelecekleri üzerinde kontrole ve geleceğin nasıl olacağına dair bir fikre (zaman algısı) sahip olmaları gerekir.

İlgi gelişimi, bilgi edinimi ve zaman algısı geliştirme danışmanlıkta yerine getirilebilecek amaçlardır, kendi içlerinde birer son değildirler. Bu amaçlar önemlidir çünkü planlılık ve benlik algısı gelişimini sağlarlar. Bu önemli kavramlar gelişirken çocukların planlı kariyer seçimleri yapmaları mümkün değildir. Bunun yerine sahip olabilecekleri bilgi ya da rol modellerle yaşadıkları tecrübeler nedeniyle bir mesleğe ilgi gösterebilirler. Bu nedenle kariyer danışmanlığının gençler ve yetişkinlerde olduğu gibi gerçekleştirilmesi çocuklar için uygun değildir. Super'in çocuklukta kariyer gelişimi modeli danışmanlıkta çocuklarla diğer meseleler tartışılırken faydalı olabilir.

Roe (1956), Super (1990) ve Gottfredson (2002) kariyer kuramcılarının çocuklukta kariyer gelişimini ve bu gelişimi etkileyen faktörleri araştırmayı ihmal ettiklerini vurgulamaktadırlar. Oysa çocukların gelecekte kendi kişilik özelliklerine ve sosyo-ekonomik olanaklarına uygun okul ve meslek seçimi yapabilmeleri için zengin

bir kariyer gelişimi süreci yaşamalarına ihtiyaçları vardır (Bacanlı, Bozgeyikli ve Doğan, 2009).

2.2. Karar Verme Kuramları ve Modelleri

Bu araştırmada çocukların karar verme stillerinin ölçümünde kullanılan EKVÖ'nin teorik temeli Janis ve Mann'ın Çatışma Modeline dayandırılmıştır. Aşağıda bu model hakkında bilgi Brown (1990)'dan özetlenerek sunulmuştur.

2.2.1. Janis ve Mann'ın Çatışma Modeli

Janis ve Mann (1977), bir bireyin kişisel önem arz eden bir karar vermek zorunda kaldığında iç çatışma yaşamaya başladığını ileri sürmektedirler. Çatışmanın ortaya çıkmasının nedeni; bireyin kendisiyle ilgili bir karar verme durumuyla karşı karşıya kaldığında, içinde eş zamanlı olarak bu durumu hem kabul etme hem de reddetme eğilimi bulunmasıdır. Bu çelişkili güçlerin sonucu bireyde, belirsizlik duygusu, eyleme geçmeye tereddüt etme ve hatta duygusal endişe oluşur.

Bireyin kendisiyle ilgili bir karar verme ihtiyacından doğan çatışma, stresi arttırır. Janis ve Mann (1977) bu stresi bilgi sürecinin normal örüntüsünü etkileyen endişe, suçluluk, utanç vs. şeklinde ifade etmektedirler. Janis ve Mann stres ve kararsal çatışma arasındaki ilişkiyi aşağıda sunulan dört varsayımla açıklamaktadırlar:

1. Kararsal bir çatışmayla ortaya çıkan stres miktarı, bireyin amaçları, bu amaçlara ilişkin ihtiyaçları ve kararın sonucu olarak belirgin ihtiyaçlarının giderilmesi beklentisidir. Bu beklenti büyüdükçe stres de artmaktadır.

2. Bir güçlüğü ya da herhangi bir seçeneğin algılanması karar sürecini başlatır. Kararsal stres, güçlük ya da fırsatlar ortaya çıktığında karar vericinin bu güçlük ve fırsatlara yönelik eylemlerinin derecesiyle ilişkilidir.

3. Sorun için tüm uygulanabilir alternatifler ve güçlükler ciddi risk olarak algılandığında, istenilen alternatifin bulunabilmesi umudu ortadan kalkar ve savunucu

kaçınma ortaya çıkar. Savunucu kaçınma, başkalarına bağlı ve verilere gösterilen özel dikkatle ortaya çıkan alternatiflerden kaynaklanan kazançların abartılması ya da kayıpların önemsenmemesiyle şekillenmektedir.

4. Kararsal çatışmayı içeren stres orta derecede olduğunda, mantıklı bir çaba mevcut alternatifler tarafından değerlendirilebilir ya da belirlenebilir. Bu süre içinde mantıklı bir alternatifin bulunacağı umut edilir.

Karar verme süreci karar verecek olan bireyin karşılaştığı bazı güçlüklerle başlar; böylece birey içinde bulunduğu durum için kendini bir şey yapmaya zorunlu hisseder ki bu durum bireyin hedeflerine ulaşması için bir fırsat olarak algılanır.

Janis ve Mann'a (1997) göre; karar verecek olan bireyler karar verdiren fırsatlarla karşılaştıklarında kendilerine birçok soru sorarlar. Birinci soru "Eğer bir değişiklik yapmazsam herhangi bir risk almış olur muyum?" sorusudur. Eğer bu soruya verilen cevap "hayır" olursa, o zaman strese yol açar ve sonuç tereddütsüz bağlılıktır. Diğer bir deyişle, değişim yapmamak için herhangi bir sebep olmadığından kişi durumun talepleriyle tanışmak için değişiklik yapar. Birey iş ya da iş dışındaki yaşamında az da olsa farklılık yaratan ek bir duruma geçiş yaptığında kariyer kararı vermede paralel bir durum ortaya çıkar. Bu durumda stres ya da çatışma olması mümkün değildir.

İkinci soru şudur; "Eğer değişiklik yapmazsam alacağım riskler ciddi midir?" Janis ve Mann'a göre eğer bu soruya verilen cevap olumsuz olursa tereddütsüz değişiklik gerçekleşecektir. Ancak karar veren kişi geçici bir yaklaşım kullanabilir ve tüm alternatifleri hatta apaçık alternatiflerle ilgili ilgileri dikkate almayabilir çünkü stres minimumdur.

Göze çarpan alternatiflerden bazıları minimum risk taşıyor gibi görüldüğü için mezuniyetten sonra kolaylıkla aile işine giren lise son sınıf öğrencisi eğer bu alternatifler başlangıçta daha iyi seçenekler olsaydı tereddütsüz değişiklikle meşgul olurdu. Aile işine giren bu öğrenci diğer kariyer seçeneklerine ve tereddütsüz değişimin diğer önkoşuluna kararlı bir teslimiyetsizliği de göstermektedir çünkü bu olaylar dizisine teslimiyet stres yaratacak ve dikkati artıracaktır.

Eğer ki kararsal çatışma büyük olursa, karar verici üçüncü soru ile karşılaşır. Bu soru şudur; "Sorun için uygulanabilir bir çözüm bulmayı ümit edebilir miyim?" Bu soruya verilen cevap hayır olursa savunucu kaçınma meydana gelebilir. Cevap belki ya da evet olursa o zaman da dördüncü bir soru ortaya çıkar "Uygulanabilir alternatifler aramak için yeterli zamanım var mı?" Bu soruya hayır cevabı verildiği takdirde yüksek dikkat oluşur. Gerekli zamanla ilgili sorunun cevabı evet olduğunda ise sonuç dikkat oluşumudur.

Karar verme sürecine yüksek dikkatle yaklaşma kişilerin gerçek zaman sınırlamalarla karşılaştığı acil durumlarda ortaya çıkar. Bu durumda, tüm alternatifleri ya da alternatiflerle ilgili bilgileri dikkate almak imkansızdır. Dikkat, açıkça tercih edilen karar verme halidir ve veri üretimine gösterilen ölçülü dikkat, alternatiflerle ilgili bilgi toplama ve kararlar ilgili verilerin objektif değerlendirilmesiyle şekillenir.

Daha önce de belirtildiği gibi, koruyucu savunmaya geçen bireyler bekleyebilir, diğerlerine bağlı olmaya başlayabilir ya da çeşitli alternatiflerin olumlu ya da olumsuz sonuçları üzerinde objektif bir şekilde düşünmeyi başaramayabilir. Janis ve Mann'ın güçlendirme diye adlandırdığı bu son yaklaşım özel bir seçeneğin ussallaştırmasını içerir. Ussallaştırma risklerin ya da kayıpların küçümsenmesi ve/veya kazançların abartılmasıyla vuku bulur.

Yıllık 50.000 \$ kazandığı orta mevkii yöneticilik pozisyonunu kaybeden ve kariyer kararı veren 55 yaşındaki bir birey, karar vermeye yönelik savunucu kaçınma yaklaşımını benimseyebilir. Acil ve sıkıntıya sokacak finansal endişeleri varsa yüksek dikkat sahibi de olabilir. Her iki yaklaşımın sonucunda da verilen karar muhtemelen çok iyi bir karar olmayacaktır.

Janis ve Mann'ın modelinin son açısı da dikkate değerdir. Karar verme aşamasında sürdürülen dikkat yaklaşımının karar veren bireyleri son kararsal aşamadaki strese karşı bağışık kıldığını ifade etmektedirler. Eğer bir birey tüm alternatifleri dikkatlice gözden geçirirse en iyi kararı verebilmek için, bireyin karar vermeden önce ortaya çıkan tüm sorunları başarıyla ele alabileceğine inanmaktadırlar. Ayrıca dikkat yaklaşımını betimleyen bir *denge* yaklaşımı da geliştirmişlerdir.

Janis ve Mann'ın karar verme modeli kariyer kararı ile ilgilenen bazı araştırmacıları harekete geçirmiştir. Bu araştırmacılardan Harren (1979) üniversite öğrencilerinin kariyer kararı modelini geliştirirken bu modelden faydalanmıştır. Janis ve Mann'ın modelinin dışında kalan araştırmaların çoğu karar vermeye ilgili teorik görüşleri geliştirmek için denge yönteminin kullanımına odaklanmışlardır. Çünkü Mann'ın (1972) da belirttiği gibi; "Çatışma teorisi şunu savunmaktadır; sesli karar verme, kararsal denge yaklaşımının içine giren tüm önemli faktörlerin dikkatlice gözden geçirilmesini içermektedir." Mann (1972) ayrıca bireylerin kararsal dengeyi oluşturduklarında hatalardan kaçınmanın kendi refahları için önemli olduğunu belirtmektedir. Hatalardan kaçınmak, çeşitli alternatiflerin olumlu ya da olumsuz sonuçlarını dikkatlice betimlemeyi gerektirir.

Eğer ki karar veren birey bu sonuçları doğru olarak tanımlarsa, olumsuz sonuçlar doğuracak bir karar bile verse olumsuz etkiyi tecrübe etmeye odaklanır. Janis'in (1968) önceki araştırmalarını geliştiren Mann (1972), lise öğrencilerini üniversite seçimlerine ilişkin kendi kararsal dengelerini inşa etmeye yönlendirmiştir. Bu çalışmadaki öğrencilerden düşündükleri üniversitelerin bir listesini oluşturmaları, en gözde alternatiflerinin olumlu ve olumsuz yönlerini betimlemeleri ve her alternatif ile ilişkin kendi kazançlarıyla kayıplarını başkalarının kazançlarıyla kayıplarını, her alternatifin sonucunda ortaya çıkacak tasvip ve kınamaları ayrıca her seçimin sonucunda ortaya çıkacak kendi onay ve kınamalarını listeleyen bir denge yaklaşımı inşa etmeleri istenmiştir.

Araştırma sonucunda bu tarz bir metoda maruz kalan öğrenciler bir kontrol grubundaki öğrencilerden daha büyük bir kararsal dayanıklılık göstermişlerdir. Mann deney grubunun daha az düzeyde çatışma ve pişmanlık yaşadıkları sonucuna da ulaşmıştır. Bulguları Janis'in (1968) önceki bulgularını desteklemektedir. Daha sonra Janis ve Mann (1977) bireylerce inşa edilen denge yaklaşımında birçok sayıda hata görmüşler ve tasvip ile kınama kaynakları ve faydalarının saptanmasında yapılan hatalar azaldıkça karardan memnun olma ihtimalinin arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Daha sonra varsayımlarını destekleyen birçok sayıda tez ve deneysel çalışma da ortaya koymuşlardır. Bu çalışmalardan birkaçı doğrudan kariyer kararı verme ile ilişkilidir. Aynı şekilde, Hoyt ile Janis'in (1975) ve Colten ile Janis'in (1982) yaptığı araştırmalar karar vermede denge yaklaşımının kullanımı üzerinedir fakat kariyer kararı vermeden

bağımsız çalışmalardır. İki öneri de Janis ve Mann'ın kariyer kararı modelinden kaynaklanmaktadır. Bunların en açık ve net olanı kariyer kararı verme sürecindeki denge yaklaşımını içermektedir. Aşağıda görüldüğü gibi denge yaklaşımı hazırlamanın on altı adımı vardır:

1. Kariyer alternatifleri üretin.
2. Bu alternatifleri önem sırasına göre numaralandırın (+5 ile -5 arası).
3. Her bir alternatifin sizin için kazançlarını listeleyin.
4. Bu alternatifleri önem sırasına göre numaralandırın (+5 ile -5 arası).
5. Başkaları için kazançlarını listeleyin.
6. Bu alternatifleri önem sırasına göre numaralandırın (+5 ile -5 arası).
7. Adım 3-6'yı kayıplar için tekrarlayın.
8. Her alternatif için toplumsal tasviplerin kaynaklarını listeleyin.
9. Tasvipleri önem sırasına göre numaralandırın (+5 ile -5 arası).
10. Her alternatif için toplumsal kınamaların kaynaklarını listeleyin.
11. Kınamaları önem sırasına göre numaralandırın (+5 ile -5 arası).
12. Her alternatif için kişisel onaylarınızın çeşitlerini ve kaynaklarını listeleyin.
13. Kişisel onaylarınızı önem sırasına göre numaralandırın (+5 ile -5 arası).
14. Her alternatif için kişisel kınamalarınızın çeşitlerini ve kaynaklarını listeleyin.
15. Kişisel kınamalarınızı önem sırasına göre numaralandırın (+5 ile -5 arası).
16. Toplam artı ve eksileri belirleyerek her alternatifin değerini hesaplayın.

Bu yaklaşımın bir eksiği yeni kariyerlerin yok olmasına yönelik koruyucu bir yönünün olmamasıdır. Kariyer kararı veren bireyin alternatiflerin sayısını azaltmak için "Elimination By Aspects (EBA)" modelini (Gati, 1986) uygulaması daha akılcı olabilir ve sonrasında denge yaklaşımını kullanabilir.

Daha sonra tanımlanan EBA modeline göre bireyin kariyer kararında esas etken olan alternatiflerin kritik özelliklerine odaklanması gerekmektedir. Karar vermenin bu çeşidinin ikinci önerisi Janis ve Mann'ın tanımladığı yanlış uyarlanan karar verme tekniklerinin gerçekliğini içermektedir. Bir anlamda, bu kısımda diğer modeller de tartışılmıştır: Eğer birey belirtilen modelleri takip etmiyorsa muhtemelen sonuç verimsiz bir kariyer kararı olacaktır. Bununla birlikte, Janis ve Mann'ın boyun eğme,

yüksek dikkat ve koruyucu sakınma yapıları kariyer kararındaki verimsiz yaklaşımları tanımlayan kariyer danışmanlarına yarar sağlayabilir.

Karar verme sürecinde Janis ve Mann danışmanların danışanlarına karar dengesi çizelgesini kullanmalarını önermektedir. Bu denge çizelgesinin amacı; seçilen çeşitli seçeneklerin bütün olumlu ve olumsuz sonuçlarını danışanın düşünmesine yardım etmektir. Çizelgede olabilecek olumlu ya da olumsuz sonuçlara ait 4 kategori bulunmaktadır. Bunlar: benlik için yararlı olabilecek kazançlar ya da kayıplar, diğer insanlar için yararlı olabilecek kazançlar ya da kayıplar, kendini onaylama ya da onaylamama, sosyal olarak onaylanma ya da onaylanmamadır.

Danışmanların önemli bir görevi danışanlarına yapmayı deneyecekleri seçeneklerin bulunması gereken basit bir örnek liste Tablo 1’de verilmiştir (Mitchel ve Krumboltz,1984; Akt: Çolakkadioğlu,2003).

Tablo 1. Denge Yaklaşımı

Alternatifler

1. Alternatif	2. Alternatif	3. Alternatif
+ -	+ -	+ -

A. Birey için yararlı kazanç ve kayıplar

1. Bireysel getirisi
2. İşin ilgi uyandırması
3. İstenilen şehirde yaşama fırsatı
4. Toplumsal yeri
5. Eğitim fırsatı
6. Boş zaman fırsatı
7. Diğer

B. Diğer önemli bireyler için yararlı kazanç ve kayıpları

1. Bireysel getirisi
2. İşin ilgi uyandırması
3. İstenilen şehirde yaşama fırsatı
4. Toplumsal yeri
5. Eğitim fırsatı
6. Boş zaman fırsatı
7. Diğer

C. Kişisel onay veya kınama

1. Ahlaki ve kanuni önemi
2. Diğerlerine faydası
3. Kişisel düşünce (yararsız gibi.)
4. Diğer

D. Toplumsal tasvip veya kınama

1. Eş tarafından
2. Yakın arkadaş tarafından
3. Meslektaşlar tarafından
4. Diğer

Janis ve Mann'a (1977) göre karar vermek stresli birçok işlemi gerektirmektedir. Karar verme durumunda olanların davranışlarını etkileyen ana etmen karar vermek zorunda olmanın getirdiği çatışma ve stresi azaltmak veya yok etmektir. Stres, karar vericinin kararının sonucunda olası kaçınmak istediği sonuçlarla yüzleştiği zaman ortaya çıkar. Ya çok düşük ya da çok yüksek stres düzeyi etkisiz kararlar verme ile sonuçlanır.

Janis ve Mann'a (1977) göre etkili ve sağlıklı karar veren bireyler eylemlerinde geniş bir seçenekler dizisi içinde uygun seçim yapabilen, seçimleri sonucu elde edeceklerini değerlendiren, objektif olabilen, her seçeneğin getirebileceği olumlu ve olumsuz sonuçları dikkatli bir şekilde ölçebilen, yeni bilgileri araştıran ve kullanabilen ve kararları için plan yapan kişilerdir. Bunlar ne kadar yeterli olursa verilen kararlar da o denli etkili olabilir (Akt. Eldeleklioğlu, 1996).

Janis ve Mann'a (1977) göre dikkatsiz karar verme ise karar verme yetersizliğidir. Dikkatsiz karar verici, karar verilmesi gereken sorunlarla karşılaştığında yüksek kaygı ve stres gösteren, kendine güvenmeyen, karar vermekten kaçan veya savunucu davranan kişidir. Dikkatsiz karar verici bazı zamanlarda da karar sorunundan kaçmaz, ancak düşünmeden, ani davranışlar göstererek uygun olmayan kararlar verir.

Janis ve Mann'a (1977) göre, bireyin özsaygı düzeyi karar verme durumunda hangi tarzı kullanacağını en önemli belirleyicisidir. Bu nedenle Janis ve Mann, karar vermede özsaygısı yüksek bireylerin karar verme sorunuyla karşılaştıklarında dikkatli-özenli karar verici olacaklarını belirtmektedir. Karar vermede özsaygısı düşük bireylerin ise savunucu kaçınma, ilgisiz ya da aşırı uyarılmış karar verici olacaklarını belirtmektedirler.

Janis ve Mann'ın (1977) karar verme yeteneğini tanımlayan modelleri karar verme sürecinde kaygı ve stres düzeyini kontrol edemeyen bireylerin kararlarıyla ilgili çatışmalar yaşayacaklarını ve çatışmaların bireyin kararının sonuçlarını etkileyeceğini vurgulamaktadırlar. Ayrıca bireyin özsaygı düzeyi karar verme yeteneğini ve karar verme tarzını etkilemektedir.

Janis ve Mann'ın (1977) Çatışma teorisi 5 tip karar verme stilini ve bu stillerin stresle olan ilişkilerini açıklamaktadır. Bu karar verme stilleri şunlardır:

1. Çatışmasız bağlılık
2. Çatışmasız değişim
3. Savunucu kaçınma
4. Aşırı uyarılmışlık
5. İhtiyatlı-seçicilik

Karar verme stillerinin etkilendiği değişkenler ve ortaya çıkışı Tablo 2'de gösterildiği gibidir.

Tablo 2: Karar Verme Stillerinin Ortaya Çıktığı Durumlar

	Yaklaşım tarzı		Zaman Baskısı		Stres Seviyesi			
	İyimser	Kötümser	Var	Yok	Yok	Az	Orta	Üst
Umursamazlık		+		+	+	+		
Sorumluluktan kaçma		+	+					+
Panik	+		+					+
İhtiyatlı seçicilik	+			+			+	

Çatışma teorisinde uygun olmayan karar verme stilleri; umursamazlık, sorumluluktan kaçma ve panik, uygun olan karar verme stili ise ihtiyatlı seçicilik olarak tanımlanmıştır. Bu dört karar verme stili uyumlu ve uyumsuz olmak üzere iki kategoride sınıflandırılabilir. İhtiyatlı seçicilik ve özsaygı uyumlu karar verme stilleridir. (Akt. Çolakkadıoğlu, 2003).

2.2.2. Karar Stilleri/Stratejileri

. Karar verme stilleriyle ilgili literatür incelendiğinde karar verme stillerinin gerek genel karar verme ve gerekse kariyer kararını vermede “*Karar Vermede Bireysel Farklılıkların Biçimlenmesi*” başlığı altında incelendiği dikkati çekmektedir (Phillips ve Pazienza, 1988). Karar verme konusu başta psikoloji olmak üzere psikolojik danışma ve rehberlik alanında, meslek rehberliği ve danışmanlığı alanında ve sosyoloji, ekonomi gibi sosyal bilimlerin diğer dallarında da araştırılmaktadır.

Karar vermeyle ilgilenen araştırmacılar karar verme sürecinde bireylerin farklı tutum, davranışlar sergilediklerini yani karar vermede bireysel farklılıklar olduğunu gözlemlemişlerdir. Bu gözlemlerine dayanarak karar vermedeki bireysel farklılıkları inceleyen araştırmalar yapmışlardır. Ancak bu araştırmacıların daha çok karar vermede bireysel farklılıkları ölçen ölçme araçları olduğu dikkati çekmektedir. Bu araçlar Johnson’ın (1978) “Bireysel Karar Verme Stilleri”, Harren’in (1979) “Karar Verme Stilleri Ölçeği”, Scott ve Bruce’un (1995) “Karar Verme Stilleri Ölçeği”, Kuzgun’un

(1993) “Karar Stratejileri Ölçeği”, Güçray (1995) “Karar Verme Davranışları Ölçeği”, Çolakkadıoğlu (2003) “Ergenlerde Karar Verme Ölçeği” olarak sıralanabilir.

Driver (1979) ve Harren (1979) karar verme stillerini bireyin karar verme görevine tepkisi ve tipik yorumu olarak tanımlamaktadırlar. Karar verme stilleriyle ilgili ilk çalışmalarda bir grup araştırmacının da kararsal görevlere karşı bireylerin en baskın özelliklerine göre karar verirken hangi tipler içine girdiklerini belirlemişlerdir (Blustein ve Phillips, 1990; Ferrari ve Dovidio, 2001; Bacanlı, 2006; Deniz, 2006).

Karar verme süreci ve karar verme stilleriyle ilgili araştırmaların günümüzde özellikle kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği alanında giderek artan hızla incelendiği dikkati çekmektedir. Kariyer psikologları kariyer karar vermede bireysel farklılıkları iki perspektiften incelemektedirler. Birinci perspektifte karar verme stil ya da stratejilerinin incelendiği, ikinci perspektifte ise kararsal güçlük tipleri ve kaynaklarının incelendiği görülmektedir. Kariyer psikolojik danışmanlığı ve rehberliği alanında stil ve strateji aynı anlamda kullanılmaktadır. Kariyer psikologlarından Dinklage (1968) ve Arroba (1978) karar verme stilini bireyin karar vermesi gereken soruna yaklaşım tarzı olarak tanımlamaktadırlar. Dinklage (1968) bireyin karar verirken planlı, sezgisel, tutuk, içtepsel, kaderci, uygucu, erteleyici, bocalayıcı stil olmak üzere sekiz karar verme stili belirlemiştir. Arroba (1978) mantıklı, tereddütlü, düşünmeden, sezgisel, duygusal, itaatkar olmak üzere altı karar verme stili belirlemiştir.

Bir grup araştırmacı (Harren, 1979; Jepsen, 1974; Johnson, 1978; Sagiv, 1999) karar verme stilini karar verme durumunda bireyin gösterdiği tipik davranışlardır ve bir kişilik özelliğidir. Scott ve Bruce’a (1995) göre ise karar verme stili bireyin karar verme durumuyla karşılaştığında öğrenilmiş ve alışılmış tipik davranış örüntüleridir. Bir kişilik özelliği değildir fakat alışkanlığına dayalı bireyin tipik tepkileridir. Karar verme stillerini tanıyan taksonomilerin geliştirildiği araştırmalar da yapılmıştır (Johnson, 1978; Nevo, 1989). Bu araştırmacılardan Johnson (1978) iki boyutlu bir kararsal taksonomi geliştirmiştir. Taksonominin birinci boyutunda karar verirken sistematik ve spontan davrananlar ikinci boyutunda ise içsel ve dışsal davrananlar bulunmaktadır. Walsh (1987) da iki boyutlu bir taksonomi geliştirmiştir. Birinci boyutta karar verirken düşüncelerine ve hislerine dayananlar, ikinci boyutta ise içedönük ve dışadönük davrananlar bulunmaktadır. Nevo (1989) on üç karar verme stili belirlemiş ve bu karar

verme stillerini baskın özelliklerine göre çabuk karar vericiler ve mükemmeliyetçi karar verici olarak belirlemiştir. Kuzgun (1993) içtepesel, mantıklı, bağımlı ve kararsız olmak üzere dört karar verme stili belirlemiştir. Bacanlı (2006) araştırıcı kararsızlık ve aceleci kararsızlık olarak iki kararsızlık stili belirlemiştir.

Bu araştırmanın da karar verme ile ilgili teorik temelinin kuramcıları Janis ve Mann karar verme durumunda kullanılan iki temel karar verme örüntüsü olduğunu belirtmektedirler. Birey, stres içeren karar verme durumlarında bu örüntüleri kullanmaktadır. Karar vermenin farklı stillerini oluşturan bu başa çıkma örüntülerin en belirgin olanları dikkatli-uyanık ve dikkatsiz-panik karar verme örüntüleridir. Karar verme durumuna bireyin dikkatini ne ölçüde yoğunlaştırdığı bu kuramsal görüşün temelini oluşturmaktadır. Birey bir karar verme durumunda, dikkatli-uyanık ya da dikkatsiz-panik karar verme stratejilerinden birini kullanmaktadır. Dikkatli karar veren birey, seçenekleri incelemekte, yansız olarak araştırma yapmakta, olumlu ve olumsuz yanlarını değerlendirmekte, yeni bilgileri araştırıp bulmakta ve kararını vermektedir. Dikkatsiz karar verme, bir karar verme yeteneksizliği olarak değerlendirilmektedir. Dikkatsiz karar veren birey, karar vermesini gerektiren bir problem durumuyla karşılaştığında, bilgiyi düzenli bir şekilde araştırmamakta, seçenekleri incelememekte, aşırı derecede aceleci ve içtepesel bir şekilde kararını vermektedir. Bu karar örüntülerinden dikkatli karar vermenin daha uygun olduğu belirtilmektedir (Akt. Ersever, 1996; Friedman ve Mann,1993).

Bireyler hayatlarının akışını değiştirebilecek kariyer kararları verirken etkili kararlar verebiliyorlarsa bu durum bireyin yaşamından aldığı doyumun artmasına, kendini iyi hissetmesine, eğer etkili kararlar veremiyorsa bu durum da bireyin yaşamının zorlaşmasına ve kendini kötü hissetmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle bireylerin kariyer kararlarında hangi stili kullandıklarında daha etkili ve doğru kariyer kararı verdiklerini belirlemek, kariyer gelişimini karar verme stillerinin yordayıp yordamadığını araştırmak bu çalışmada önemli görülmüş ve araştırmanın problemini oluşturmuştur.

2.3. Kariyer Gelişimi ve Karar Verme Stil/Stratejileri ile İlgili Betimsel Araştırmalar

Bu bölümde yurtdışında ve ülkemizde, çocukların kariyer gelişimi ve karar verme stil/stratejileri ile ilgili betimsel araştırmalardan ulaşılabilenler özetlenmiştir.

2.3.1. Kariyer Gelişimi ve Karar Verme Stil/Stratejileri ile İlgili Yurtdışında Yapılan Betimsel Çalışmalar

Karar vermeyle ilgili literatürde bireylerin günlük yaşamlarına ya da alan, okul ve meslek seçimlerine ilişkin kararlarına yardımcı olmak için nasıl karar verdiklerini ve karar verirken kullandıkları stilleri belirleyen çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Janis ve Mann (1977) “Çatışma Teorisi” ne dayanarak ergenlerin genel kararlarını verirken 5 tip karar verme stili kullandıklarını belirlemiştir. Bu stilleri çatışmasız bağlılık, çatışmasız değişim, savunucu kaçınma, aşırı uyarılmışlık ve ihtiyatlı-seçicilik olarak adlandırmıştır. Ayrıca bu stillerin stresle ilişkilerini incelemiştir. Araştırmanın sonuçları savunucu kaçınma ve aşırı uyarılmışlık stillerinin stresle anlamlı, yüksek düzeyde ilişkiler gösterdiğini, çatışmasız bağlılık, çatışmasız değişim ve ihtiyatlı seçicilik stillerinin ise daha düşük düzeyde ilişkiler gösterdiğini bulmuştur. Araştırmacılar bu araştırmalarında bireyin özsaygı düzeyinin karar verme durumunda hangi tarzı kullanacağını önemli bir belirleyicisi olduğunu belirlemiştir. Janis ve Mann, karar vermede özsaygısı yüksek bireylerin karar verme sorunuyla karşılaştıklarında dikkatli-özenli karar verici olacaklarını belirtmektedir. Karar vermede özsaygısı düşük bireylerin ise savunucu kaçınma, ilgisiz ya da aşırı uyarılmış karar verici olacaklarını belirtmektedirler.

Payne, Bettman ve Johnson (1993) ise bireylerin yaşamlarına ilişkin kararları verirken birbirlerinden farklı stratejiler/stiller kullandıklarını ve bunlardan en etkili stilin mantıklı karar verme stili olduğunu belirlemiştir. Çünkü mantıklı karar vericiler akılcı ve sistematik düşünerek davranırlar. Buna karşın bireyler duygularına dayanarak ya da içtepsel şekilde ani kararlar da verebilmektedirler.

Çeşitli araştırmaların sonuçları ise içtepsel karar vericilerin karar verme sürecinde mantıklı karar vericilere göre daha sistematik olmayan ve daha içtepsel davranışlar

gösterdiklerini bulmuşlardır (Payne, Bettmen ve Johnson, 1993; Phillips, Friedlander, Paziienza ve Kast, 1985).

Rassin, Muris, Booster ve Kolsloot (2008) karar verirken kararsızlık stilini kullanan kişilerin karar verme durumunda kaçınma, sorumluluklarını bir başkasına yöneltme eğilimi gösterdiklerini bulmuşlardır.

Gati ve Asher (2001) bireyin kariyer karar verme stiline kariyer karar verme sürecini ve sonuçlarını etkileyen önemli bir faktör olduğunu belirtmektedirler. Bu nedenle yurt dışında kariyer gelişimi değişkenleriyle karar verme stilleri arasındaki ilişkileri inceleyen çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Bunlardan Mau (1995) mantıklı karar verme stiline kariyer kararlılığıyla pozitif, kariyer gelişiminin araştırma evresiyle ise negatif şekilde ilişkili olduğunu bulmuştur. Mau (2000) üniversite öğrencilerinde bağımlı karar verme stiline de kariyer karar verme yetkinlik inancıyla negatif ilişkili olduğunu bulmuştur.

Düşük düzeyde problem çözme ve karar verme yeteneğine sahip üniversite öğrencilerinin kariyer kararsızlık düzeylerinin yüksek olduğu bulunmuştur (Gati, Osipow, Krausz ve Saka, 2000; Gati, Krausz ve Osipow, 1996). Peterson, Sampson, Reardon ve Lenz (1996) ise üniversite öğrencilerinde olumsuz karar verme ve problem çözme yaklaşımlarının kariyer kararsızlığıyla yüksek düzeyde ilişkili olduğunu bulmuşlardır.

Blustein (1987), karar verme stilleri ile üniversite öğrencilerinin mesleki olgunluk arasındaki ilişkileri incelemiştir. İki ayrı üniversite öğrenci grubu üzerinde yapılan bu araştırmanın bulgularına göre karar verme stillerinden mantıklı karar verme ile mesleki olgunluk arasında anlamlı düzeyde bir ilişki olduğu görülmüştür. Ancak sezgisel ve bağımlı karar verme stilleri ile mesleki olgunluk arasında anlamlı düzeyde ilişkiler görülmemiştir.

Burnett, Mann ve Beswick (1989), üniversite birinci ve ikinci sınıf öğrencileriyle yaptıkları iki geçerlik çalışmasında karar verme stilleri ve kariyer kararları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Çalışmada veriler Flinders Karar Verme Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonuçlarında ihtiyatlı-seçici karar verme stiliyle kariyer

seçimleri ve konu seçimi arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Araştırmada ayrıca özsaygısı yüksek olan bireylerin de ihtiyatlı-seçici karar verme stilini kullandıkları ve kariyer seçimleriyle pozitif bir ilişki gösterdikleri bulunmuştur. Diğerkarar verme stilini kullananlarla kariyer seçimleri arasında bir ilişki bulunamamıştır (Akt. olakkadıoğlu, 2003).

Powell ve Luzzo (1998) ise lise ğrencilerinin mesleki karar vermedeki nitelikleri ve mesleki olgunluk düzeyi arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırma bulguları mesleki karar verme stilinin her bir boyutu ile mesleki olgunluk arasında da anlamlı bir ilişkinin olduğunu göstermektedir. Buna göre iyimser nitelikteki karar verme stili ile mesleki olgunluk arasında anlamlı bir ilişki vardır. Erkeklerin mesleki karar verme üzerindeki kontrolleri kızlara göre daha fazladır (Akt. Oğuz,2008).

Lane (2000) lise ğrencilerinin kişisel yaşamları, problem çözme becerileri, akademik ve mesleki gelişimleri ile ilgili kararlar vermeleri üzerinde durmuştur. Araştırmacı yeni teknolojileri kullanarak problem çözmenin öğrencilerin yaşamları ve meslekleri üzerine daha etkili kararlar vermelerine yardımcı olacağını belirtmektedir. Araştırmacı ayrıca öğrencilerin başarılı olabilmeleri için mesleki beceri, kişiler arası iletişim, teknolojiyi kullanma becerisi ve karar verme becerilerine ihtiyaçları olduğunu belirtmektedir (Akt. şeyhun, 2000).

Yurtdışında kariyer karar verme stilleri ile çeşitli kariyer gelişimi değişkenleri arasındaki ilişkilerin incelendiği yukarıda özetlenen araştırmaların sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde; olumlu bir karar verme stili olan mantıklı karar verme stilini kullananların kariyer kararsızlıklarının düşük ve kariyer karar verme yetkinliklerinin yüksek olduğu söylenebilir. Olumsuz karar verme stili olan içtepisel, bağımlı ve kararsız karar verme stilini kullananların ise kariyer kararsızlıklarının yüksek ve kariyer karar verme yetkinliklerinin düşük olduğu söylenebilir.

Yukarıda özetlenen araştırmaların sonuçları karar verme stilinin, öğrencilerin kariyer gelişimleri yani mesleki olgunlukları başta olmak üzere kariyer gelişimleri ile ilgili diğerkdeğişkenlerle ilişkili olduğunu göstermektedir. Ancak yurtdışında yapılan bu araştırmaların daha çok niversite öğrencileri örnekleminde çalışıldığı ilköğretim ğrencilerinin doğrudan kariyer gelişimleri (mesleki olgunlukları) ile karar verme stilleri arası ilişkileri inceleyen bir araştırmanın yapılmadığı dikkati çekmektedir. Çünkü

kariyer gelişimiyle ilgilenen teorisyen ve araştırmacıların (McMahon ve Watson, 2008; Watson ve McMahon, 2004) da belirttikleri gibi çocukların kariyer gelişimlerinin ilişkili olduğu ya da kariyer gelişimini etkileyen değişkenleri inceleyen araştırmaların son yıllarda başlatıldığı söylenebilir. Porfeli ve diğerleri (2008) çocukların kariyer gelişimleri ile ilgili araştırmaların ihmal edildiğini ileri sürerek gelecekte yapılacak araştırmalarda çocukların kariyer gelişim evrelerine dayalı olarak incelenmesini önermektedir.

Çocukların kariyer gelişimi ile ilgili ilk araştırmalarda onların mesleki umularının sınıf düzeyine göre incelendiği dikkati çekmektedir (Hageman ve Gladding, 1983; Looft, 1971; Trice, Hughes, Odom, Woods ve McClellan, 1995). Deutsch (1974) anne babaların çocukları için eğitimsel ve mesleki umularının 5. sınıfta ilk sınıflara göre daha yüksek olduğunu ve yine anne babalarının erkek çocuklarına ilişkin eğitsel ve mesleki umularının kızlara ilişkin olandan daha yüksek olduğunu bulmuştur.

Trice, Hughes, Odom, Woods ve McClellan (1995) çocukların kariyer umularının orijinlerini belirlemeyi amaçladığı araştırmasında çocukların umularını Ginzberg ve ark.'nın, Roe'nun, Havighurst'un ve Gottfredson'un teorik görüşlerine dayalı dört hipotezi test edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçları çocukların gelecekte ne olmak istediklerini belirlerken (kariyer umularını belirlerken) babalarının mesleklerinden daha çok annelerinin mesleklerinden etkilendiklerini ortaya koymuştur. Benzeri amaçlar için yapılan pek çok araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. (DeWinne, Overton ve Schneider, 1978; Grandy & Stahmann, 1974; Grotevant, Scarr ve Weinberg, 1977; Hazanovitz-Jordan, 1982; Trice ve Knapp, 1992; Trice ve Tillapaugh, 1991).

Ginzberg (1952) ise orta sosyo-ekonomik düzeyden gelen ancak aktif olarak çalışmayan annelerin mesleklerinden ilköğretim çağındaki çocuklarının meslek tercihlerinin annelerinkine çok az benzediğini bulmuştur. Helwing (1998) ise uzunlamasına bir örneklem kullanarak yani 2. sınıftan 6. sınıfa kadar çocukların mesleki umuları ile anne babalarının onlardan bekledikleri mesleki umuları arasındaki benzerlikleri incelemiştir.

Goodale ve Hall'ın (1976) lise öğrencilerinin anne babalarının onların mesleki umularına etkisini inceledikleri araştırmalarının sonuçları lise öğrencilerinin mesleki

umularında anne babalarının baskılarını dikkate almadıkları görülmüştür. Yani lise öğrencileri ilköğretim öğrencilerine göre mesleki umularını belirlerken anne babalarının baskılarından etkilenmemişlerdir. Bu araştırmanın sonuçları ilköğretim çağındaki çocukların liseli ergenlere göre mesleki umularında anne babalarının baskılarından daha fazla etkilendikleri şeklinde yorumlanabilir.

Trice ve McClellan (1993, 1994) çocukların kariyer umuları ile yani gelecekte seçmeyi istedikleri meslekler ile annelerinin o çocuklar için belirledikleri meslekler arasındaki uygunluk derecesini araştırmışlardır. Annelerinin yarısı, çocukların mesleki umularını çocukları için uygun bulmamış, diğer yarısı ise uygun bulmuştur. Trice (1991) ve Trice ve King (1991) araştırmalarında Ginzberg'in 6-12 yaşlar arasına denk gelen fantezi seçim evresinde çocukların mesleki umularının yaş ilerledikçe çok fazla değişmediğini bulmuştur.

Rainey ve Borders (1997) İlköğretim 7. ve 8. sınıfta okuyan kız öğrencilerin kariyer umularını ve kariyer planlamalarını etkileyen faktörleri belirlemişlerdir. Araştırmanın sonuçları annelerin eğitim düzeyinin, iş yaşantılarının, kişilik özelliklerinin, cinsiyet rolü tutumlarının kızlarının kariyer umularında ve kariyer planlamalarında etkili olduğunu göstermiştir. Ve araştırmacılar bu bulgularına dayanarak okul psikolojik danışmalarına annelerin kızlarının yanı sıra erkek çocuklarının da kariyer umularına ve kariyer planlamalarına yardıma yönelik özellikle anne katılımlı programların önemine dikkat çekmişlerdir.

Gottfredson (1981) 3 yaştan 12 yaşa doğru çocukların benlik kavramları ve mesleki tercihlerinin geliştiğini ancak kariyer araştırma fırsatları arttıkça, iş dünyasını ve kendilerini daha iyi anladıklarını, mesleki tercih ve seçimlerini giderek sınırlandırdıklarını belirtmektedir. Schutheiss (2008) çocukların kariyer gelişimini incelemek için öncelikle gelecekte yapılacak araştırmaların kariyer gelişimi teorilerine dayanarak yapılmasını önermiştir. Ayrıca Schutheiss kariyer gelişimi teorilerine dayanarak çocuklar için kariyer gelişimi programlarının geliştirilmesini de önermektedir.

Schultheiss, Kress ve Manzi (2001) araştırmalarında anne-babalar, çocukları ve yaşamlarındaki diğer önemli kişilerin kariyer gelişim sürecindeki rolünü incelemişlerdir. Bireysel görüşmeler yoluyla niteliksel yöntemle çalışılan bu

araştırmanın sonuçları çocukların kariyer gelişiminde sosyal destek kaynağı olarak anne-babaların ve diğer önemli kişilerin (arkadaşlar ve öğretmenler) önemli bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Bulgular çocukların kariyer gelişim sürecinde iş dünyası hakkında bilgi edinmede, sağlıklı sosyal ilişkiler kurabilmede, karar verme güçlükleri ile başa çıkabilmede özellikle anne babalarından aldıkları sosyal desteğin etkili olduğunu göstermiştir. Bu bulgular anne ve babaya bağlanma tipinin çocukların kariyer gelişimini etkilediğini ortaya koyan Blustein ve diğerlerinin (2001) ve Phillips ve Christopher-Sisk ve Gravino (2001) nun araştırmalarının sonuçlarını da desteklemiştir. Ayrıca Schultheiss, Kress ve Manzi'nin (2001) araştırmasında pozitif rol modellerin çocukların kariyer gelişimlerini olumlu etkilediği görülmüştür. Aynı zamanda çocukların benlik saygılarında yine ailelerinden aldıkları, özellikle annelerinden aldıkları olumlu geribildirimlerin etkili olduğu bulunmuştur. Araştırmaya katılan çocuklardan bazıları kişiliklerinde ilgilerinde, yeteneklerinde, benlik algılarında, kariyerleri araştırma ve karar vermede anneleriyle daha fazla paylaşımda bulunduklarını, özellikle çocukların karar verme stillerinin annelerinin karar verme stillerine benzediği dikkati çekmiştir. Çok az çocuk genel olarak kariyer gelişimlerinde akranlarının kolaylaştırıcı bir rolü olduğu şeklinde ifadeler kullanmıştır. Ayrıca araştırmacılar anne ve babaların özellikle ergenliğe hazırlanan ve ergen çocuklarının ilgilerini, yeteneklerini, meslekler hakkındaki bilgilerini artırmaları için onları motive etmelerini, onları cesaretlendirmelerini önermektedir. Çünkü çocukların kariyer gelişimlerini zenginleştirmelerinde anne-babalarının onları cesaretlendirme ve motive etmeleri en etkili ana-baba tutum ve davranışlarıdır (Phillips, Blustein, Jobin-Davis ve White, 2002).

Son yıllarda çocukların kariyer gelişimini inceleyen araştırmacıların özellikle çocukların kariyer gelişiminde ailenin ve anne-babaya bağlanmanın etkisini araştırmaya odaklandıkları dikkati çekmektedir.

Çocukların kariyer gelişiminde ailenin rolünü inceleyen ilk araştırmalarda daha çok aile ile ilgili yapısal değişkenlerin çocukların kariyer gelişimi üzerindeki etkisinin incelendiği görülmektedir. Bunlardan Krippner (1963) anne babalarının meslek düzeylerinin ergenliğe giriş dönemindeki çocukların kariyer gelişimini etkilediğini, Rosenthal ve Hansen (1981) ise anne babaların iş statülerinin bu çocukların kariyer gelişimini etkilemediğini bulmuşlardır. Son yıllarda çocukların kariyer gelişimini

inceleyen araştırmaların ise anne-baba ve çocuklar arasındaki ilişki biçimleri, anne-baba tutumları, çocuk yetiştirme stilleri gibi aile süreci değişkenlerinin etkilerini inceledikleri dikkati çekmektedir. Bu araştırmalarda anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin kalitesinin çocukların kariyerleri araştırmalarını, mesleki umularını ve kariyer bariyerlerini etkilediği bulunmuştur (Hill, Ramirez, Dumka, 2003; Kracke, 1997; Rainey ve Borders, 1997). Altıncı sınıftaki ergen öğrencilerin matematik ve fen bilimleri ile ilgili mesleki ilgilerinin gelişiminde Turner, Steward ve Lapan (2004), mesleki umularında McMahon, Carroll ve Gillies (2001) ailenin etkisi olduğunu belirlemişlerdir.

Yurtdişında yapılan yukarıdaki araştırmalar değerlendirildiğinde bireyin kariyer karar verme sürecini ve sonuçlarını önemli derecede etkileyen karar verme stillerinin/stratejilerinin kariyer gelişimiyle ilişkilerini çocuklardan oluşan bir örneklem üzerinde inceleyen bir araştırmanın yapılmadığı söylenebilir.

2.3.2. Kariyer Gelişimi ve Karar Verme Stil/Stratejileri ile İlgili Yurtdişinde Yapılan Betimsel Çalışmalar

Ülkemizde ergenlerin kariyer gelişimine yönelik çok sayıda (Akay,1983; Uzer,1987; Akbalık,1991; Akbıyık,1996; Çakar,1997; Yazar,1997; Otrar,1997; Zeren,1999; Kağnıcı,1999; Sahranç,2000; Bacanlı,1995; Usluer,1996; Uskaner,1999; Evren,1999; Hamamcı, 1996) araştırma yapılmıştır.

Akay (1983) tarafından lise öğrencilerinin meslek seçiminde göz önüne alınacak faktörler hakkında ne derece bilgi sahibi olduklarını, meslek seçimine ilişkin tutum ve davranışların hangilerinde kendilerinden beklenen mesleki olgunluk düzeyine erişebildiklerini ortaya koymak amacıyla yapılan araştırmanın bulgularından biri aynı sınıfta okuyan kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğudur.

Akbalık (1991) meslek liselerine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babanın öğrenim düzeyi, ailenin gelir düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır. Cinsiyete göre öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri kızlar lehine; başarılarını çok iyi ve orta olarak algılayan öğrencilerin mesleki olgunluk düzeylerinin

başarılarını çok iyi algılayanlar lehine; başarılarını iyi ve orta algılayanların mesleki olgunluk düzeylerinin de başarılarını iyi algılayanlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur.

Akbıyık (1996) ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyini incelemiştir. Araştırmada erkek ve kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri arasında kızların lehine anlamlı farklılık bulunmuştur. Sosyo ekonomik düzey ile mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Yazar (1997) genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin sınıf düzeyi, cinsiyet, okul türü, gelir düzeyi ve anne-baba tutumlarına göre farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmıştır. Araştırma sonucunda gelir düzeyi yüksek olan öğrencilerin, mesleki olgunluk düzeyleri, gelir düzeyi düşük olan öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ise erkek öğrencilerinkinden daha yüksek bulunmuştur.

Evren (1999) mesleki grup rehberliğinin ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk, mesleki benlik algıları ve mesleki tercihlerine etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda deney ve kontrol gruplarının mesleki olgunluk puanları arasında mesleki grup rehberliği alan deney grubu lehine anlamlı farklar bulunmuştur. Bunun yanında deneklerin mesleki benlik algıları doğrultusunda ilgi ve yeteneklerine ilişkin meslek tercihlerinin üçü de tutarlı olan deney grubu ve deney grubundaki kızlar lehine anlamlı farklar bulunmuştur.

Zeren (1999) yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerini çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma bulgularına göre cinsiyet, anne-babaların eğitimi, aile gelir düzeyi değişkenleri açısından söz konusu lise türlerinin mesleki olgunluk düzeylerine göre anlamlı bir fark bulunamamıştır.

Uzer (1987) lise son sınıf öğrencileriyle yaptığı araştırmada kızların mesleki tutum ve kendini tanıma yönünden erkeklerden mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek olduğunu bulmuştur.

Çakar (1997) lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerden daha yüksek olduğunu da ortaya çıkarmıştır. Öğrencilerin anne babalarının eğitim düzeyi ve ailenin gelir düzeyi ile mesleki olgunluk düzeyi arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin yaşı ile mesleki olgunlukları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Bayındır (1999) da farklı sosyoekonomik düzeye sahip olan kız ve erkek öğrencilerin anne baba tutumlarını algılamaları ile mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklere göre daha yüksek olduğunu saptamıştır.

Sekmenli (2000) lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerini cinsiyet, algıladıkları başarı, alanlar, anne- babanın eğitim düzeyi, sosyoekonomik düzey ve algıladıkları anne-baba tutumlarına göre incelemiştir. Öğrencilerin cinsiyete göre mesleki olgunluk düzeylerinde kızlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri bakımından akademik başarısını yüksek algılayanlar lehine ve anne ve babanın eğitim düzeyi yüksek olanlar lehine anlamlı bir fark bulunmuştur. Öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile sosyo-ekonomik düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Sahranç (2000) tarafından yapılan lise öğrencilerinin denetim odağı puanlarının mesleki olgunluk düzeylerine, cinsiyet, sınıf, akademik başarı algısı, ailenin parçalanmışlık durumuna, anne ve baba eğitim düzeyine, anne babanın yaşına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiği araştırma bulgularına göre sınıf düzeyi ve algılanan akademik başarı arttıkça mesleki olgunluk düzeyinin de arttığı bulunmuştur.

Şahin (2007) tarafından Millî Eğitim Bakanlığı ilköğretimde yöneltme yönergesinin uygulandığı düşük sosyo ekonomik düzeyden gelen 8.sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ve ortaöğretim okul tercihleri konusunda yaptığı araştırmanın bulgularına göre mesleki olgunluk ile gelir düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Yine araştırmada mesleki olgunluk bakımından kız öğrencileri erkek öğrencilerden daha olgundur.

Dünyadaki diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de ilköğretim öğrencilerinin alan, meslek seçimlerine ve kariyer gelişimlerine yönelik araştırma, ölçek geliştirme ve uygulamalı çalışmaların geç başlatıldığı ve çok az olduğu söylenebilir (Bacanlı, Sürücü ve Özer,2007). Son yıllarda ilköğretim öğrencilerine yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır.

Bozgeyikli (2005) Kariyer Karar Verme Yetkinlik İnancı ve Çiğdem (2002) Mesleki Araştırma Davranışlarında Kendini Yetkin Görme Ölçeğinin Geliştirilmesi ile İlgili Ön Çalışma. Ayrıca Bozgeyikli, Bacanlı ve Doğan (2009) ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine kariyer gelişimleri ile kariyer yetkinlik beklentisi inançları arası ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda çocukların kariyer gelişimi yetkinlik beklentilerinin kariyer gelişiminin dokuz boyutunu anlamlı bir şekilde yordadığı görülmüştür.

Sapmaz (2010) ilköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında cinsiyet, düşük ve orta SED’lerinin, sosyal yardım ve sosyal bilim ilgilerinin, sözel ve sayısal yeteneklerinin kariyer gelişimini anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur.

Ülkemizde büyüme dönemindeki (0-14 yaşlar) çocukların kariyer gelişimini ölçmek amacıyla ilk ölçme aracı orijinali Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilen Bacanlı, Sürücü ve Özer (2007) tarafından Türk kültürüne uyarlanan Çocuklar İçin Kariyer Gelişimi Ölçeği’dir. Dolayısıyla ülkemizde büyüme dönemindeki çocukların kariyer gelişimlerinin ilişkili olduğu değişkenleri inceleyen araştırmaların az olduğu söylenebilir.

Aşağıda ülkemizde karar verme stillerinin konu edildiği araştırmalardan ulaşılabilenler özetlenmiştir:

Ülkemizde psikolojik danışma ve rehberlik alanında karar verme stratejileriyle ilgili ilk araştırma Kuzgun (1993) tarafından yapılmıştır. Kuzgun karar vermede bireysel farklılıkları ölçmek için özgün Türkçe Karar Stratejileri Ölçeğini geliştirmiştir. Ölçeğin geliştirilmesinde faktör analizi tekniği kullanarak 4 alt ölçek belirlemiştir. Bunlar içtepsel, mantıklı, bağımsız ve kararsız alt ölçekleridir. İçtepsel alt ölçeği

bireylerin seçenekler üzerinde tam düşünmeden karar vermesini ölçmeyi; mantıklı alt ölçeği her bir seçenek hakkında bilgi toplayıp seçeneklerin avantaj ve dezavantajlarını inceleyerek karar vermeyi ölçmeyi; bağımsız alt ölçeği bireylerin kendi istekleri doğrultusunda kendi başına karar vermesini ölçmeyi; kararsızlık alt ölçeği bireylerin kararlarını sık sık değiştirerek karar vermesini ölçmeyi amaçlamaktadır.

Bacanlı (2000) kararsızlık sorunu olan bireylerin nasıl karar verdiklerini ölçmek için Kararsızlık Ölçeği'ni (KÖ) geliştirmiştir. KÖ araştırmacı kararsızlık ve aceleci kararsızlık olmak üzere iki alt ölçekten oluşan ve beşli likert tipi bir ölçektir. Bacanlı (2006) söz konusu ölçeği revize etmiş ve adını Kişisel Kararsızlık Ölçeği (KKÖ) olarak değiştirmiştir. KKÖ'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının sonuçları Kararsızlık Ölçeği'ne göre daha üst psikometrik özelliklere sahiptir. Araştırmacı KKÖ'nin sosyal bilimlerin bütün dallarında kullanılabileceğini önermektedir.

Güçray (1995), kültürler arası karar verme davranışları ile ilgili bir araştırmada kullanılmak üzere Mann ve ark. (1993) tarafından geliştirilen Karar Verme Davranışları Ölçeği'nin geçerlik ve güvenirlik çalışmasını Türk öğrencileri üzerinde yapmıştır.

Karakaş (1999) ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin günlük yaşamlarındaki problemlerini çözmeye ilişkin karar verme becerilerini ölçmek için bir ölçek geliştirme çalışması yapmıştır. Ayrıca bu ölçeğin cinsiyet, okulun bulunduğu çevrenin ekonomik özellikleri ve özel ya da devlet okulu olması değişkenleri açısından incelenmesine yönelik de bir araştırma yapmıştır. Araştırmada kız öğrencilerin bağımlı karar verdikleri, erkek öğrencilerin ise bağımsız karar verdikleri sonucu bulunmuştur.

Sinangil (1993) üniversite birinci sınıf ve dördüncü sınıf öğrencilerinin kaygı düzeyleri ile karar verme stratejileri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre birinci sınıf öğrencilerinin dördüncü sınıf öğrencilerinden daha çok içtepisel ve kararsızlık stratejilerini kullandıkları bulunmuştur. Ayrıca karar verme stratejilerini kullanma bakımından cinsiyete göre anlamlı farklar bulunmamıştır.

Demirbaş (1992) suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin karar vermede benimsedikleri stratejileri karşılaştırmıştır. Araştırma bulguları, suçlu olmayan ergenlerin suçlu ergenlere göre içtepisel karar stratejisini daha çok kullandıklarını göstermiştir. Suçsuz

ergenlerin ise en çok mantıklı, en az bağımlı stratejilerini kullandıklarını göstermiştir. Karar verme stratejileri yaşa göre karşılaştırıldığında ise 14-15 yaş grubunun kararsızlık stratejisini diğer yaş gruplarına göre daha fazla kullandıkları bulunmuştur.

Eldeleklioğlu (1996) üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarını algılamaları ile karar stratejileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma bulgularına göre anne-babalarını demokratik olarak algılayan ergenlerin mantıklı ve bağımsız karar vermeleri arasında olumlu ilişki saptanmıştır.

Tiryaki (1997) üniversite öğrencilerinin karar verme stratejilerini sınıf, cinsiyet, anne-babanın eğitim düzeyi ve kendine saygı açılarından incelemiştir. Araştırma sonucunda üniversite 1. sınıf öğrencilerinin kararsızlık stratejisi puanlarının ortalaması 4. sınıf öğrencilerinden yüksek bulunmuştur. Kız öğrencilerin içtepisel stratejileri puanlarının ortalaması erkek öğrencilerden yüksek bulunmuş, anne-babanın eğitim düzeyinin karar stratejileri puanlarının ortalamaları arasında anlamlı bir farka yol açmadığı saptanmıştır. Kendine saygısı yüksek olan öğrencilerin ise mantıklı karar stratejisi puanlarının ortalamasının yüksek olduğu belirlenmiştir.

Güçray (1998) lise öğrencilerinin algılanan sosyal destek ve atılganlığın karar verme stilleri ile ilişkisini incelemiştir. Araştırma bulgularına göre sosyal destek algısı yüksek olan öğrenciler ile üst düzeyde atılgan davranışları olanların seçicilik stilini kullandıkları bulunmuştur.

Çolakkadıoğlu (2003) ergenlerin karar verme stillerini belirlemek için orijinali Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından geliştirilen Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'ni Türk ergenlerine uyarlamıştır. Söz konusu ölçek ihtiyatlı seçicilik, özsaygı, panik, sorumluktan kaçma ve umursamazlık adları verilen karar verme stillerini ölçmektedir.

Yukarıda özetlenen ülkemizde karar verme stratejilerinin ölçümü ve ilişkili olduğu değişkenlerin incelendiği araştırmaların yetişkinler, üniversite öğrencileri ve lise öğrencileri örneklemelerinde yapıldıkları görülmektedir. Dolayısıyla ülkemizde çocukların karar verme stillerinin ilişkili olduğu değişkenleri inceleyen bir araştırma yapılmamıştır. Bu nedenle ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme stilleriyle

kariyer gelişimleri arasındaki ilişkiyi konu edinen bu araştırmanın ilgili literatüre katkı getireceği beklenmektedir.

BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, araştırma grubu, verilerin toplanması, veri toplama araçları ve verilerin istatistik analizi hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme ile başa çıkmada kullandıkları karar verme stillerinin kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığını incelemek amacıyla yapılan betimsel bir araştırmadır.

Bu araştırmanın bağımsız değişkenini karar verme stilleri, bağımlı değişkenini ise kariyer gelişimi oluşturmaktadır.

3.2. Araştırma Grubu

Bu araştırmaya 2009-2010 eğitim-öğretim yılında, Kırıkkale ilinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı resmi yedi ilköğretim okulunda öğrenim gören 8. sınıf öğrencileri (216 kız ve 189 erkek) katılmıştır. Araştırmaya katılanlar veri toplama günü sınıfında bulunan ve araştırmaya katılmaya gönüllü öğrencilerdir. Ancak veri toplama araçlarını 7 öğrenci hatalı cevapladığı için araştırma grubu 400 (213 kız ve 187 erkek) öğrenciden oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan öğrencilerin cinsiyetlerine göre dağılımı Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. Araştırma Grubundaki Öğrencilerin Cinsiyete Göre Dağılımı ve Yüzdeleri

Cinsiyet	F	%
Kız	89	53
Erkek	79	47
Kız	37	49
Erkek	39	51
Kız	15	54
Erkek	13	46
Kız	42	56
Erkek	33	44
Kız	13	56,5
Erkek	10	43,5
Kız	13	68
Erkek	6	32
Kız	4	36
Erkek	7	64
TOPLAM Kız	213	53,25
TOPLAM Erkek	187	46,75

Tablo-3'te görüldüğü gibi bu araştırmaya toplam 400 öğrenci katılmıştır. Bu öğrencilerin 213'ü kız (%53,25) ve 187'si (46,75) erkektir. Öğrencilerin yaş ranjı 12-15'tir. Araştırma grubundaki bu öğrencilerin yaşlarının ortalaması $\bar{x} = 13,6$, $Ss = .61$ 'dır.

3.3. Verilerin Toplanması

Veriler araştırmacı tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu, Ergenlerde Karar Verme Ölçeği-(EKVÖ) (Çolakkadıoğlu, 2003) ve Çocuklar İçin Kariyer Gelişim

Ölçeği-(ÇKGÖ) (Bacanlı, Sürücü ve Özer, 2007) uygulanarak toplanmıştır. Veriler araştırmacının kendisi ve söz konusu okulların rehberlik servislerinde görevli psikolojik danışmanlar tarafından toplanmıştır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları şunlardır:

1. Kişisel Bilgi Formu
2. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği (EKVÖ)
3. Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği (ÇKGÖ)

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Kişisel bilgi formu cinsiyet, algılanan sosyo-ekonomik durum, akademik başarı ve anne ve babanın öğrenim düzeyini içeren kapalı uçlu sorular ile yaşı içeren açık uçlu bir sorudan oluşmaktadır. Bu form Ek-1’de sunulmuştur.

3.4.2. Ergenlerde Karar Verme Ölçeği-(EKVÖ)

Araştırmaya katılan öğrencilerin karar verme stilleri EKVÖ ile ölçülmüştür. EKVÖ’nin orijinali Avustralya’da Mann, Harmoni ve Power (1989) tarafından ergenlerin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerini belirlemek amacıyla geliştirilmiştir. Ölçeğin, Türk kültürüne uyarlaması Çolakkadioğlu (2003) tarafından yapılmıştır. Ölçek ilköğretim 7. ve 8. sınıftaki ve ortaöğretim 9. sınıftaki, 13-15 yaşlar arasındaki 2789 (1332 kız ve 1457 erkek) öğrenciye uygulanmıştır. EKVÖ dörtlü derecelmeli likert tipi bir ölçektir. EKVÖ beş alt ölçeği olan 30 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için verilere açıklayıcı faktör analizi uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda ölçeğin 5 faktöre (karar vermede özsaygı, karar vermede ihtiyatlı seçicilik, karar vermede panik, karar vermede sorumluluktan kaçma, karar vermede umursamazlık) ayrıldığı görülmüştür. Bu beş faktör toplam varyansın %30.2’sini açıklamıştır. EKVÖ’nin ölçüt bağımlı geçerliğini belirlemek için Çocuklar İçin Depresyon Ölçeği (Öy, 1991) puanları ile EKVÖ’nin alt ölçek puanları arasındaki korelasyon katsayıları incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda karar vermede özsaygı ($r=-.29$), ihtiyatlı seçicilik ($r=-.21$), panik ($r=.22$), sorumluluktan kaçma ($r=.30$) ve

umursamazlık ($r=.22$) tan alınan puanlar arasındaki ilişki katsayıları bulunmuştur. EKVÖ'nin güvenilirliğini belirlemek için Cronbach'ın Alpha Katsayısı ile iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Bu katsayılar sırasıyla karar vermede özsaygı için (.79), ihtiyatlı seçicilik (.78), panik (.77), sorumluluktan kaçma (.65) ve umursamazlık (.73) bulunmuştur. Güvenirliği için test-tekrartest tekniği ile hesaplanan kararlılık katsayıları sırasıyla karar vermede özsaygı için (.80), ihtiyatlı seçicilik (.81), panik (.82), sorumluluktan kaçma (.80) ve umursamazlık (.86) bulunmuştur. EKVÖ'nin geçerliği ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan incelemelerin sonuçları ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğuna ilişkin deliller göstermiştir.

3.4.3. Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği-(ÇKGÖ)

Araştırmaya katılan öğrencilerin kariyer gelişim düzeylerini belirlemek için orijinali Schultheiss ve Stead (2004) tarafından geliştirilen ve Türkçe'ye uyarlaması Bacanlı, Sürücü ve Özer (2006) tarafından yapılan “Çocuklar için Kariyer Gelişimi Ölçeği-(ÇKGÖ)” kullanılmıştır. ÇKGÖ'nin teorik temeli Super'in (1990) çocuklukta kariyer gelişimi modeline dayandırılmıştır. ÇKGÖ, 52 maddeli, 3'lü likert derecelmeli tipi bir ölçek olup, ölçeğin 8 alt ölçeği vardır. Türkçe ÇKGÖ'nün yapı geçerliğini belirlemek için $n = 2500$ ilköğretim öğrencisinden (4., 5., 6., 7. ve 8. sınıflardaki) toplanan verilere açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri uygulanmıştır. Her iki analiz sonuçları da ÇKGÖ'nün orijinali gibi sekiz alt faktörden oluştuğunu ortaya koymuştur. Bu sekiz faktörlü yapı hem ölçeğin dayandırıldığı teorik modelle (Super, 1990) hem de orijinal ÇKGÖ'nün yapısı ile uyum göstermiştir. ÇKGÖ'nün faktörleri; *planlama* (çocukların geleceği planlamalarının önemini içeren) 11 maddeden, *benlik kavramı* (benlik bilgisinin farkındalığını değerlendiren) 6 maddeden, *bilgi* (meslekler hakkındaki bilgileri kullanmayı ve öneminin farkında olmayı içeren) 6 maddeden, *ilgiler* (çocukların hoşlandıkları etkinliklerin farkında olmalarını içeren) 6 maddeden, *denetim odağı* (çocukların yaşamlarında karşılaştıkları olaylara ilişkin içsel kontrollerini değerlendiren) 7 maddeden, *merak/araştırma* (çocukların okulda ve oyunlarındaki merak veya araştırma davranışlarını içeren) 7 maddeden, *anahtar figürler* (çocukların rol modellerini yani kime benzemek istediklerini içeren) 5 maddeden, *zaman perspektifi* (çocukların içinde bulundukları anı geleceklerine nasıl yansıttıklarını içeren) 4 maddeden oluşmaktadır.

ÇKGÖ'nin Güvenirlik Çalışmaları

ÇKGÖ'nin Türkçe formunun güvenilirliğini belirlemek için Cronbach'ın Alpha katsayısı ile ölçeğin tümü ve alt ölçeklere ilişkin iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Türkçe ÇKGÖ'nin tümü ve alt ölçekleri için Cronbach Alpha değerleri sırasıyla; ölçeğin tümü ($\alpha = .78$), bilgi ($\alpha = .64$), merak/araştırma ($\alpha = .60$), ilgiler ($\alpha = .64$), denetim odağı ($\alpha = .76$), anahtar figürler ($\alpha = .49$), zaman perspektifi ($\alpha = .65$), planlama ($\alpha = .81$) ve benlik kavramı ($\alpha = .73$) bulunmuştur. ÇKGÖ'nin kararlılığı testin tekrarı tekniği ile belirlenmiştir. $n = 100$ ilköğretim 8. sınıf öğrencisine 3 hafta arayla ölçek iki kez uygulanmıştır. ÇKGÖ'nin toplam ve alt ölçeklerine ilişkin kararlılık katsayıları sırasıyla ÇKGÖ toplam ($r = .78$), bilgi ($r = .52$), merak/araştırma ($r = .65$), ilgiler ($r = .41$), denetim odağı ($r = .62$), anahtar figürler ($r = .40$), zaman perspektifi ($r = .48$), planlama ($r = .75$) ve benlik kavramı ($r = .49$) bulunmuştur. Türkçe ÇKGÖ'nün geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarına ilişkin bulgular bu ölçeğin doyurucu geçerlik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğunu göstermiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Bu araştırmanın verileri SPSS 16.0 paket programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Bu çalışmada bağımsız değişkenlerin (karar verme stilleri) kariyer gelişimini (bağımlı değişkenleri) yordayıp yordamadığı verilere çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanarak tespit edilmiştir.

Kariyer gelişiminin algılanan sosyo-ekonomik düzeye, yaşa, anne babanın eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığını test etmek için tek yönlü varyans analizi (One-Way Anova) uygulanmıştır. Varyans analizi sonucunda elde edilen F değerinin anlamlı bulunduğu durumlarda bu farkın kaynağını belirlemek için de grupların 2'şerli olarak karşılaştırıldığı 'Scheffe Testi' kullanılmıştır. Kariyer gelişiminin cinsiyete göre incelenmesinde ise bağımsız gruplar için t testi kullanılmıştır (Büyüköztürk, 2008).

Bu çalışmada anlamlılık düzeyi .05 olarak kabul edilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Bu bölümde araştırmada toplanan verilere uygulanan istatistiksel analizlerin sonuçları araştırmada cevap aranan problemlerin sırasına göre aşağıda sunulmuştur.

4. 1. “İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Ergenlerde Karar Verme Ölçeği’nin Özsaygı, İhtiyatlı Seçicilik, Umursamazlık, Panik ve Sorumluluktan Kaçma alt ölçeklerinden aldıkları puanlar Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nden alınan toplam puanları yordamakta mıdır?” Alt problemine ilişkin bulgular

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ’nin tümünden ve EKVÖ’nin alt ölçeklerinden aldıkları puanların ortalamaları, standart sapmaları ve EKVÖ alt ölçekleri ile ÇKGÖ toplam puanları arasındaki korelasyon değerleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. ÇKGÖ’nin Tümü ve EKVÖ’nin Alt Ölçeklerinden Alınan Ortalamalar, Standart Sapmalar ve EKVÖ Alt Ölçekleri ile ÇKGÖ Toplam Puanı Arasındaki Korelasyonlar

Değişkenler	ÇKGÖ		
	R	$\bar{x}$	Ss
ÇKGÖ	1,00	139,16	9,64
Özsaygı	,30***	17,73	3,35
İhtiyatlı seçicilik	,40***	18,96	3,83
Umursamazlık	-,08	10,89	3,70
Panik	,05	13,61	4,44
Sorumluluktan kaçma	-,07**	11,12	3,64

*p < .05

** p < .01

*** p < .001

Tablo 4 incelendiğinde ÇKGÖ toplam puanları ile EKVÖ'nin özsaygı $r = .30$, ihtiyatlı seçicilik $r = .40$ alt ölçeklerine ilişkin puanları arası korelasyon katsayıları .001 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. ÇKGÖ toplam puanları ile EKVÖ'nin sorumluluktan kaçma alt ölçeğine ilişkin puanları arası korelasyon $r = .07$ olup bu değer .01 düzeyinde anlamlı bulunmuştur. ÇKGÖ toplam puanları ile EKVÖ'nin umursamazlık $r = -.08$ ve panik alt ölçeğine ilişkin puanları arası korelasyon katsayısı $r = .05$ olup bu değerler anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır.

EKVÖ'nin Özsaygı ve İhtiyatlı-Seçicilik, Umursamazlık, Panik, Sorumluluktan Kaçma stillerinden alınan puanların birlikte ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanları yordama gücünü belirlemek için verilere uygulanan çoklu regresyon analizi sonuçları Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. EKVÖ'nin Alt Ölçeklerinden Alınan Puanların ÇKGÖ'nin Tümünden Alınan Puanları Yordamasına İlişkin Çoklu Regresyon Analizi Sonuçları

Yordayıcı Değişkenler	ÇKGÖ Toplam				
	B	Ss	β	t	p
Özsaygı	.492	.163	.171	3.029	.003**
İhtiyatlı Seçicilik	.675	.131	.268	5.134	.000***
Umursamazlık	-.033	.168	-.012	-.194	.846
Panik	.269	.124	.124	2.173	.030*
Sorumluluktan Kaçma	-.019	.164	-.007	-.113	.910

Not: $R = .48$; $R^2 = .23$; $F = 16.400$

* $p < .05$

** $p < .01$

*** $p < .001$

Tablo5'te görüldüğü gibi Karar Vermede Özsaygı ile İhtiyatlı Seçicilik, Umursamazlık, Panik, Sorumluluktan Kaçma stillerinden (bağımsız değişkenlerden) alınan puanlar simultaneous çoklu doğrusal regresyonda ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanların yordayıcısı olarak kullanılmıştır. Regresyona giren tüm bağımsız değişkenler birlikte ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanları (bağımlı değişkeni) anlamlı olarak yordamıştır (Çoklu $R=.48$, $R^2=.23$, $F= 16.400$, $p<.005$). Bu bulgu Karar Vermede Özsaygı ile İhtiyatlı Seçicilik, Umursamazlık, Panik, Sorumluluktan Kaçma stillerinin birlikte ÇKGÖ'den alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %23'ünü açıkladığını göstermektedir. Bağımsız değişkenlere ilişkin 't' testi sonuçlarına göre beş bağımsız değişkenden İhtiyatlı Seçicilik ($\beta = .27$) kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olup bunu Karar Vermede Özsaygı ($\beta = .17$) ve Panik ($\beta = .12$) izlemektedir. Umursamazlık ($\beta = -.01$) ve Sorumluluktan Kaçma ($\beta = -.01$)'nin kendi başlarına kariyer gelişimini yordama oranları anlamlılık düzeyine ($p > .05$) ulaşamamıştır.

4. 2.a. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği'nin tümünden alınan puanlar cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular

ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanların cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığı bağımsız gruplar için verilere uygulanan t testi sonuçları ile öğrencilerin ÇKGÖ'nden aldıkları puan ortalamaları, standart sapmaları ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğrencilerin Cinsiyetlerine Göre ÇKGÖ Toplam Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	$\bar{x}$	Ss	t
Kız	213	139,71	9,454	1.221
Erkek	187	138,53	9,837	

Tablo6 incelendiğinde, kız öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x} = 139,71$ ve erkek öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x} = 138,53$ ’tür. Kız ve erkek öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek için verilere uygulanan t testi sonucundaki $t = 1,221$ olup bu değer .05 düzeyinde anlamlı bulunmamıştır.

4. 2.b. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar yaşa göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular

ÇKGÖ’nin tümünden alınan puanların yaşa göre farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek için bağımsız gruplar için verilere uygulanan t testi sonuçları ile öğrencilerin puan ortalamaları, standart sapmaları ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğrencilerin Yaşlarına Göre Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve t Testi Sonucu

Yaş	n	$\bar{x}$	Ss	t
13	173	140,40	9,663	2.250
14	227	138,22	9,537	

Tablo 7 incelendiğinde, 13 yaşındaki öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x} = 140,40$ ve 14 yaşındaki öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x} = 138,22$ ’dir. 13 ve 14 yaşındaki öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları puan ortalamaları arasındaki farkı belirlemek için verilere uygulanan t testi sonucundaki $t = 2.250$ olup bu değer .05 düzeyinde anlamlı bulunmuştur.

4. 2.c. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular

ÇKGÖ’nin tümünden alınan puanların sosyo ekonomik düzeye göre puan ortalamaları, standart sapmaları ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Öğrencilerin Sosyo Ekonomik Düzeylerine Göre (Düşük,Orta,Yüksek) Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri

Sosyo ekonomik düzey	n	$\bar{x}$	Ss
Düşük	42	133,40	11,88
Orta	317	139,67	9,32
Yüksek	41	141,15	7,38

Tablo8 incelendiğinde sosyo-ekonomik düzeyini “Düşük” algılayan öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x} = 133,40$, sosyo-ekonomik düzeyini “Orta” algılayan öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x} = 139,67$ ve sosyo-ekonomik düzeyini “Yüksek” algılayan öğrencilerin ÇKGÖ’nden aldıkları toplam puan ortalaması $\bar{x} = 141,15$ ’tir.

İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puanlarının algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo 9’da sunulmuştur.

Tablo 9. Algılanan Sosyo Ekonomik Düzeye Göre (Düşük, Orta, Yüksek) Öğrencilerin Kariyer Gelişimi Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	1634,976	2	817,488	9,155	.000
Gruplariçi	35449,462	397	89,293		
Toplam	37084,438	399			

Tablo9 incelendiğinde; araştırma grubundaki öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için kariyer gelişimi puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(2, 397) = 9.155, p < .001$. Bu bulgu; öğrencilerin kariyer gelişimi düzeyleri üzerinde algılanan sosyo-ekonomik düzeyin anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre kariyer gelişimi puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Scheffe testi yapılmış ve sonuçlar Tablo 10’da gösterilmiştir.

Tablo 10. Algılanan Sosyo Ekonomik Düzeye Göre (Düşük, Orta, Yüksek) Öğrencilerin Kariyer Gelişimine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Sosyo ekonomik düzey	$\bar{x}$	Düşük	Orta	Yüksek
Düşük	133,40		6,26*	7,74*
Orta	139,67			
Yüksek	141,15			

* $p < .05$

Tablo 10’daki Scheffe testi sonuçlarında görüldüğü gibi sosyo ekonomik düzeyini “Düşük” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 133,40$ ve sosyo

ekonomik düzeyini “Orta” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 139,67$ arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra sosyo ekonomik düzeyini “Düşük” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 133,40$ ve sosyo ekonomik düzeyini “Yüksek” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 141,15$ arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Bu farklara ilişkin değerler sırasıyla (6,26*, 7,74*) $*p<.05$ düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgular sosyo ekonomik düzeyini “Orta” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının sosyo ekonomik düzeyini “Düşük” olarak algılayanlardan ve sosyo ekonomik düzeyini “Yüksek” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının sosyo ekonomik düzeyini “Düşük” olarak algılayanlardan anlamlı olarak yüksek olduğunu göstermektedir.

4. 2.d. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar algılanan akademik başarıya göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular

ÇKGÖ’nin Tümünden Alınan Puanların algılanan akademik başarıya göre puan ortalamaları, standart sapmaları ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11. Öğrencilerin Algılanan Akademik Başarılarına Göre (Çok iyi, İyi, Kötü) Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri

Algılanan Akademik Başarı	n	$\bar{x}$	Ss
Çok İyi	84	143,43	8,51
İyi	239	138,80	9,04
Kötü	77	135,62	10,92

Tablo11 incelendiğinde akademik başarılarını “Çok İyi” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 143,43$ akademik başarılarını “İyi”

algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 138,80$ akademik başarılarını “Kötü” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 135,62$ ’dir.

İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puanlarının algıladıkları akademik başarılarına bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo12’de sunulmuştur.

Tablo 12. Algılanan Akademik Başarıya Göre (Çok iyi, İyi, Kötü) Öğrencilerin Kariyer Gelişimi Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	2524,031	2	1262,015	14,497	.000
Gruplariçi	34560,407	397	87,054		
Toplam	37084,437	399			

Tablo12 incelendiğinde; araştırma grubundaki öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının algıladıkları akademik başarı düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için kariyer gelişimi puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; F değeri anlamlı bulunmuştur, $F(2, 397) = 14,497$, $p < .001$. Bu bulgu; öğrencilerin kariyer gelişimi düzeyleri üzerinde algılanan akademik başarının anlamlı bir etkisinin olduğunu göstermektedir. Algılanan akademik başarıda gözlenen puan ortalamaları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Scheffé testi yapılmış ve sonuçlar Tablo-13’te gösterilmiştir.

Tablo 13. Algılanan Akademik Başarıya Göre (Çok İyi, İyi, Kötü) Öğrencilerin Kariyer Gelişimine İlişkin Scheffe Testi Sonuçları

Algılanan Akademik Başarı	$\bar{x}$	Çok İyi	İyi	Kötü
Çok İyi	143,43			
İyi	138,80	4,63*		
Kötü	135,62	7,80*	3,18*	

* $p < .05$

Tablo 13'teki Scheffe testi sonuçlarında görüldüğü gibi akademik başarılarını “Çok İyi” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 143,43$ ve akademik başarılarını “İyi” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 138,80$ arasında anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra akademik başarılarını “Çok İyi” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 143,43$ ve akademik başarılarını “Kötü” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 135,62$ arasında anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Ayrıca akademik başarılarını “İyi” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 138,80$ ile akademik başarılarını “Kötü” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puan ortalaması $\bar{x} = 135,62$ arasında da anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu farklara ilişkin değerler sırasıyla (4,63*, 7,80*, 3,18*) $*p < .05$ düzeyinde anlamlıdır. Bu bulgular akademik başarısını “Çok İyi” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının akademik başarısını “İyi” ve “Kötü” algılayanlardan, “İyi” algılayan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının “Kötü” algılayanlardan anlamlı olarak yüksek olduğunu göstermektedir.

4. 2.e. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular

ÇKGÖ’nin Tümünden Alınan Puanların babanın öğrenim düzeyine göre puan ortalamaları, standart sapmaları ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14. Öğrencilerin Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri

Babanın Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{x}$	Ss
İlkokul	58	136,83	10,08
Ortaokul	89	138,42	8,93
Lise	158	139,53	9,91
Üniversite	94	140,62	9,39

Tablo14 incelendiğinde babasının öğrenim düzeyi “İlkokul” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 136,83$ babasının öğrenim düzeyi “Ortaokul” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 138,42$ babasının öğrenim düzeyi “Lise” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 139,53$ babasının öğrenim düzeyi “Üniversite” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 140,62$ ’dir.

İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puanlarının babalarının öğrenim düzeyine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo-15'te sunulmuştur.

Tablo 15. Babalarının Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Kariyer Gelişimi Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	p
Gruplararası	585,352	3	195,117	2,115	.098
Gruplarıçi	36437,505	395	92,247		
Toplam	37022,857	398			

Tablo15 incelendiğinde; araştırma grubundaki öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının babalarının öğrenim düzeyine göre fark gösterip göstermediğini belirlemek için kariyer gelişimi puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; F değeri anlamlı bulunmamıştır, $F(3, 395) = 2,115, p > .05$. Bu bulgu; öğrencilerin kariyer gelişimi düzeyleri üzerinde babanın öğrenim düzeyinin anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

4. 2.f. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulgular

ÇKGÖ’nin Tümünden Alınan Puanların annenin öğrenim düzeyine göre puan ortalamaları, standart sapmaları ve n değerleri ile ilgili betimsel istatistikler Tablo 16’da sunulmuştur.

Tablo 16. Öğrencilerin Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Kariyer Gelişimi Puanlarının Ortalamaları, Standart Sapmaları ve n Değerleri

Annenin Öğrenim Düzeyi	n	$\bar{x}$	Ss
İlkokul	164	137,99	9,68
Ortaokul	112	138,88	11,05
Lise	102	140,61	8,14
Üniversite	22	142,68	6,19

Tablo16 incelendiğinde annesinin öğrenim düzeyi “İlkokul” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 137,99$ annesinin öğrenim düzeyi “Ortaokul” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 138,88$ annesinin öğrenim düzeyi “Lise” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 140,61$ annesinin öğrenim düzeyi “Üniversite” olan öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının ortalaması $\bar{x} = 142,68$ ’dir.

İlköğretim 8.sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puanlarının annenin öğrenim düzeyine bağlı olarak anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için elde edilen verilere uygulanan tek yönlü ANOVA sonuçları Tablo-17’de sunulmuştur.

Tablo 17. Annelerinin Öğrenim Düzeylerine Göre Öğrencilerin Kariyer Gelişimi Puanlarının Tek Yönlü ANOVA Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	Sd	Kareler Ortalaması	F	<i>p</i>
Gruplararası	721,125	3	240,375	2,618	.051
Gruplariçi	36363,312	396	91,827		
Toplam	37084,437	399			

Tablo17 incelendiğinde; araştırma grubundaki öğrencilerin kariyer gelişimi puanlarının annelerinin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark gösterip göstermediğini belirlemek için kariyer gelişimi puanlarına uygulanan tek yönlü varyans analizi sonuçlarına göre; F değeri anlamlı bulunmamıştır, $F(3, 396) = 2,618, p > .05$. Bu bulgu; öğrencilerin kariyer gelişimi düzeyleri üzerinde annenin öğrenim düzeyinin anlamlı bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

BÖLÜM V

5. TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme stillerinin kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığına ve kariyer gelişiminin cinsiyet, yaş, algılanan sosyo ekonomik düzey, algılanan akademik başarı, anne ve babanın eğitim düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığına ilişkin bulgular tartışılarak yorumlanmıştır. Tartışma ve yorum, bulguların verildiği düzene uygun başlıklar altında sunulmuştur.

5. 1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Ergenlerde Karar Verme Ölçeği'nden aldıkları puanların Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği'nden aldıkları puanları yordamasına ilişkin bulguların tartışması ve yorumu

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin EKVÖ'nin karar vermede özsaygı ile ihtiyatlı seçicilik, panik, umursamazlık, sorumluluktan kaçma alt boyutlarına ilişkin puanları birlikte ÇKGÖ'nin tümünden alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %23'ünü açıklamıştır. Bu bulguya dayanarak araştırmaya katılan ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme sürecinde karar verilmesi gereken soruna karşı ihtiyatlı seçici (önlem alarak) davranmalarının, karar verme sürecinde benlik saygısı düzeylerinin yüksek olmasının, bunlara karşılık orta derecede panik, umursamazlık ve sorumluluktan kaçma düzeylerinin ise düşük olmasının kariyer gelişimi düzeyleriyle ilişkili olduğu söylenebilir. Bu bulgu Powell ve Luzzo'nun (1998) lise öğrencilerinin mesleki karar verme stillerinin her bir boyutu ile mesleki olgunluk düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler olduğunu gösteren araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir.

Yordayıcı değişkenlerden ihtiyatlı seçiciliğin kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olması bu iki değişken arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bir başka ifadeyle karar verilmesi gereken soruna bu sorunla ilgili bir dizi alternatifi dikkatlice araştırarak ve alternatiflerin olumlu olumsuz yanlarını değerlendirerek yaklaşanların kariyer gelişimi düzeylerinin de yükseldiği söylenebilir. Bu bulguya dayanarak içinde bulundukları öğretim yılı sonunda lise türü ya da iş seçme kararını verecek ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin söz konusu karar sorunlarına karşı ihtiyatlı yaklaştıkları ve bu karar verme stiline de onların kariyer gelişim görevlerini

üstlenmelerinde olumlu etki yaptığı söylenebilir. Dolayısıyla bu bulgu ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine yönelik meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde onlara karar verirken ihtiyatlı seçici davranmalarının kariyer gelişimlerini zenginleştireceğine yönelik etkinliklere yer verilmesinin önemini göstermektedir. Bu bulgu Burnett, Mann ve Beswick'in (1989) üniversite 1. ve 2. sınıf öğrencilerinden ihtiyatlı seçici karar verme stilini kullananların kendilerine uygun kariyer seçimi yaptıklarını ortaya koyan araştırmanın bulguları ile tutarlılık göstermektedir.

İhtiyatlı seçicilik; bireyin karar vermesi gereken durumlarda bir dizi alternatifi dikkatlice araştırması ve alternatiflerin olumlu olumsuz yanlarını değerlendirmesidir (Friedman ve Mann, 1993). Karar veren birey, dikkatlice ilgili bilgileri araştırır, tarafsız tavırla bilgileri özümser ve karar vermeden önce alternatifleri dikkatlice değerlendirir. Bu şekilde davranış gösteren bir öğrencinin bir ömür boyu yaşanan olaylar dizisi, özellikle meslek rollerinde ilerleme, duraklama ve gerilemeleri ifade eden kariyer gelişimlerinin de olumlu olacağı açıktır.

Benzer şekilde ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar vermede özsaygı düzeyleri kariyer gelişimlerinin önemli yordayıcısı olarak bulunmuştur. Bu çalışmada karar vermede özsaygı değişkeninin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerini yordaması bu öğrencilerin bulunduğu döneme ilişkin kariyer gelişimi düzeylerinin karar verme sürecindeki özsaygı düzeyleriyle ilişkili olduğunu göstermektedir. Kısacası, çalışmaya katılan ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi düzeylerinde karar vermede özsaygının güçlü bir yordayıcısı olması bulgusuna dayanarak ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde karar vermede özsaygı düzeylerini zenginleştirici etkinliklere yer verilmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Karar vermede özsaygı, bireylerin karar verirken daha özerk olma davranışlarıyla ve kendilerine güven duymalarıyla açıklanmaktadır. Bu durum bireyin bir şeyle ilgili düşüncelerini açıkça söyleyebilme, karar verirken başkalarından bağımsız olma, istediğini yapabilmeye kendini özgür hissetme gibi nitelikleri taşımaktadır. Dolayısıyla bireyin güven duygusu geliştikçe kariyer gelişimi de bu durumdan olumlu etkilenecektir. Bu çalışmada karar vermede özsaygı puanının kariyer gelişimini olumlu yordamasının bu durumdan kaynaklandığı düşünülebilir.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme sürecinde panik davranışlar göstermeleri kariyer gelişimlerini yordamıştır. Ancak bu yordama derecesinin ihtiyatlı seçicilik ve özsaygı alt ölçeklerine göre daha az olduğu dikkati çekmektedir. Bir başka ifadeyle bu bulgu öğrencilerin kariyer gelişimi sürecinde karar verme durumlarında panik stilini kullandıklarını göstermektedir. Panik; bireyin karar vermesi gereken durumlarda yeterli zamanı yoksa kendisini stresten ve çatışmadan kurtarmaya yönelik verdiği kararlardır (Friedman ve Mann, 1993) ve çatışma teorisinde panik uygun olmayan karar verme stili olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenlerle bu araştırmanın bulgusuna da dayanarak ilköğretim 8. sınıf öğrencilerine yönelik meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde panik stilini kullanmayı önleyici etkinliklere yer verilmesinin önemini görülmektedir.

İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar vermede sorumluluktan kaçma ve umursamazlık stilleri kariyer gelişimlerini tek başlarına anlamlı olarak yordamamışlardır. Bir başka ifadeyle bu bulgu ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi sürecinde karar verme sorunuyla karşılaştıklarında sorumluluktan kaçma ve umursamazlık stillerini kullanmaktan kaçındıklarını düşündürmektedir. Sorumluluktan kaçma; bireyin karar vermesi gereken durumlarda karar vermeyi erteleme veya sorumluluğu başkasına yüklemesidir (Friedman ve Mann, 1993). Sorumluluktan kaçma davranışının, genellikle yeterince ilgi görülmeyen veya aşırı hoşgörüyü çocuğun yapması gereken tüm görevlerin ebeveynler tarafından üstlenildiği ortamlarda yaşandığı ya da geliştiği bilinmektedir. Bu yaklaşımların sergilendiği ortamlarda yetişen öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin olumlu etkilenmeyeceği açıktır. Çünkü böyle bir durumda çevrenin istek ve beklentileri doğrultusunda hareket edilmiş olunacaktır. Umursamazlık ise bireyin karar vermesi gereken durumlarda sanki verilecek bir karar yokmuş gibi davranmasıdır (Friedman ve Mann, 1993).

Bu çalışmada sorumluluktan kaçma ve umursamazlık stillerinin kariyer gelişiminin yordayıcıları olmaması Janis ve Mann'ın (1977) Çatışma Teorisindeki karar verme stillerini değerlendirdikleri görüşleriyle de tutarlıdır. Daha açık bir anlatımla Janis ve Mann (1977) karar verme sürecinde kullanılan sorumluluktan kaçma ve umursamazlık stillerinin olumsuz stiller olduğunu ve bireyin sağlıklı karar vermesinde olumsuz etkiler yaptıklarını belirtmektedirler. Dolayısıyla bu çalışmaya katılan

ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerini sorumluluktan kaçma ve umursamazlık stillerinin anlamlı olarak yordamamaları teorik beklentileri de karşılamaktadır.

5. 2.a. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu

Kariyer gelişimlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgulara göre kızların kariyer gelişimi ile erkeklerin kariyer gelişimi arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Bu bulgu ilgili literatürdeki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklerken bazılarınıninkini desteklememektedir. Çünkü ilgili literatürde bazı araştırmalarda kızların kariyer gelişimi ya da mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden yüksek olduğu ve bu farklılığın da kızların daha erken ergenliğe girmelerinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Örneğin; Isaac (2001) iki yıllık ön lisans programında öğrenim gören kızların, King (1989), Akay (1982), Uzer (1987), Akbalık (1991), Çakar (1997), Yazar (1997), Bal (1998), Bayındır (1999), Sekmenli (2000) ve Şahin (2007) lise de öğrenim gören kızların, Akbıyık (1996) ise 8. sınıftaki kızların mesleki olgunluk düzeylerinin erkeklerinkinden daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca Blustein (1987), Nevill ve Super (1988), King (1989) ve Luzzo (1995) da yaptıkları araştırmalarında mesleki olgunluğun cinsiyete göre kızların lehine farklılaştığını bulmuşlardır. Kuzgun’a (2006) göre bu durum kızların meslek hedeflerine ulaşmalarını engelleyen gerçeklere daha duyarlı olmalarından ve yüksek düzeyde meslek hedeflerinde ısrar etmeyip amaçlarından çabuk vazgeçmelerinden ileri gelmektedir. Böylece kızlar yeteneklerine ve olanaklarına uygun tercihler yaptıkları için kariyer gelişimi açısından daha olgun görünmektedirler.

Diğer araştırmalarda ise kızlar ve erkekler arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Örneğin Moracco (1976), Kelly ve Colangelo (1990) ve Westbrook ve diğerleri (1980) iki cinsiyet arasında mesleki olgunluk bakımından bir fark bulmamıştır. Yine Herr ve Erderlein (1976) tarafından yapılan lise öğrencilerinin mesleki olgunluk puanlarının cinsiyete göre karşılaştırıldığı araştırmada mesleki olgunluğun cinsiyetten etkilenmediği sonucuna ulaşılmıştır.

5. 2.b. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar yaşa göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu

Kariyer gelişimlerinin karşılaştırılmasından elde edilen bulgulara göre 13 yaşındaki öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile 14 yaşındaki öğrencilerin kariyer gelişimleri arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu bulgu ilgili literatürdeki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklerken bazılarınınkini desteklememektedir. İlgili literatürde bazı araştırmalarda yaş ilerledikçe kariyer gelişimi düzeyinin de yükseldiği görülmüştür. Örneğin; Patton ve Creed (2001) ortaokul öğrencilerinin yaşlarının arttıkça mesleki olgunluk düzeylerini arttığını ve Creed, Patton ve Prideaux (2007) lise öğrencileri üzerinde yaptıkları araştırmada sınıf düzeyi yükseldikçe yani yaş ilerledikçe kariyer planlama ve araştırma davranışlarına yönelik motivasyonun arttığı yani kariyer gelişim düzeyinin yükseldiğini bulmuşlardır. Teorik görüşlere göre de (Super, 1963) yaş yükseldikçe kariyer gelişimi düzeyinin yükselmesi beklenmektedir. Yani bu bulgunun teorik beklentileri de karşıladığı söylenebilir.

Diğer bazı araştırmalarda ise yaş ile kariyer gelişimi arasında anlamlı bir farklılık bulunamamıştır. Örneğin; Çakar (1997) ve Çoban (2005) lise son sınıf öğrencilerinin yaşı ile mesleki olgunluk düzeyi arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını bulmuşlardır.

5. 2.c. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar algılanan sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu

Araştırmaya katılan sosyo-ekonomik düzeyini düşük algılayan ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puan ortalamaları orta ve yüksek algılayanlarınkinden anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur. Bunun yanı sıra sosyo-ekonomik düzeyini orta algılayan öğrencilerin puan ortalamaları yüksek algılayanlarınkinden düşük bulunmuştur. Bu üç sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin ortalamaları arasındaki farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçları da sosyo ekonomik düzeyini düşük algılayan öğrencilerin ortalamalarının orta algılayan öğrencilerin ortalamalarından, orta algılayan öğrencilerin ortalamalarının de yüksek algılayanlardan daha düşük olduğu bulunmuştur. En yüksek kariyer gelişiminin sosyo-ekonomik

düzeyini yüksek algılayan öğrencilerde olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kariyer gelişiminin de yükseldiği söylenebilir. Bu bulgular Yazar (1997), Çakar (1997) ve Sürücü'nün (2005) SED'i yüksek olan lise öğrencilerinin düşük olan öğrencilere göre mesleki olgunluk düzeylerinin yüksek bulunduğu araştırmalarının sonuçlarına benzemektedir.

Üst SED aileler çocuklarına iyi eğitim ve meslek seçeneklerini inceleme fırsatları sağlamaktadırlar. Ayrıca bu aileler çocuklarından yüksek başarı beklemektedirler. Üst SED ailelerin çocuklarının yeteneklerinin üzerinde meslek hedefleri belirleme ve bunda ısrar etme olasılıkları yüksektir. Bu nedenle Üst SED'deki öğrencilerin kariyer gelişimlerinin daha yüksek olduğu söylenebilir (Kuzgun, 2006).

Ancak SED ile ilgili bu bulgular Sekmenli (2000), Akbalık (1991), Akbıyık (1996), Zeren (1999) ve Şahin (2007)'nin öğrencilerin SED'leri ile mesleki olgunlukları arasında anlamlı ilişkilerin bulunamadığını gösteren araştırmaları ile çelişmektedir.

5. 2.d. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği'nin tümünden alınan puanlar algılanan akademik başarıya göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu

Araştırmaya katılan akademik başarısını “Çok iyi” algılayan ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi puan ortalamaları “İyi” ve “Kötü” algılayanlarınkinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Bunun yanı sıra akademik başarısını “İyi” algılayan öğrencilerin puan ortalamaları “Kötü” algılayanlarınkinden yüksek bulunmuştur. Bu üç akademik başarı düzeyindeki öğrencilerin ortalamaları arasındaki farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan Scheffe testi sonuçları da akademik başarısını çok iyi algılayan öğrencilerin ortalamalarının iyi ve kötü algılayan öğrencilerin ortalamalarından, iyi algılayan öğrencilerin ortalamalarının da kötü algılayanlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. En yüksek kariyer gelişiminin akademik başarısını çok iyi algılayan öğrencilerde olduğu bulunmuştur. Bu bulgulara dayanarak akademik başarı algısı yükseldikçe kariyer gelişiminin de yükseldiği söylenebilir.

Akademik başarısı yüksek insanların hedeflere erişmede güçlükleri olmayacağı için kendileri ve seçenekleri araştırma konusunda savunucu olmalarına gerek olmayacaktır. Bu kimseler, çoklu potansiyele sahip olduklarından ilgi ve yetenekleri ile meslek emellerini uzlaştırmada güçlük çekmeyeceklerdir. Akademik başarısı düşük olan öğrencilerin yüksek mesleki hedef belirlemeleri ve tercihlerinde ısrar etmeleri onların kariyer gelişimi düzeylerinin düşük olduğunun göstergesidir (Kuzgun, 2000).

Akademik başarısı yüksek öğrencilerin mesleki olgunluklarının da yüksek olduğu araştırmalarla da desteklenmiştir (Westbook ve diğerleri, 1980; Lawrence ve Brown, 1976; Kelso, 1977; Kuzgun ve Bacanlı, 1996; Akbalık, 1991; Bal, 1998; Sekmenli,2000).

5. 2.e. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu

Araştırma grubundaki ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi toplam puanlarının babanın öğrenim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bu bulgu ilgili literatürdeki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklerken bazılarınıninkini desteklememektedir. Örneğin; Çakar (1997), Otrar (1997), Bal (1998) ve Sekmenli’nin (2000) babanın öğrenim düzeyi ile mesleki olgunluk arasında anlamlı ilişki bulmuşlardır. Buna karşın bu araştırma kariyer araştırma davranışlarının ergenin babasının eğitim geçmişinden etkilenmediğini bulan Kracke’ın (1997) ve Akbıyık (1996) araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

5. 2.f. “Çocuklar İçin Kariyer Gelişim Ölçeği’nin tümünden alınan puanlar annenin öğrenim düzeyine göre anlamlı bir fark göstermekte midir?” alt problemine ilişkin bulguların tartışması ve yorumu

Araştırma grubundaki ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimi toplam puanlarının annenin öğrenim düzeyine göre farklılaşmadığı görülmektedir. Bu bulgu ilgili literatürdeki bazı araştırmaların sonuçlarını desteklerken bazılarınıninkini desteklememektedir. Örneğin; Çakar (1997), Bal (1998) ve Sekmenli’nin (2000) annenin öğrenim düzeyi ile mesleki olgunluk arasında anlamlı ilişki bulmuşlardır. Buna

karşın bu araştırma Kracke (1997), Otrar (1997) ve Akbıyk (1996)'ın annenin öğrenim düzeyiyle mesleki olgunluk arasında anlamlı farklılığın bulunmadığı araştırma sonuçlarını desteklemektedir.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada ilköğretim 8.sınıf öğrencilerinin karar verme ile başa çıkmada kullandıkları karar verme stillerinin kariyer gelişimlerini yordayıp yordamadığı incelenmiştir. Ayrıca bu araştırmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişimlerinin cinsiyete, yaşa, algılanan sosyo-ekonomik düzeye, algılanan akademik başarıya, annenin ve babanın öğrenim düzeyine göre de farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Bu bölümünde bu araştırmanın bulgularına dayanılarak aşağıdaki sonuçlar ve öneriler sunulmuştur.

1. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin Karar Vermede Özsaygı ile İhtiyatlı Seçicilik, Umursamazlık, Panik, Sorumluluktan Kaçma stillerinin (yordayıcı değişkenler) birlikte ÇKGÖ'den alınan puanlara ilişkin toplam varyansın %23'ünü ($R^2 = .23$) açıklamıştır. Yordayıcı değişkenlerden karar vermede ihtiyatlı seçicilik kariyer gelişiminin en güçlü yordayıcısı olurken bunu sırasıyla özsaygı ve panik izlemiştir. Karar vermede umursamazlık ve sorumluluktan kaçma kendi başlarına kariyer gelişimini yordamada anlamlılık düzeyine ulaşamamıştır.

2. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ'nden aldıkları toplam puanlar cinsiyete, annenin ve babanın öğrenim düzeyine göre anlamlı farklılık göstermemiştir.

3. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ'nden aldıkları toplam puanlar yaşa göre anlamlı farklılık göstermiştir. Yaş ilerledikçe kariyer gelişimi düzeyinin de yükseldiği bulunmuştur.

4. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ'nden aldıkları toplam puanlar algıladıkları sosyo-ekonomik düzeye göre anlamlı farklılık göstermiştir. Sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kariyer gelişimi düzeyinin de yükseldiği bulunmuştur.

5. İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin ÇKGÖ'nden aldıkları toplam puanlar algıladıkları akademik başarıya göre anlamlı farklılık göstermiştir. Algılanan akademik başarı yükseldikçe kariyer gelişimi düzeyinin de yükseldiği bulunmuştur.

Bu araştırmanın yukarıda belirtilen sonuçlarına dayanılarak ilköğretim kurumlarında mesleki psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerine ve gelecek araştırmalara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmuştur.

1. Bu araştırmanın bulguları ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin karar verme stillerinin kariyer gelişim düzeylerini %23 oranında yordadığını göstermiştir. Janis ve Mann'a (1977) göre bu çalışmada ölçülen beş karar verme stilinden özsaygı düzeyinin yüksek olması ve ihtiyatlı seçicilik bireyin karar vermesini kolaylaştıran karar verme tepkileri olarak belirtilmektedir. Umursamazlık, panik ve sorumluluktan kaçma ise karar vermeyi güçleştiren stillerdir. Bu çalışmada öğrencilerin kariyer gelişimlerinin en güçlü yordayıcıları ihtiyatlı seçicilik ve yüksek özsaygı düzeyidir. Bunları panik izlemektedir. Sorumluluktan kaçma ve umursamazlık ise tek başlarına öğrencilerin kariyer gelişimlerini yordamamışlardır. Anlaşılabileceği üzere bu araştırmanın sonuçları bu karar verme stillerine ilişkin teorik görüşleri desteklemektedir. Bu sonuçlardan okul psikolojik danışmanlarının meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde yararlanabileceği önerilmektedir. Örneğin okul psikolojik danışmanları ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan bireysel mesleki psikolojik danışma, mesleki grup rehberliği, grupla mesleki psikolojik danışma ve benzeri yardım hizmetlerini planlarken öğrencilerin özsaygı düzeylerini arttırmayı ve karar verme sürecinde ihtiyatlı seçici stilini kullanmayı öğrenmelerine yönelik etkinliklere yer vermeleri önerilmektedir.

2. Bu çalışmada ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin kariyer gelişim düzeylerinin cinsiyete, anne ve babanın öğrenim düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Bu bulgulardan kariyer gelişiminin cinsiyete göre farklılaşmaması ilgili literatürü desteklemektedir. Aslında kariyer gelişiminin cinsiyete göre farklılaşmaması eğitimde ve yaşamın diğer tüm alanlarında kadın ve erkek eşitliğine ilişkin görüşlerle paralellik göstermektedir. Ancak gelecek araştırmalarda kariyer gelişiminin cinsiyete göre incelenmesi önerilmektedir. Anne ve babanın öğrenim düzeyine göre öğrencilerin kariyer gelişimi düzeyleri arası ilişki ile ilgili literatürde farklı bulgular olduğu

görülmektedir. Bu nedenle benzeri amaçla yapılacak araştırmalarda kariyer gelişiminin cinsiyete, anne ve babanın öğrenim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırılması önerilmektedir.

3. Bu araştırmada öğrencilerin kariyer gelişiminin yaşa göre farklılaşması önceki birçok araştırmanın sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Teorik görüşlere göre (Super,1963) yaş yükseldikçe kariyer gelişimi düzeyinin de yükselmesi beklenmektedir. Bu sonuç ilköğretim öğrencilerinin içinde bulundukları döneme özgü kariyer gelişimlerini zenginleştirmelerine yönelik meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde, öğrencilerin yaşlarının dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan okul psikolojik danışmanlarının meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde yararlanabileceği önerilmektedir. Örneğin; okul psikolojik danışmanları özellikle yaşı daha küçük öğrencilere kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan mesleki grup rehberliği, grupla mesleki psikolojik danışma ve bilgi verici mesleki psikolojik danışmanlık hizmetleri sunabilirler. Ancak yaşı büyük olan öğrencilerin de kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan hizmetler sunulmasına dikkat edilmesi önerilmektedir. Bunun yanı sıra bu araştırmanın ve önceki araştırmaların sonuçlarına daha da açıklayıcı teorik görüşler getireceği için gelecekte yapılacak kariyer gelişimi ile ilgili araştırmalarda yaşın tekrar incelenmesi önerilmektedir.

4. Yurt içinde ve yurt dışında yapılan araştırmalarda bulunduğu gibi sosyo-ekonomik düzey yükseldikçe kariyer gelişimi düzeyinin de anlamlı olarak yükseldiği bulunmuştur. Bu sonuç sosyo-ekonomik düzeyin öğrencilerin kariyer gelişimlerini etkilediğini göstermektedir. Bu sonuç ilköğretim öğrencilerinin içinde bulundukları kariyer gelişim döneminde kendilerinden beklenen mesleki gelişim görevlerini üstlenebilmelerine yani kariyer gelişimlerini zenginleştirmelerine yönelik meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde, öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan okul psikolojik danışmanlarının meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde yararlanabileceği önerilmektedir. Örneğin; okul psikolojik danışmanları özellikle alt ve orta sosyo-ekonomik düzey ailelerden gelen öğrencilere kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan mesleki grup rehberliği, grupla mesleki psikolojik danışma ve bilgi verici mesleki psikolojik danışmanlık hizmetleri sunabilirler. Ancak grup rehberliği veya grupla psikolojik danışma ya da bilgi verici psikolojik danışma grupları oluşturulurken

grupların sadece aynı SED'deki öğrencilerden oluşturulmaması, çoğu alt ya da orta SED'den gelen, içinde üst SED'den gelen öğrencilerin de bulunacağı şekilde oluşturulması önerilmektedir. Her üç SED'i de içeren öğrenciden oluşan grup ortamı öğrencilerin birbiriyle daha kolay etkileşim ve iletişime geçmelerine fırsat vereceği için öğrenciler kariyer gelişimi ihtiyaçlarının ve bunlarla başa çıkma yollarının daha kolay farkına varabilirler. Bunun yanı sıra bu araştırmanın ve önceki araştırmaların sonuçlarına daha da açıklayıcı teorik görüşler getireceği için gelecekte yapılacak kariyer gelişimi ile ilgili araştırmalarda sosyo-ekonomik düzeyin tekrar incelenmesi önerilmektedir.

5. Bu çalışmada önceki araştırmalarda da bulunduğu gibi akademik başarı düzeyi yükseldikçe akademik başarı düzeyinin de anlamlı olarak yükseldiği bulunmuştur. Bu sonuç akademik başarı düzeyinin ilköğretim öğrencilerinin kariyer gelişimleri üzerinde anlamlı etkisinin olduğunu göstermektedir. Araştırmanın bu sonucu ülkemizde ilköğretim okullarında öğrencilerin kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerini planlarken öğrencilerin akademik başarı düzeyinin dikkate alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu sonuçlardan okul psikolojik danışmanlarının meslek rehberliği ve danışmanlığı hizmetlerinde yararlanabileceği önerilmektedir. Örneğin; okul psikolojik danışmanlarının özellikle düşük ve orta düzeyde akademik başarıya sahip öğrencilere kariyer gelişimlerini zenginleştirmeyi amaçlayan mesleki grup rehberliği, grupla mesleki psikolojik danışma ve bilgi verici mesleki psikolojik danışmanlık hizmetleri sunabilirler. Ancak yukarıda SED'in kariyer gelişimine etkisinin anlatıldığı paragraftaki gibi grupların sadece aynı akademik başarı düzeyindeki öğrencilerden oluşturulmaması, çoğu düşük ya da orta akademik başarı düzeyine sahip öğrencilerin yanında yüksek akademik başarı düzeyine sahip öğrencilerin de bulunacağı şekilde oluşturulması da önerilmektedir.

6. Bu çalışmada algılanan akademik başarı ve algılanan SED'e göre kariyer gelişimi incelenmiştir. Gelecekte benzeri amaçla yapılacak araştırmalarda SED'in "Sosyo-ekonomik Düzey Ölçeği" kullanılarak ölçülmesi ve akademik başarının da öğrencilerin okullardaki ders başarıları alınarak belirlenmesi önerilmektedir.

7. Bu araştırma ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinden oluşan bir araştırma grubu üzerinde yapılmıştır. Aynı araştırmanın ilköğretim 4., 5., 6. ve 7. sınıf öğrencilerinden oluşan daha geniş bir örneklem üzerinde yapılması önerilmektedir.

8. Bu araştırma kesitsel yöntemle yapılmış bir araştırmadır. Aynı araştırmanın uzunlamasına bir yöntemle çalışılması önerilmektedir.

9. Bu araştırmada kariyer gelişimi ve bağımsız değişken (karar verme stilleri) arasındaki ilişki incelenmiştir. Kariyer gelişimiyle ilişkili olabileceği düşünülen başka bağımsız değişkenlerle (örneğin benlik saygısı, karar verme güçlükleri gibi) ilişkisinin incelenmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- AKAY, B. (1983). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AKBALIK, G. (1991). *Ortaokul III. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- AKBIYIK, Y. (1996). *Meslek lisesine devam eden öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ARROBA, T. (1978). Styles of decision making and their use: an empirical study. *British Journal of Guidance and Counseling*, 5, 149-158.
- BACANLI, F. (1995). *Mesleki grup rehberliğinin lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BACANLI, F. (2000). Kararsızlık ölçeğinin geliştirilmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2 (14), 7-16.
- BACANLI, F. (2006). Personality characteristics as predictors of personal indecisiveness. *Journal of Career Development*, 32, 320-332.
- BACANLI, F. ve Sürücü, M. (2006). İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin sınav kaygıları ve karar verme stilleri arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Eğitim Yönetimi Dergisi*, 12 (45), 7-35.
- BACANLI, F., Özer, A. ve Sürücü, M. (2007,Ekim). *Çocuklar için kariyer gelişim ölçeği'nin faktör yapısı ve güvenirliği*. IX. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi, Çeşme, İZMİR.

- BACANLI, F. (2008). Kariyer karar verme süreci. R. Özyürek (Editör). *Kariyer Yolculuğu*. Ankara: Ses Reklam İletişim Hizmetleri.
- BACANLI, F., Bozgeyikli, H. ve Doğan, H. (2009). İlköğretim sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki karar verme yetkinliklerinin yordayıcılarının incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 21, 125-136.
- BAL, P. N. (1998). *Ergenlik döneminde mesleki karar verme olgunluğunun incelenmesi ve mesleki karar verme eğitim programının etkisinin araştırılması*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- BANDURA, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. San Francisco: W. H. Freeman.
- BAYINDIR, A. (1999). *Bireylerin mesleki olgunluk düzeyleri ile anne babalarının tutumlarını algılamaları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- BEALE, A. V. (2000). Elementary school career awareness: A visit to a hospital. *Journal of Career Development*. 27.
- BERLYNE, D. E. (1960). *Conflict, Arousal, and Curiosity*. New York: McGraw Hill.
- BLUSTEIN, D.L. (1987). Decision-making styles and vocational maturity: An alternative perspective. *Journal of Vocational Behavior*. 30, 61-71.
- BLUSTEIN, D. L. and Phillips, S. D. (1990), Relation between ego identity statues and decision- making styles. *Journal of Counseling Psychology*, 37, 160- 168.
- BLUSTEIN, D.L., Fama, L., Finkelberg, S., Ketterson, T., Schaefer, B., Schwam, M., Sirin, S. ve Skau, M. (2001). A qualitative analysis of counseling case material: Listening to our clients. *The Counseling Psychologist*, 29, 240-258.

- BOZGEYİKLİ, H. (2005). *Mesleki grup rehberliğinin ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin meslek kararı vermede kendilerini yetkin görme düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- BROWN, D. (1990). Models of career decision making. In D. Brown and L. Brooks (Eds.), *Career choice and decision making* (2nd ed., pp. 395-421). San Francisco: Jossey-Uass.
- BURNETT, P.C., Mann, L. ve Beswick, G. (1989). Validation of the flinders decision making questionnaire on course decision making by students. *Australian Psychologist*. 24 (2), 285-292.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2008). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum*. (9.baskı) . Ankara: PegemA Yayıncılık.
- CHAK, A. (2002). Understanding children's curiosity and exploration through the lenses of Lewin's field theory: On developing an appraisal framework. *Early Child Development and Care*. 172. 77-87.
- CREED, P.A., Patton, W. and Prideaux, L.A. (2007). Predicting change over time in career planning and career exploration for high school students. *Journal of Adolescence*, 30, 377-392.
- CRITES, J.O. (1969). *Vocational psychology: The study of vocational behavior and development*. New York: McGraw-Hill.
- COLTEN, M.E. and Janis, I.L. (1982). *The Effect of Self Disclosure and the Decisional Balance Sheet Procedure, in Counseling on Personal Decisions: Theories and Research on Helping Short Term Relationships*. Janis, I.L. (Eds.). Yale University Press, New Haven.
- ÇAKAR, M. (1997). *Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile denetim odağı düzeylerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- ÇAKIR, M.A. (2003). *Bir mesleki grup rehberliği programının lise öğrencilerinin mesleki kararsızlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- ÇİĞDEM, E. (2002). *Mesleki araştırma davranışlarında kendini yetkin görme ölçeğinin geliştirilmesi ile ilgili ön çalışma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- ÇOBAN, A. E. (2005). Lise son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin yordayıcı bazı değişkenlere göre incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 6 (10), 39-54.
- ÇOLAKKADIOĞLU, O. (2003). *Ergenlerde karar verme ölçeğinin uyarlama çalışması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- DEMİRBAŞ, H. (1992). *Suçlu ve suçlu olmayan ergenlerin karar verme davranışlarının karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü, Ankara.
- DENİZ, E. M. (2006). The relationships among coping with stress, life stisfaction, decision- making styles and decision self esteem: An investigation with Turkish University students. *Social Behavior and Personality*, 34 (9), 1161-1170.
- DeWINNE, R. F., Overton, T. D. and Schneider, L. J. (1978). Types produce types especially fathers. *Journal of Vocational Behavior*, 12, 140-144.
- DINKLAGE, L.B. (1967). Adolescent choice and decision-making, monograph. *Harward School Of Education*. Cambridge, M. A.
- DINKLAGE, L. B. (1968). *Decision strategies of adolescents*. Unpublished doctoral dissertation. Harvard University, Cambridge.

- DRIVER, M. J. (1979). Individual decision making and creativity. In S. Kerr (Ed.), *Organizational behavior*. Columbus, OH: Grid Publishing.
- ELDELEKLİOĞLU, J. (1996). *Karar stratejileri ile ana baba tutumları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ERIKSON, E.H. (1963). *Childhood and society*. (2nd ed.). New York: Norton.
- ERSEVER, Ö.H.(1996). *Karar verme becerileri kazandırma programının ve etkileşim grubu deneyiminin üniversite öğrencilerinin karar verme stilleri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- EVREN, M. (1999). *Mesleki grup rehberliğinin cinsiyetleri farklı ilköğretim okulu sekizinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluklarına, mesleki benlik algılarına ve mesleki tercihlerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- FERRARI, J.R., and Dovidio, J.F. (2001). Behavioral decision making strategies by indecisiveness. *Personality and Individual Differences*, 30, 1113-1123.
- FRIEDMAN, W. J., (2002). Children's knowledge of the future distances of daily activities and annual events. *Journal of Cognition and Development*, 3, 333-356.
- FRIEDMAN, I. A. and Mann L. (1993) Coping patterns in adolescents decision making: An Israeli- Australian comparison. *Journal Of Adolescence*.16, 187-199,
- GATI, I. (1986). Making carer decisions-a sequential approach. *Journal of Counselling Psychology*, 33. 4., 408-417.
- GATI, I. and Asher, I. (2001). The PIC model for career decision making: prescreening, in depth exploration, and choice. In T.L. Frederick and Barak (Eds.), *Contemporary Models in Vocational Psychology*. (pp. 7-54). Mahvah, Newjersey: Lawrence Elbaum Associates Publishers.

- GATI, I., Krausz, M. and Osipow, S.H. (1996). A taxonomy of difficulties in career decision making. *Journal of Counseling Psychology*, 43, 510-526.
- GATI, I., Osipow, S.H., Krausz, M. and Saka, N. (2000). Validity of The Career Decision-Making Difficulties Questionnaire. *Journal of Vocational Behavior*, 56, 99-113.
- GIBSON, D. E., (2004). Role models in career development: New directions for theory and research. *Journal of Vocational Behavior*, 65, 134-156.
- GINZBERG, E., Ginsburg, S.W., Axelrad, S. and Herma, J. (1951). *Occupational choice: An approach to a general theory*. New York: Columbia University Press.
- GINZBERG, E. (1952). Toward a theory of occupational choice. *Occupations*, 30, 491-494.
- GOODALE, J.G., and Hall, D.T. (1976). Inheriting a career: The influence of sex, values, and parents. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 19-30.
- GOTTFREDSON, L. (1981). Circumscription and compromise: A developmental theory of occupational aspirations. *Journal of Counseling Psychology*, 28, 545-580.
- GOTTFREDSON, L.S. (2002). Gottfredson's theory of circumscription, compromise and self-creation. In D.Brown and Associates (Eds.), *Career choice and development* (4th ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- GRANDY, T. G., and Stahmann, R. F. (1974). Family influences on college students' vocational choice: Predicting Holland's personality types. *Journal of College Student Personnel*, 15, 404-409.
- GROTEVANT, H. D., Scarr, S., and Weinberg, R. A. (1977). Patterns of interest similarity in adoptive and biological families. *Journal of Personality and Social Psychology*, 35, 667-676.
- GÜÇRAY, S.S. (1995). Karar verme davranışları ölçeği'nin geçerlik ve güvenirliği. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 1(9),31-45.

- GÜÇRAY, S.S. (1998). Bazı kişisel değişkenler, algılanan sosyal destek ve atılgnlığın karar verme stilleri ile ilişkisi. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(9),7-16.
- GYSBERS, N. C. (1997). Involving counseling psychology in the school-to-work movement: An idea whose time has come. *The Counseling Psychologist*, 25.
- HAGEMAN, M. B., and Gladding, S. T. (1983). The art of career exploration: Occupational sex-role stereotyping among elementary school children. *Elementary School Guidance and Counseling*, 17, 280-287.
- HAMAMCI, Z. (1996). *Aile rehberliğinin anne babaların meslek gelişimi konusunda bilgi düzeylerine ve çocuklarına yardımcı olmaya yönelik tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- HARREN, V. A. (1979). A model of career decision making for college students. *Journal of Vocational Behavior*, 14, 119- 133.
- HARREN, V.A., Tinsley, H.E.A. ve Moreland, J.R.(1978). Influence of sex role attitudes and cognitive styles on career desicion making. *Journal of Counseling Psychology*. 25(5), 390-398.
- HARTUNG, P. J., Porfeli, E. J., and Vondracek, F. W. (2005). Child vocational development: A review and reconsideration. *Journal of Vocational Behavior*, 66, 385-419.
- HAZANOVITZ-JORDAN, S. (1982). Occupational choice and early family relationships: A study of sexual symbolism. *Genetic Psychology Monographs*, 105, 309-362.
- HERR, E.L. and Erderlein, T.E. (1976). Vocational maturity: The effect of school, grade, curriculum and sex. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 227-238.
- HILL, N.E., Ramirez, C., and Dumka, L.E. (2003). Early adolescents' career aspirations: A qualitative study of perceived barriers and family support among low-income, ethnically diverse adolescents. *Journal of Family Issues*, 24 (7), 934-959.

- HOYT, M.F., and Janis, I.L. (1975). Increasing adherence to a stressful decision via a motivational balance-sheet procedure: A field experiment. *Journal of Personality and Social Psychology*, 31, 833-839.
- ISAAC, B.B. (2001). An investigation of the relationships among ethnicity, gender and career maturity of students enrolled in two-year college learning support. DAI A 62/01 0-493-11706-7.
- JANIS ,I. L. (1968). *Stages in the decision making process*.The Free Press, Division of Mac Millan Publishing Co.
- JANIS, I. L., and MANN, L. (1977). *Decision making. Psychological analysis of conflict, choice and commitment*. New York: Free Press.
- JEPSEN, D. A. (1974). Vocational decison- making strategy types: An exploratory study. *Vocational Guidance Quarterly*, 23 (1), 17- 23.
- JOHNSON, R. (1978). Individual styles of decision making: A theoretical model of counseling. *Personal and Guidance Journal*, 56, 530–536.
- JOHNSON, L.S. (2000). The relevance of school to career: A study in student awareness. *Journal of Career Development*. 26.
- JORDAAN, J. P., (1963). Exploratory behavior: The formation or self and occupationan concepts. In D. E. Super, R. I. Starishevsky, N. Matlin and J. P. Jordan (Eds.), *Career development: Self-concept theory* (pp. 42-78). New York: College Entrance Examination Board.
- KAĞNICI, D. Y. (1999). *Vocational maturity of METU preparatory school students* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- KARAKAŞ, E. (1999). *İlköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin günlük yaşamlarındaki problemlerin çözmeye yönelik bir ölçek geliştirme çalışması*. Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi, Adana.

- KELLY, K. R. and Colangelo, N. (1990). Effects of academic ability and gender on career development. *Journal for the Education of the Gifted*, 13. 168-175.
- KELSO, G. I. (1977). The relation of school grade to age and stages in vocational development. *Journal of vocational Behavior*, 10. 287-301.
- KING, S. (1989). Sex differences in a causal model of career maturity. *Journal of Counseling and Development*. 68, 208–215.
- KRACKE, B. (1997). Parental behaviors and adolescents career exploration. *Career Development Quarterly*, 45, 341-350.
- KRIPPNER, S. (1963). Junior high school students' vocational preferences and their parents' occupational levels. *Personnel and Guidance Journal*, 41, 590-595.
- KUZGUN, Y. (1993). Karar stratejileri ölçeği: Geliştirilmesi ve standardizasyonu. R. Bayraktar ve İ. Dağ. (Editörler). *VII. Ulusal psikoloji kongresi bilimsel çalışmaları*. Türk Psikologlar Derneği Yayını, ss. 161-170.
- KUZGUN, Y. (2005). Karar stratejileri ölçeği. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Editörler). *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi*. Ankara: Nobel Yayınları, ss. 9-21.
- KUZGUN, Y. (2006a). *Meslek gelişimi ve danışmanlığı*. Ankara: Nobel Yayınları.
- KUZGUN, Y. (2006b). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş*. (İkinci Baskı). Ankara: Nobel Yayınları.
- KUZGUN, Y. ve Bacanlı, F. (1996). *Mesleki olgunluk ölçeği el kitabı*. Ankara: MEB. Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayını.
- LAWRENCE, W. and Brown, D. (1976). An investigation of intelligence, self-concept, socio-economic status, race and sex as predictors of career maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 9. 43-52.

- LEVINSON, E. M., Ohler, D. L., Caswell, S. ve Kiewra, K. (1998). Six approaches to the assessment of career maturity. *Journal of Counseling & Development*, 76 (4), 475–482.
- LEWIS, C. (1981). How adolescents approaches desicions: changes over grades seven to twelve, and policy implications. *Child Development*, 52, 538-544.
- LOOFT, W. R. (1971). Sex differences in the expression of vocational aspirations by elementary school children. *Developmental Psychology*, 5, 366.
- LUZZO, A.D. (1995). Gender differences in college students' career maturity and persceived barriers in career development. *Journal of Counseling and development*, 73. 319-322.
- MAKRO, K. and Savickas, M. L., (1998). Effectiveness of a career time perspective intervention. *Journal of Vocational Behavior*, 52, 106-119.
- MANN, L. (1972). Use of a balance-sheet procedure to improve the quality of personal decision making: A field experiment with college applicants. *Journal of Vocational Behavior*, 2, 291-300.
- MANN, L., Harmoni, R., and Power, C. (1989). Adolescent decision-making: The development of competence. *Journal of Adolescence*, 12, 265-278.
- MAU, W. C. (1995). Decision- making styles as a predictor of career decision status and treatment gains. *Journal of Career Assessment*, 3, 90-101.
- MAU, W. C. (2000). Cultural differences in career decision-making styles and self-efficacy. *Journal of Vocational Behavior*, 57, 365–378.
- McMAHON, M., Carroll, J., and Gillies, R. M. (2001). Career dreams: Occupational aspirations of year six children. *Australian Journal of Career Development*, 10, 25–31.
- McMAHON, M., and Watson, M. (2008). Children's career development: Status quo and future directions. *The Career Development Qtiarterly*, 57, 4-6.

- MILLER, J., (1977). *Career development needs of 9-year-old: How to improve carrer development programs*. Washington, DC: National Advisory Council for Career Education.
- MITCHELL, L.K. and Y.D. Krumboltz. (1984). Research on decision making: implications for career decision making and counseling. In R.W. Lent and S.D. Brown. (Eds.). *Handbook Of Counseling Psychology*. Awiley-Inter Science Publication USA.
- MORACCO, J. C. (1976). Vocational maturity of Arab and American high school students. *Journal of Vocational Behavior*, 8, 367-373.
- NEVILL, D. D. and Super, D. E. (1988). Career maturity and commitment to work in university students. *Journal of Vocational Behavior*, 32. 139-151.
- NEVO, O. (1989). *Everything you wanted to know about career choice, but you were afraid to ask*. Jerusalem, Israel: National Institute for Testing and Evaluation, Hebrew.
- OĞUZ, Ö. (2008). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- OTRAR, M. (1997). *Endüstri meslek liseleri ve çıraklık eğitim merkezlerinde öğrenim görmekte olan 16-18 yaş grubundaki öğrencilerin mesleki olgunluk düzeyleri ile bazı kişilik özelliklerinin karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- ÖY, B. (1991). Çocuklar için depresyon ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*. 2, 132-137.
- ÖZYÜREK, R. ve Atıcı-M.K. (2002). Üniversite öğrencilerinin meslek seçimi kararlarında kendilerine yardım eden kaynakların belirlenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 2(17), 33-42

- PATTON, W. and Creed, P. (2001). Development issues in career maturity and career decision status. *The Career Development Quarterly*, 49, 336–351.
- PAYNE, J.W., Bettmen, J.R. and Johnson, E.J. (1993). *The adoptive decision-maker*. Cambridge University Press: New York.
- PETERSON, G.W., Sampson, J.P., Reardon, R.C. and Lenz, J.C. (1996). A cognitive information processing approach to career problem solving and decision making. In D. Brown and L. Brooks (Eds.), *Career Choice and Development* (3rd ed., pp. 423-462). San Francisco: Jossey Bass.
- PIAGET, J. (1977). *The development of thought: Equilibration of cognitive structures*. New York: Viking Pres.
- PHILLIPS, S.D., Blustein, D. L., Jobin-Davis, K., and White, S.F. (2002). Preparation for the school-to-work transition: The views of high school students. *Journal of Vocational Behavior*, 61(2), 202-216.
- PHILLIPS, S. D., Friedlander, M. L., Pazienza, N. J., and Kost, P. (1985). A factor analytic investigation of career decision-making styles. *Journal of Vocational Behavior*, 26, 106-115.
- PHILLIPS, S.D, Pazienza, N.Y and Ferrin, H.H. (1984). Decision making styles and problem solving appraisal. *Journal of Counseling Psychology*, 31(4), 497-502.
- PHILLIPS, S. D., and Pazienza, N. J. (1988). History and theory of the assessment of career development and decision making. In B. Walsh and S. H. Osipow. (Eds.). *Career decision making* (pp. 1–26). Hillsdale, New Jersey. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- PHILLIPS, S. D., Christopher-Sisk, E., and Gravino, K. (2001). Making career decisions in a relational context. *Counseling Psychologist*, 29, 193-213
- PHIPPS, B. J. (1995). Career dreams of preadolescent students. *Journal of Career Development*, 22.

- PORFELI, E. J., Härtung, P. J., and Vondracek, F. W. (2008). Children's vocational development: a research rationale. *The Career Development Quarterly*, 57, 25-37
- POWELL, D. and Luzzo, D. A. (1998). Evaluating factors associated with the career maturity of high school students. *The Career Development Quarterly* 47, 145–158.
- RAINEY, L. M. and Borders, L. D. (1997). Influential factors in career orientation and career aspirations of early adolescent girls. *Journal of Counseling Psychology*, 44, 160-172.
- RASSIN, E., Muris, P., Booster, E. and Klosloot, I. (2008). Indecisiveness and informational tunnel vision. *Personality and Individual Differences*, 45, 96-102.
- RICH, N.S., (1979). Occupational knowledge: To what extent is rural youth handicapped? *Vocational Guidance Quarterly*, 27, 320-325.
- ROE, A. (1956). *The psychology of occupations*. New York: Wiley.
- ROSENTHAL, D. and Hansen, J. (1981). The impact of maternal employment on children's perceptions of parents and personal development. *Sex Roles*. 7, 593-598.
- SAGIV, L. (1999). Searching for tools versus asking for answers: A taxonomy of counselee behavioral styles during career counseling. *Journal of Career Assessment*, 7, 19–34.
- SAHRANÇ, Ü. (2000). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin denetim odaklarına göre bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- SAPMAZ, İ. (2010). *İlköğretim II. kademe öğrencilerinin kariyer gelişimleri ile ilgi ve yetenekleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- SAVICKAS, M. L., (2002). Reinvigorating the study of careers. *Journal of Vocational Behavior*, 61 (3), 381-385.
- SCHULTHEISS, D. E. and Stead, G. B. (2004). Childhood career development scale: scale construction and psychometric properties. *Journal of Career Assessment*, 12.
- SCHULTHEISS, D., Kress, H., Manzi, A., and Glasscock, J. (2001). Relational influences in career development: A qualitative inquiry. *The Counseling Psychologist*, 29, 214-239.
- SCOTT, S. G., and Bruce, R. A. (1995). Decision-making style: The development and assessment of new measure. *Educational and Psychological Measurement*, 55, 818-831.
- SELIGMAN, L. (1980). *Assessment in developmental career counseling*. Cranston: The Carroll Pres.
- SEKMENLİ, T. (2000). *Lise 1. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ile sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. İnönü Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- SHARF, R.S. (2006). *Applying career development theory of counseling* (4th ed.). Thomson: Brooks/Cole.
- SİNANGİL, H.K. (1992). Yönetici adaylarında karar verme ile kaygı ilişkileri. VII. *Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayını. ss. 171-177.
- SUPER, D.E. (1953). A theory of vocational development. *American Psychologist*, 8, 185-190.
- SUPER, D. E. (1963). The definition and measurement of early career behavior: A first formulation. *Personnel and Guidance Journal*, 41.

- SUPER, D.E. (1990). A life-span, life-space approach to career development. In D.Brown, L.Brooks and Associates (Eds.), *Career choice and development: Applying contemporary theories to practice* (2nd ed.) San Francisco: Jossey-Bass.
- SUPER, D.E. and Bohn, M.J. (1970). *Occupational psychology*. Belmont Call: Wadsworth Publishing Co.
- SUPER, D.E. and Overstreet, P.L. (1960). *The vocational maturity of ninth grade boys*. New York: Teachers College Press, Columbia University.
- SUPER, D. E., Starishevsky, R., Matlin, N. and Jordaan, J. P., (1963). *Career development: Self-concept theory*. New York: College Entrance Examination Board.
- SÜRÜCÜ, M. (2005). *Lise öğrencilerinin mesleki olgunluk ve algıladıkları sosyal destek düzeylerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- SAVICKAS, M. L. (1984). Career Maturity: The Construct and its Measurement. *Vocational Guidance Quarterly*. 32, 222–231.
- ŞAHİN, A. (2007). *Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretimde yöneltme yönergesi'nin uygulandığı düşük sosyo-ekonomik seviyeden gelen 8. sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri ve ortaöğretim okul tercihleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ŞEYHUN, H.(2000). *Karar verme becerileri eğitim programının ilköğretim son sınıf öğrencilerinin karar verme becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- TİRYAKİ, M.G. (1997). *Üniversite öğrencilerinin karar verme davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- TRACEY, T.J., (2001). The development of structure of interest in children: Setting the stage. *Journal of Vocational Behavior*, 59.
- TRACEY, T.J., (2002). Development of interests and competency beliefs: A 1-year longitudinal study of fifth- to eighth-grade students using the ICA-R and structural equation modeling. *Journal of Counseling Psychology*, 49, 148-163.
- TRICE, A.D. (1991). Stability of children's career aspirations. *Journal of Genetic Psychology*, 152, 137-139.
- TRICE, A. D., Hughes, M.A , Odom, C., Woods, K., and McClellan, N. C. (1995). The origins of children's career aspirations: IV. Testing hypotheses from four theories. *The Career Development Quarterly*, 43, 307-322.
- TRICE, A.D., and King, R. (1991). Stability of kindergarten children's career aspirations. *Psychological Reports*, 68, 1378.
- TRICE, A.D. and McClellan, N. (1993). Do children's career aspirations predict adult occupations? An answer from a secondary analysis of a longitudinal study. *Psychological Reports*, 72, 368-370.
- TRICE, A.D. and McClellan, N. (1994). Does childhood matter? A rationale for the inclusion of childhood in theories of career decision. *CACD Journal*, 14, 35--44.
- TRICE, A.D. and Tillapaugh, P. (1991). Children's estimates of their parents' job satisfaction. *Psychological Reports*, 69, 63-66.
- TURNER, S. L., Steward, J. C., and Lapan, R. T. (2004). Family factors associated with sixth-grade adolescents' math and science career interests. *The Career Development Quarterly*, 53, 41-52.
- USLUER, E. (1996). *Meslek inceleme yaşantısının mesleki olgunluğa etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- USLUER, E. (2005). Meslek inceleme kılavuzu. Y. Kuzgun ve F. Bacanlı (Editörler). *Rehberlik ve psikolojik danışmada kullanılan ölçme araçları ve programlar dizisi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- USKANER, A. (1999). *Mesleki grup rehberliğinin lise birinci sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- UZER, A. S. (1987). *Lise öğrencilerinin yükseköğretim programlarını tercihleri ile kendi yetenek, ilgi ve mesleki olgunluk düzeyleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- WAHL, K. H., and Blackhurst, A. (2000). Factors affecting the occupational and educational aspirations of children and adolescents. *Professional School Counseling*, 3, 367-374.
- WALSH, D. J. (1987). The vocational decision making process: A review and integration. *Journal of Career Development*, 14, 52-65.
- WATSON, M. B., and McMahon, M. (2004). Children's career development: A metatheoretical perspective. *Australian Journal of Career Development*, 13, 7-11
- WATTS, A. G., Super, D. E., and Kidd, J. M. (Eds.). (1981). *Career development in Britain*. Cambridge, England: Hobson's Press.
- WESTBROOK, B. W., Cutts, C. C., Madison, S. S. and Arcia, M. A. (1980). The validity of Crites' model of career maturity. *Journal of Vocational Behavior*, 16, 249-281.
- YAZAR, A.R. (1997). *Genel lise ve meslek lisesi öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- YEŞİLYAPRAK, Binnur. (2000). *Eğitimde rehberlik hizmetleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

ZEREN, G. (1999). *Yabancı dil ağırlıklı lise, özel lise ve Anadolu lisesi son sınıf öğrencilerinin mesleki olgunluk düzeyleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EK-1. Kişisel Bilgi Formu

Okulunuzun Adı:

Sınıfınız:

Yaşınız:

Cinsiyetiniz: Kız () Erkek ()

Sizce aşağıdakilerden hangisi ailenizin ekonomik durumunu en iyi şekilde tanımlar?

() Düşük () Orta () Yüksek

Annenizin eğitim durumu: () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

Babanızın eğitim durumu: () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite

Genel olarak akademik başarınızı nasıl algılıyorsunuz?

() Çok İyi () İyi () Biraz İyi () Kötü () Çok Kötü